This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

600077790-

184

CALENDER

till minne

af

KEJSERLIGA ALEXANDERS-UNIVERSITETETS

ANDRA SECULARFEST,

Utgifven

af

J. GROT.

BODLEIAN LIBRARY 23 MAY 83 OXFORD.

HELSINGFORS,
J. SIMELII ENKA, 1842.

BODLEIAN LIBRARY
4 AUG 83
OXFORD.

Imprimatur.

S. J. BACKMAN.

TILL

HANS KEJSERLIGA HÖGHET

THRONFÖLJAREN,

CESAREWITSCH OCH STORFURSTEN,

ALEXANDER NICOLAJEWITSCH,

KEJSERLIGA ALEXANDERS-UNIVERSITETETS

HÖGE CANCELLER.

HÖGBORNE STORFURSTE!

Universitetet, som har den lyckan att stå under Eders Kejserliga Höghets nådiga hägn, firade, sistlidet år, sitt tvåhundraåriga jubilæum. Djupt gripne voro alla närvarande såväl af de forntida ceremonier-

-nas höga allvar, som af den religiösa stämning, derunder uttryckte sig, och af den hjertlighet, hvarmed Universitetet mottog sina otaliga gäster på de af tillfället föranledda lysande festerna.

Med önskan att genom någon, om än obetydlig, gärd uttrycka de känslor af deltagande, aktning och tacksamhet mot Alexanders-Universitetet, hvilka uppfyllde alla vittnen till dess glädje, öfverenskommo redan då några ryska och finska litteratörer, att under gemensamma bemödanden utgifva en skrift till åminnelse af denna för hela Finland så betydelserika tidpunkt.

Men måste icke i deras hjertan med denna tanke förena sig äfven en annan, då de vid slutet af det minnesvärda jubilæum läste i Eders Kejserliga Höghets Nådiga Skrifvelse till Consistorium Academicum dessa likaså minnesvärda rader: "Ehuru frånvarande, har Jag dock, på denna oförgätliga dag, med Min tanke befunnit Mig midt i eder krets, Mina käre Medarbetare för Finlands Universitet, och vid hvarje af edra ädla önskningar förenat Mig i andanom med eder"? Kunde väl den tillämnade skriften anses äga någon fullständighet, om den ej pryd-

des med namnet af Den, som uttalat dessa ord? Att egna densamma åt **Eders Kejserliga Höghet** blef den andra enhälliga önskan hos alla, som började företaget.

Med uppdrag att vara dess verkställare, vågar jag i djup underdånighet förklara, hurn lycklige vi skulle skatta oss, om vår ringa gåfva till Alexanders-Universitetet aktades värdig dess Höge Cancellers nådiga uppmärksamhet.

Med djupaste vördnad framhärdar,

HÖGBORNE STORFURSTE!

EDERS KEJSERLIGA HÖGHETS

Helsingfors,
den $\frac{12}{24}$ Maji
1841.

underdånigste tjenare
Jacob Grot.

*

Sedan Utgifvaren samlat några på ryska författade arbeten och några andra på svenska, samt öfversatt de sistnämnde, föranstaltade han en rysk upplaga af förevarande bok.

Emellertid hafva de ryska uppsattserne blifvit försvenskade och utkomma nu äfven i detta skick, jemte de på svenska författade.

För de svenska öfversättningarne står Utgifvaren i förbindelse hos särskilta litteratörer och betygar dem offenteligen sin uppriktiga erkänsla för den godhetsfulla beredvillighet, med hvilken de häri gått honom tillhanda.

Innehåll.

Minnen af Alexanders-Universitetet, af J. G. . . . . 1.
Cap. I. Uppkomsten af ett Universitet i Åbo . 5.
„ II. Teckningar ur Universitetets första tiderymd . . . . 17.
„ III. Universitetet upplöses tvänne gånger af krig . . . . 35.
„ IV. Kejsar Alexander . . . . 44.
„ V. Lärdomen i Åbo . . . . 62.
„ VI. Poësien vid Aura . . . . 82.
„ VII. Kejserliga Alexanders-Universitetet . . . 92.
Resan till Jubelfesten, 1840, af F. M. Franzén. . . . . . . 135.
Finland i de Ryske Skaldernes Sånger, af P. Pletnew . . 151.
Några dagar i Lappland, af M. A. Castrén . . . . 207.
Huset, omöjligt att kringgå, af Furst W. Odojewskij . . 235.
Om det Finska national-lynnet, af J. E. Öhman . . . . . 263.
Är Macbeth en Christlig tragedie? af J. L. Runeberg . 277.
Om litterär Samvetsgrannhet, af Grefve W. Sollohub . . 291.
Om närvarande tids poësie hos Finska Allmogen, af E. Lönnrot . . . . 309.

MINNEN

af

ALEXANDERS-UNIVERSITETET.

2

MINNEN

af

ALEXANDERS-UNIVERSITETET.

(Воспоминанія Александровскаго Университета.) *)

. . . .
"Som nu står på tredje seklets tröskel:
Hvilken tiderymd! Hvad samlas ej,
I en återblick på den, för minnen!"

FRANZÉN.

Hvar och en tänkande upplysningens vän inser till fullo Universitetens höga betydelse. Men locala förhållanden kunna gifva ett eller annat af dem ännu ett särskildt värde. Sålunda har Finlands Universitet, som upplyst och fostrat en hel i Nordens yttersta hörn dold nation, blifvit dess yppersta arfvedel, vid hvilken de skönaste minnen och de gladaste förhoppningar af nästan alla slägter i detta land äro fästade.

---

*) De ursprungligen på ryska författade uppsatserna skiljas från de öfriga genom sina dubbla titlar och underskrifter.

Blott af denna enda orsak skulle historien om detta Universitet, hvilket är det äldsta i riket *) och numera bär ALEXANDERS namn, vinna ett stort intresse. Men för oss Ryssar innehåller den ännu ett annat slags märkvärdighet: den framställer hugneliga efterdömen af ädelhet och upplysning hos våra härförare, samt omisskänneliga bevis på höghet i tänkesätt och allvarlig kärlek till vetenskaperna hos tvenne bland Rysslands herrskare. Alexanders-Universitetets historie lemnar ett icke ringa bidrag till kännedomen af det nyare Ryssland uti dess högsta representanters handlingar. En uppsatts, angående detta ämne, synes oss här behöflig så väl för sjelfva ändamålet med denna vår bok, som ock derföre, att det i densamma upptagna skaldestycket af den berömde Biskopen i Hernösand icke kunde fullkomligen fattas utan en förberedande bekantskap med det finska Universitetets öden.

Då vi sysselsatte oss med samlande af nödiga upplysningar i detta ämne, förvånades vi öfver de rikhaltiga källor, som dervid erbjuda sig, och den omsorg, med hvilken de blifvit vårdade. Men än mera öfverraskades vi af den förträfflighet i Universitetets organisation och den grad af litterär bildning i detta land, hvarom dessa hjelpkällor vittna. Un-

---

*) Det Dorpatska är väl grundadt 8 år tidigare än det ifrågavarande, neml. 1632; men var tillslutet från 1710 till 1799.

der hela tiderymden af det finska Universitetets tillvaro har icke något anmärkningsvärdt dervid tilldragit sig, som icke skulle i någon handling qvarstå till framtida upplysning. Den förnämsta minnesvård i detta afseende utgöres af handlingar, hvilka småningom uppkommit vid sjelfva Universitetet, såsom dess Consistorii Protocoller samt afhandlingar, programmer och tal, författade i anledning af högtidliga tillfällen. Dessutom röjer sig vid detsamma, allt ifrån dess äldsta tider, ett sträfvande så väl att öfverlemna åt efterkommande hågkomsten af det närvarande, som ock att samla det minnesvärdaste af det förflutna. Många af detta Universitetets lärde män hafva under olika tidehvarf framställt skildringar af härtill hörande omständigheter, så att alla dessa historiska uppsattser utgöra likasom detta Universitets egendomliga litteratur. Den största förtjensten i detta afseende hafva i sednare tider tvenne af dess medlemmar förvärfvat sig. Hvarderas namn är — *Tengström*. Den ene af dem, Johan Jacob, Professor i Philosophien, utgör ännu en prydnad för Alexanders-Universitetet; om den andre mera framdeles. Tidningarne, som utgåfvos i Åbo från 1771, hafva vi äfven att tacka för många vigtiga upplysningar vid denna vår teckning.

För att icke göra den tröttande hafva vi varit nödsakade att med urval och måtta begagna dessa

källor; vi hafva äfven, för att tillfredsställa våre af detta ämne mera intresserade läsare, tillaggt texten några noter.

CAP. I.

Uppkomsten af ett Universitet i Åbo.

"Der, hvarest fordom knappt en lämpelig rector vid en trivial skola kunde trifvas; der genljuda numera icke endast skolors och gymnasiers, utan äfven Academiers och Collegiers salar af de lärdaste stämmor".
Ur prof. Wexionii lat. tal, d. 15 Jul. 1640.

"Att staden varit en residence-stad är klart."
Dan. Juslen, 1700.

"Hvad förtrimmer Han der! Endast att Universitetet är anlagdt af Drottning Christina."
Furst Gagarin, 1809.

Under minderårigheten af Gustaf II Adolphs dotter och efterträdarinna, då Svea Rike styrdes af den unga Drottningens förmyndare, delade tvänne män största inflytandet på ärendernas gång. Desse voro Rikscancellern Axel Oxenstjerna och Grefve Pehr Brahe. Genom Oxenstjernas bemödanden blef hans medtäflare 1637 utnämnd att vara General-Guvernör öfver Finland.

Sorglig var på den tiden detta lands belägenhet. Från medlet af tolfte århundradet, då Svenske Konungen Erik IX (den Helige) begynte dess underkufvande, var det ett ständigt offer för blodsutgjutelse, de på stället maktägandes förtryck samt de förfärligaste landsplågor. Under sådana förhållanden kunde upplysningen icke annat än uppehållas i sin framgång. Mera synliga blefvo dess framsteg under sextonde århundradet, då Gustaf Wasa införde Lutherska läran uti Sverige. Gustaf II Adolph skulle sannolikt gjort mycket för Finnarnes bildning, om ej det trettioåriga kriget verkat hämmande på hans fredliga värf. Likväl hann han förändra Åbo skola till ett Gymnasium. Men på hans tid herrskade ännu härstädes vantro och okunnighet bland alla stånd.

Om man dessutom tar i betraktande, att i alla delar af styrelsen oordningar voro rådande; att laglösheten förorsakade osedlighet och sjelfsvåld; att bönderne, som trycktes både af befallningshafvandes rofgirighet och tunga pålagor, tusendetals utvandrade till Ryssland; att likaledes oräkneliga hopar utskeppades till kriget i Tyskland; att Finland på detta sätt förvandlades till en folktom ödemark: så har man lätt att föreställa sig i hvad tillstånd Brahe emottog Finland.

Vid

Vid begynnelsen af sin nya befattning genomreste han landet outtröttligt, och fann dervid snart det ondas rot vara bristande tillfälle till undervisning samt att Finland för bildande af tjenlige embetsmän, hvaraf det var i behof, icke kunde undvara ett eget Universitet. Upsala Academie var för mycket aflägsen, — en olägenhet så mycket större *på den tiden*, som Finska vägarne ännu icke hade minsta likhet med hvad de nu äro, — och invånarne voro till större delen medellöse.

Man påstår, att redan Gustaf Adolph varit betänkt på att förändra det af honom anlagda Gymnasium till Universitet. Brahe ställde denna plan i verket. Genom hans bemedling utfärdades den 16 Martii 1640 i Nyköping ett öppet bref, som begynnes såsom följer: "Wi CHRISTINA medh Guds Nåde Sveriges, Göthes och Wendes uthkorade Drottningh och Arf-Furstinna, Stor-Furstinna till Finland, Hertiginna uthi Estland och Carelen, Fröken uthöffuer Ingermanneland. Göre vitterligen," o. s. v. Derpå framställes på den tidens svenska huruledes: "uthi alle verldennes tijder derföre är hollet, att Scholer och Academier ähre lijka som Seminaria och plantegårdar, deruthur bokelige konster, goda seder och dygder draga dheres första uhrsprung och begynnelse", och huruledes: "i förre tijder icke alle-

nast hedningarna till dhet högsta varit bekymbrade om sådana Scholer till stiffta och inrätta, men och på andre orter, där någon Guds kundskap och kännedomb haffuer varit, altidh bliffuit hollet vedh dhet samma; Enkannerligen sedan Christendomen begynte till lysa uthi verlden, hafve åthskillige Christne Konungar och Regenter icke minder vinlagdt sigh dheröm till dhet högsta," o. s. v. Derpå heter det: att i följd af "alle andre så främmande som inrijkes exempel" och i synnerhet af "Hans Maj:tt vår sahl. käre Herr Fader Konung Gustaff Adolph hin Store," hvilken ibland "andre sine heroiske loffuärdige acter och gärningar förnyat och förbättradt Academien i Ubsala samt stifftadt en ny Academia uthi Dorpt....", nämnes, constitueres och förordnes "vårt Storfurstendömme Finland till heder och prydnadt" i Gymnasii ställe uti Åbo en Academia eller Universitet. Vidare "efterlåtes" den nya inrättningen "att niuta samma privilegier, frij- och rättigheter, som vår Academia i Ubsala är medh begåffuadh... Befalle fördenskull allom... att de bemelte vårt Universitet i Åbo, såsom en verkstad till dygder och frije bokelige konster, i allo motto vele vara bevågne, låta dhet vederfahras sin tillbörliga heder, respect och ähra". — — — — Original-urkunden, som är med sirlig handstil skrifven på pergament och undertecknad af Drottningens fem förmyndare, samt hvarvid Rikssigillet uti en groft svarfvad trädkupa är fästadt och

väl bibehållet, förvaras uti Kejserl. Alex. Universitetets ærarium, i ett silfverskrin.

Alla närmare åtgärder för det nya Lärosätets inrättande vidtogos af Gref Brahe, hvilken jemväl uppgaf källor hvarifrån medel för detsamma skulle härflyta. Också dess öppnande uppdrogs honom. Denna högtid var ursprungligen bestämd att firas redan i Junii månad samma år; men åtskilliga mellankomna förhinder, i synnerhet utskeppningen af manskap (från Helsingfors) till Tyskland, förorsakade ett uppskof deraf till *den 15 Juli*.

Öfver hela landet hade befallning utgått, att fira denna dag med Gudstjenst uti kyrkorna. De förnämste embetsmän af alla verk voro inbjudna till Åbo att deltaga i denna fröjdefulla högtidlighet. Åbo, såsom bekant, är Finlands äldsta stad och utgjorde ända till 1819 dess hufvudstad. Den är belägen i grannskapet af hafvet, invid hvardera stranden af Aura-å, och, omgifven af berg, framställer den sig för åskådarens blickar ganska fördelaktigt. På sin tid var den i ett blomstrande tillstånd, men sedan den upphört att vara hufvudstad, undergått en förfärlig eldsvåda (hvarvid nästan hela staden blef rof för lågorna) och förlorat sitt Universitet, har den icke, ehuru åter uppbyggd, förmått komma till sitt

förra välstånd. Sedan lång tid tillbaka utgör den sätet för en Biskop.

Här tillkännagafs på gatorna den 14 Juli 1640 kl. 1 eft. m. under ljudet af tre trumpeter och en trumma den förestående allmänna högtidligheten, hvartill stadens tjenstemän och öfriga invånare tillika inbjödos. Den följande dagen begåfvo sig, redan kl. 7 på morgonen, Åbo stifts Biskop, Isaak Rothovius, de förnämste närvarande adelsmän, det blifvande Universitetets Professorer o. a. på båtar längs med Aura å till det gamla slottet, beläget ett stycke från staden, vid åns utlopp i hafvet. Med dem förenade sig äfven, omkr. kl. 8, Gref Brahe sjelf. Han antydde med några ord anledningen till deras församlande: hvarefter alla återvände med honom i högtidlig tågordning till staden, efter följande ceremoniel:

1) "Tvenne Trumpetare och Herpucker, de der sin tjenst lustigt med all flijt gjorde ifrå Slottet."

2) Marschalken eller Adelskapets anförare, och efter honom 30 adelsmän två om två; de yngste främst.

3) Grefvens Hofmästare, och efter honom på sidenkuddar Universitetets insignier, hvart och ett buret af särskild person; — de voro: nycklarne, "Magnifici kjortell" (Rectors mantel), som är gjordh af

rödt sammet och underfodrat med hvitt tafft; samt bars för tillfället af en Studiosus"; Universitetets Signet; dess "Matricula, theruti alle Studiosorum Nomina skola inskrifvas"; och "tvänne Sölfverspijror".

4) General-Guvernören, "hafvandes på begge sijdor sine uppvachtare, medh theras Bardisaner, till 12 personer".

5) Biskop Rothovius och Universitetets blifvande Rector, Theologiæ Professoren, Doctor Eskil Petræus, efter dem en tjensteman med Universitetets Fundations-bref, och de öfrige Professorerna, till antalet blott 10, två om två.

I tre följande afdelningar gingo de förnämste embetsmän af alla verk. Bland dem befunno sig äfven Prester och Lectorer, hvilka såsom gäster infunnit sig från Wiborgs Stift och Liffland. Tåget slutades af Studenter. Sålunda, anmärker en då närvarande Professor *), som beskrifvit denna högtidlighet, voro tågets afdelningar lika många till antalet, som sånggudinnorna.

Långsamt framskred tåget, under beständiga skott från tvenne kanoner på slottet, och mellan rader af ett stort antal ryttare, som blifvit sammandragne från olika trakter af landet. Då de fram-

*) Wexionii Natales Academiæ Aboënsis. Aboæ, anno 1648.

kommit till landningsstället vid Aura gingo de ombord på båtar, sirade med mångfärgade flaggor och vimplar. Grefven och Biskopen, jemte de mest ansedda af adeln intogo den kongliga galèren. Hästfolket framtågade långsmed den förnämsta och bredaste gatan i staden.

"Vid detta tillfälle," heter det hos ofvananförde berättare af dessa tilldragelser, "syntes Gud och hela naturen hafva förenat sig att höja och öka dagens fest; ty icke allenast luften förblef klar och mild, utan äfven en ljuf fläkt, som visade sig verksam vid framdrifvande af de smyckade farkosterna, gaf anledning till framställande af ett skönt skådespel; pukor och trumpeter ljödo både från vatten och land, hvaraf skallet återkastades likasom under bifalls yttring af omgifvande boningar och berg".

Då de landstigit, gingo alla enligt den förra ordningen öfver stadens torg emellan uppställda krigstroppar och hopade nyfikna åskådare till Universitetshuset, hvarest tak och väggar, äfvensom i det förnämsta auditorium kathedrar och bänkar voro praktfullt smyckade med purpurfärgade mattor och åtskilliga tapeter. Här möttes tåget af musik, Gref Brahe uppsteg i kathedern och framställde, i ett tal på svenska språket, oumbärligheten af ett Universitet för Finland, samt uttalade landets tacksamhet

emot den Högste och Drottningen, i anledning af detta fullbordade verk. Decanus uppläste med hög röst Fundations-brefvet och Grefven förklarade i Drottningens namn Universitetet grundlagdt. Derpå uppdrog han åt Biskop Rothovius Procancellers embetet, d. v. s. högsta styrelsen på stället, och öfverlemnade till honom Universitetets insignier, hvarvid han talade på Latin. Till slut tillönskade han företaget framgång, tackade alla närvarande för deras deltagande i högtiden och kallade dem till middag, som var anrättad på slottet på kronans bekostnad.

Den nye Procancellern intog derpå kathedern och höll ett tal, hvarefter han inställde Professor Petræus i hans Rectors embete, påklädde honom den röda manteln, och öfverantvardade honom de af Brahe emottagna insignierna. Derefter följde, under omvexling af sång och musik, Rectors äfvensom Professor Wexionii (i egenskap af Decanus för phil. fac.) tal samt slutligen den ansedde adlige ynglingen Johannes Stålhandskes "gratulatoria oratio med synnerligh lyckönskan."

Uti kyrkan, dit tåget derpå begaf sig, hölls Gudstjenst, hvarvid Biskopen predikade. Derpå begyntes kanonaden ur på kyrkogården uppställde kanoner; den sammanskockade menigheten besvarade skotten med så höga och starka fröjderop, att "tem-

pel-hvalfvet", efter hvad som en annan berättare *) af dessa tilldragelser förmäler, "skälfde vid dessa åskor af menniskoröster".

Gref Brahe återvände under kanonernas dunder till slottet, men Procanceller, Rector och Professorerne till Universitetet, hvarifrån de båda förstnämnde af de öfrige beledsagades till sina boningar. Samma dag kl. 4 eft. m. infunno sig alla inbjudne på slottet, hvarest General-Guvernören i Drottningens stad och ställe undfägnade dem med en praktfull middagsmåltid. Den följande dagen var ej utmärkt genom något särdeles, men den 17 Julii uppfördes uti det förnämsta auditorium under Professor Wexionii inseende af studenterne ett sedolärande skådespel: *Studenterna*, som gafs till de talrikt närvarande åskådarnes och åskådarinnornas stora förnöjelse. Uti stycket föreställdes "huru somlige föräldrar visa sig mycket knappe at bestå penningar åt sina söner, hvilka då gemenligen blifva flitige; men andre bestå dem allt hvad de åstunda, genom hvilken obetänksamma frikostighet söneme blifva försummelige, ohörsamma och förlorade: huru somlige ynglingar slå sig til yppighet, spel och andre laster, samt blifva förderfvade; men andre beflita sig om vetenskaper, dygd och

*) Bilmark, Historia Academiæ Aboënsis, pars prima. 1770.

och Gudsfruktan, samt blifva berömlige och ypperlige män."

Sålunda uppstod Åbo Academie, som man sedermera äfven kallade den vid Aura belägna (Auraica) och den Christinska. Den upptog samma hus, endast något upplagadt, som derintills inrymt Gymnasium, och dessförinnan skolan, hvaraf det förenämnde bildades. Detta hus, som var af sten och två våningar högt qvarstod allt sedan katholska tiden, (det är icke bekant till hvad ändamål det först uppfördes) samt låg i granskapet af stadens åldriga domkyrka, hvilken ännu i vår tid finnes bibehållen. Hela utrymmet utgjordes af 5 rum, som vintertiden voro nästan outhärdeligt kalla. Det förnämsta Auditorium (A. majus) var beläget i öfra våningen. I detta rum funnos tre kathedrar och ofvanom dörren en musik-lektare. På andra sidan om förstugan var juridiska Auditorium, sedermera inrättadt till Consistorii samlingsrum och Archiv. Nedra våningen innehöll tvenne Auditorier: det mindre (Aud. minus) och det mathematiska. Ifrån det sistnämnde var ingången till ett rum, som i början begagnades för allehanda slags instrumenter och sedermera uppläts till œkonomiska behof. Derinvid var ett rum för en vaktmästare, hvilket sednare förändrades till Carcer. I förstugan hängde på hvar sin sida om ingången en (in-

timations) tafla, bestämd för tillkännagifvelser, som rörde Academiska samhällets medlemmar, något, som ännu är brukligt vid Alexanders-Universitetet.

CAP. II.

Teckningar ur Universitetets första tiderymd.

... "Och må J gode Herrar och Men, Rector och Senatus Academicus, visserligen troo och eder försäkra, att såsom vij igenom Guds ingifvandhe, hafve hoos Hennes Maj:t fordhom Dråttningh Christina pådhrifvit om dhen Academiens inrättande och funderande, ... och sedhermera Oss altidh ombeflijthat om dhes tilthagandhe och förkåfringh nu i så månge åhr, medan vij hafve varit dhess Cancellarius, ... althså låfve vij, vill Gudh, ännu her efter att göra, nembl. befrämia, upprätthålla och beskydda dhet Universitetet och Academien, och i bästa måttan alth sådhant vår Allernådigasthe nu regerande Kånungh vilia recommendera. Och nästh dhen Höghstes anbefallande förblifve vij .... gode vänn ...."

Gref Brahes bref till Consistorium Acad. af den 21 October 1677.

För Universitetets underhåll var i begynnelsen en ganska liten summa (6125 dal. s. m.) anslagen. En del deraf utbetaltes å Landt-Ränteriet i Åbo, men

det öfriga utföll, enligt plägseden i Sverige, icke i reda penningar, utan i motsvarande säd, hö o. d.; derföre voro äfven vid Universitetets stiftelse ett visst antal hemman, förnämligast inom Åbo Län, bestämda till dess underhåll. Från dem ålåg det bönderna att på utsatta tider inhämta för Universitets-staten dess aflöning in natura, men äfven ibland, efter försiggången öfverenskommelse, i penningar. En sådan sakernas ordning var för Universitetet ganska ofördelaktig. Under landets ofta inträffade utmattade tillstånd var skatten mången gång ogörlig: dessutom tilläto sig de olika orternas befallningshafvande och Universitetets Skattmästare, som uppburo dess inkomster, ständigt oordningar och allehanda missbruk. De academiske lärarne, som icke sällan måste umbära det ringa arfvode, de för sina bemödanden hade sig anslaget, besvärade sig väl den ena gången efter den andra, men såsom Skattmästarne icke voro förbundne till någon bestämd redovisning, så kunde detta onda under lång tid ej förekommas.

Professorernas antal, den första tiden, var, såsom vi ofvanföre redan sett, elfva. Bland dem funnos endast tvänne Finnar, de öfrige voro till börden Svenskar. Fyra af den nya Academiens lärare hade förut varit Lectorer vid Gymnasium derstädes. Redan vid dess stiftelse erhöll Universitetet 4 faculteter, hvaribland den theologiska, efter tidens rå-

dande anda, i alla afseenden tog företrädet. Af intresse kan indelningen af läroämnena inom den philosophiska faculteten vara. Der voro 6 professioner, nemligen:

1) i politik och historie,
2) i hebræiska och grekiska språken.
3) i mathematik.
4) i physik och botanik.
5) i logik och skaldekonst.
6) i vältalighet, hvartill latinska språket uteslutande hörde *).

Studenternas antal var i början icke större än 44, af hvilka endast 8 voro Finnar **). Men inom ett års förlopp hade till Universitetet redan ankommit omkring 300 studerande unge män. Detta undervisningsverk besöktes dock länge till det mesta af Sven-

---

*) Hvad de andra faculteterna angår, så voro i den theologiska 3 professorer, i lagfarenheten 1, i medicin och anatomi 1.

**) För underlättandet af uppsigten öfver de studerande och för åstadkommandet af ömsesidigt biträde bland dem, voro de alltid vid Åbo Universitet, efter de landsorter, hvarifrån de voro hemma, indelade i särskilta afdelningar, af hvilka hvar och en stod under inseende af en Inspector, hvartill någon Professor af studenterne sjelfve utvaldes. Samma inrättning förefinnes ännu vid Alexanders-Universitetet, endast med den skilnad, att afdelningarne numera kallas med sitt egenteliga namn, och icke "*Nationer*", som fordom var brukligt.

skar *). De offentlige föreläsningarne öppnades i October månad, vid hvilken tid höst-terminen vid de Svenska Universiteterne ännu begynnes. Alla ämnen föredrogos på Latin, och det nästan uteslutande vid *offentliga* föreläsningar, då största delen af studenterna saknade medel att betala de afgifter, som för enskilta voro fastställda **). Utom förhör och disputationer brukades vid undervisningen att låta studenterna offentligen uppläsa uppsattser i olika ämnen både på vers och prosa. Till dessa öfningar voro bestämda tider utsatta, vanligen förefölло de om söndags eftermiddagarne. Sådana uppsattser blefvo i sednare tider någon gång tryckta, men i förstone fanns i Åbo icke något boktryckeri, likasom i allmänhet hjelpredorna för inhemtande af vetenskapliga insigter, såsom vi framdeles få se, på den tiden voro ganska otillräckliga.

Men huru än dermed förhöll sig, firades dock redan 1643 den första Magister-promotion ***). Vid detta tillfälle ankom från Höga Öfverheten en allvarsam föreskrift, att tilldela denna utmärkelse en-

---

*) Ibland de studerande voro under loppet af de 6 första åren inskrifna 546 Svenskar.

**) Utom de offentliga föreläsningarne håller hvarje Academisk lärare, på de studerandes begäran, äfven privata collegier.

***) Endast inom den philosophiska faculteten förefalla Magister-promotioner, och det hvart tredje år.

dast några få (4 till 6) Studerande, som i lärdom och sedlighet vore mest utmärkta. Om en, Zadelerus, beslöts i anledning deraf att "Enär Z. är något ohöflligh in vita et moribus, dock eljest temmeligen lärdh person," så får han "blott disputera pro gradu, när honom så behagade, men denna gång ej promoveras, på det han deraf må finna, huru hans förargeliga lefverne betager honom denna fördel." *) Denna gång blefvo tio promoverade, men af åtskilliga omständigheter kan man sluta, att sträng rättvisa icke varit rådande vid denna promotion. Så läser man om Dominus Torpensis, som åtnjöt en mäktig svensk embetsmans beskydd, uti Consistorii Academici protocoller för 1644: "att thett honom icke väl anstår, att han på åtskillige orter frijar, hvarjemte han per occasionem skulle förmanas at han icke så mycket låther höra sine vijsor och rim, som han härtil gjort hafver; the gifva hvarken honom eller Academien någon berömmelse." Derefter förfrågade sig philosophiska faculteten hos Universitetets dåvarande Procanceller Rothovius, om icke någon slags skolebefattning inom stiftet honom kunde uppdragas, men Biskopen "betackade faculteten för denna recommendation," och rådde den att återsända honom "til den Herren, som honom hit recommenderat." Likvisst qvarstannade han en lång tid vid U-

*) Han promoverades 1647.

niversitetet och hade allt fortfarande dåligt namn om sig, förorsakadt af hans uppförande. Om en annan, Sigfridus, sades vid promotionen: "Efter denne S. icke är svarsgodh, therföre moste honom a Facultate Philosophica påläggias, att han blifver här när Academien qvar ännu i 3 åhrs tidh, och studerar flijtigt. Theropå tager Decanus aff honom skrifteligh obligation. Eljest kan bemälte Dn. S. strax effter promotion reesa hädhan till någon orth i Sverige, hvarest hans svaaghet in studiis ej kan i ljuset komma, denne Academie till någon vanheder."

Denna första promotion anställdes den 4 Maji 1643. De 10 promovendi församlades kl. 8 på morgonen hos Mathematum Professorn (dåvarande Decanus) Kexlerus, som var utsedd att vara Promotor. Ifrån hans hus begåfvo de sig under klockringning, hvar och en åtföljd af en Professor, till Universitetet, hvarest den högtidliga acten för sig gick.

Den förnämsta hufvudman för hvarje Svenskt Universitet kallas Canceller, och utväljer Universitetet dertill någon af rikets förste män. Ehuru Gref Brahe ifrån begynnelsen varit en ifrig beskyddare af Åbo Academie, saknade han dock en längre tid Cancellers benämningen. Under de åren klagade Universitetet ofta öfver olägenheten deraf och slute-

sluteligen utnämnde Drottning Christina 1646, kort tid efter det hon sjelf såsom myndig tillträdde regeringen, Gref Brahe till Canceller för Åbo Academie. Vid samma tid bekräftade hon denna inrättnings alla fri- och rättigheter, ökade något dess tillgångar och tillade somlige af embetspersonalen några nya löneförmåner. *)

Gref Brahe var ända till sin död 1680, således i mer än 40 års tid, Universitetets beskyddare och förvärfvade sig ett välförtjent minne såsom en menniskoälskande, upplyst och omtänksam förman. Många hans handlingar bevisa, att han i bildning och tänkesätt stod högt öfver sin samtid. Vi vilja anföra ett exempel derpå. På den tiden ansåg man ännu med ihärdighet trolldom såsom någonting möjligt. Denna öfvertygelse hystes till och med af i andra afseenden mycket öfver den vidskepliga menigheten upphöjda män. Sålunda dömde Åbo Universitets tre-

*) I Universitets-styrelsen följde, nästefter Canceller och Procanceller, Consistorium Academicum, bestående af alla ordinarie Professorer, under Rectors ordförareskap. Fordom var Consistorium icke allenast rådgifvande, utan äfven domhafvande myndighet i alla mål, som rörde till Universitetet hörande personer. Rector motsvarade i detta afseende Landshöfdingen i Länet. Sedan 1828 väljes han för tre år; derintill voro alla i tur gående beställningar (munera ambulatoria) bestämda att handhafvas af hvar och en ett halft år i sender; men, så mycket bekant är, hafva de i Åbo aldrig blifvit bestridda kortare tid än ett helt år.

dje Procanceller, den genom så många förtjenster utmärkte Biskop Terserus i samråd med Consistorium, år 1661 en student, vid namn Eolenius till döden för svartkonst eller förbund med djefvulen (pactum cum satana). Denna dom föranleddes af några hans samtal och bref samt ytterligare af hans snabba framsteg i latinska och österländska språken, hans prydliga handstil, och den lätthet, hvarmed han på en förunderligt kort tidrymd lärde en sin kamrat latin. Brahe svarade, vid hemställan till honom härom, att han icke fann någon bindande omständighet för Eolenii dödsdom, och såsom han allaredan länge setat i carcer, "ansåg Grefven hans brott nogsamt vara försonat." Ett dylikt fall förefö̈ll åter år 1670. Man öfverkom nemligen hos en student, Gunnerus, i Reval ett skrifvet häfte, hvaruti han redan i Åbo gjort allahanda orimliga anteckningar om rätta förfarandet för att i hast genom ingånget förbund med den Onde blifva lärd o. s. v. Vid återkomsten till Åbo, dömdes han att på bättring inneslutas i häkte och förvisades för alltid från Universitetet. Till och med dåvarande Procancellern, Gezelius den äldre, en i så månget hänseende berömvärd man, deltog i detta Domslut, som dock på den dömdes besvär af Gref Brahe upphäfdes.

Af dessa tvänne anförda berättelser kan man

finna att medeltidens skymning ej ännu alldeles försvunnit. Derom vittna äfven andra omständigheter. Ingenting röjer dock så tydligt sedernas grofhet på den tiden till och med vid sjelfva uppfostringsverken, som den sed, hvilken är bekant under namn af *deposition*. På ynglingar, som önskade inträde vid Universitetet, klädde man en af allahanda olikfärgade lumpor sammansömmad klädnad, en svart kappa och en med åsneöron och horn utrustad mössa. Sedan svärtade man deras ansigte och instack vid hvardera mungipan svinbetar. Derpå dref depositorn, en på stat tillsatt tjensteman, med en ofantlig hillebard i handen dem såsom fänad upp till Universitets salen, hvarest de med otålighet väntades af en talrikt församlad menighet. Der stannade de i en krets omkring sin herde, hvarpå han ordnade och mätte dem med sin hillebard, förvred sitt ansigte, neg för dem och begabbade deras utstyre. Derpå höll han ett tal, hvaruti han framställde oundgängligheten af uppfostran, framkastade allahanda frågor, låtsade slå lärjungarne, när deras betar hindrade dem att svara, fattade dem med en enkom dertill förfärdigad tång om halsen och drog dem ner på golfvet, jemförde deras betar, horn och öron med laster, okunnighet och enfald. Och i det han frånryckte dem deras grannlåter, sade han, att de alldeles på samma sätt borde afkläda sig all dumhet. Sedermera framtog han ur en särskild säck en hyfvel och

befallte dem, den ena efter den andra, nedlägga sig på golfvet, hyflade dem i alla riktningar, samt jemförde verkan deraf med den verkan lärdomen utöfvade på själen. Härefter följde allahanda olika upptåg i samma stil, hvarefter han öfversköljde sina martyrer med ett ämbare vatten och torkade deras ansigten med en grof slarfva. Dervid förklarade han dem för *frie studenter vid Academien*, med det vilkor likvisst, att de ännu i ett halft års tid skulle bära samma svarta kappor och tillika utan minsta gensträfvighet vara de äldre studenterna lydaktige. Detta åliggande kallades pennalism och bibehölls till någon grad ända till sednaste tiden vid Åbo Universitet. Depositors befattningen afskaffades redan mot slutet af sjuttonde århundradet (genom Förordningen af den 25 November 1691). Intill den tiden uppdrogs den åt någon allmänt aktad Magister. Dock var Consistorium ofta nödsakadt att påminna honom om nödvändigheten af att utföra sin sak på ett lämpligt och anständigt sätt. Depositorn underhölls på studenternas bekostnad.

En annan sedvana på samma tid var att vid högtidliga tillfällen å Universitetet af studenterna under någon Professors inseende uppfördes skådespel *).

*) För att lemna tillfälle till jemförelse med Ryssarnes dramatiska framställningar på samma tid vilje vi omnämna några af de stycken, som då gåfvos i Åbo. "Surge, eller flijt och oflithig,

Detta bruk hade man hemtat från Upsala, hvarthän det kommit från Jesuiternas skolor.

Ytterligare kan, såsom ett detta tidehvarf eget och skildrande drag, anföras ett utdrag utur Consistorii Academici förordnande år 1642. "Uti Rectorum conviviis (Rectorats kalaser) skola framsättias ordinarie 6 Rätter, undantagandes Smör, Brödh och Skincka; Effter Måltijden skall inthet confect frambäras, uthan allenast osten. Och skall Rector låta skenckia gott Finskt Öl, och något Franskt Vijn" etc. — — — "Hvadh anbelangar Booktryckiaren, Bookföraren *) och Bookbindaren, them må Rector genom sijn egen tjenare låtha bjuda, om honom så sjelff behagar". Dessutom tillsades Rector inbjuda "en eller två goda vänner eller slägtingar, samt de af studenterna som musicerat vid solenniteten". Fruntimmer var på intet vilkor tillåtet att bjuda, icke ens Professorernes eller andra gästers hustrur", och skul-

---

hets skådespel uti en Comœdia den 6 Maji 1647. — Comœdia (Belesnack) — innehållandes om giftermål och frieri åtskillige lustige discurser och domar, — hvilken blef till bröllopsfest hållen och agerad d. 31 Juli och 1 Augusti 1649 på then Kongl. Academien i Åbo. — Genesis ætherea (den himmelska födelsen), eller Jesu Christi födelse uthi en enfaldigh Comœdia fattat, hvilken 1659 d. 9 Januari publice celebrerades i Åbo stad.

*) Sålunda kallades länge bokhandlaren. Att dessa personer här nämnas visar huru vigtiga de på den tiden voro ansedda för Åbo.

le samma gästebudh vid straff tillgörandes icke få extenderas till andra dagen".

Gref Brahe var en verklig välgörare ej blott för Universitetet, utan äfven för hela Finland. Då man besinnar, att han, under de tvenne gångor han hade landets styrelse sig uppdragen, icke vistades derstädes mer än inalles 6 år, så är det nästan otroligt, hvilka förbättringar han i alla förvaltningsgrenar åstadkommit. Det han för Finland verkat utgör otvifvelaktigt hans berömligaste dat. Derföre har han här äfven förvärfvat sig samtidas och efterkommandes allmänna erkänsla. Finnarne gåfvo honom det ärofulla namnet Landets Fader och benämnde länge såsom "Grefvens tid" det tidehvarf han stod i spetsen för landets angelägenheter, hvilket talesätt sedermera öfvergått till ordstäf *).

Med Brahes namn stå äfven de mäns, hvilka såsom Procancellerer jemte honom medverkat till Universitetets framskridande, i nära förening. I Sverige är Procancellers-embetet alltid förenadt med det på stället varande Biskopliga. I denna åldriga plägsed röjer sig det Protestantiska presterskapets höga

*) Ty när de vilja uttrycka t. ex. att någon kär och väntad gäst kommit i rättan tid, säga de honom hafva ankommit i "Grefvens tid".

anseende sedan fordna tider. Derföre är ock undervisningsverket i Sverige ända intill vår tid under andeliga ståndets ledning. Åbo Universitet har i synnerhet i afseende på sine förste Procancellerer varit lyckligt lottadt.

Isaak Rothovius, Eskil Petræus och Johan Terserus, alla tre Svenskar, som efterträdde hvarannan i styrelsen af Universitetet, visade både vetenskaperna och riket vigtiga tjenster.

Rothovius (Proc. 1640—1652), en fattig bondes son, delar med Gref Brahe äran af Universitetets stiftelse. Han deltog uti alla dermed förenade mödor och omsorger med hela sin själs liflighet, och gladde sig af allt hjerta åt den nytta Finland af denna nya inrättning hade att förvänta.

Petræus, Åbo Universitets förste Rector (Proc. 1652—1657), utgaf på Riksstyrelsens befallning år 1642 en bibelöfversättning på Finska språket, hvilken utarbetades under hans öfverinseende. Finska språket, som han af denna anledning i grund studerat, skördade deraf mycken fromma. En del af bibeln framträdde i Finsk öfversättning (Biskop Agricolas verk) redan under Gustaf Wasas regering. På Brahes uppmaning utgaf Petræus den första Fin-

ska Grammatica, som var framställd efter mönstret af den Latinska. Anmärkningsvärdt är, att dessförinnan, redan under Gustaf Adolph, äfven Ryska språkets studium gynnades af Regeringen; ty man ansåg inhemtande deraf bidraga till underlättande af handels-gemenskapen med de östra grannarne och dessas omvändelse till Lutherska läran. Under den tid, som Petræus stod såsom Universitetets styresman, led dess byggnad (i Maji 1656) en svår brandskada och kunde för bristande tillgångar på lång tid icke iståndsättas. Academien nödsakades af denna orsak upptaga ett lån af 600 Dal. Silf. m., som likväl sedermera gäldades af Konung Carl XI.

Terserus, förut Theologiæ Professor, 1658—1664 Procanceller vid Universitetet, hade i sina unga år gjort vidsträckta resor kring Europa, och varit anställd såsom lärare i hebræiska språket hos Drottning Christina. Då Drottningen, efter det hon nedlagt kronan, väckte anspråk på att återfå densamma, satte sig Biskop Terserus, såsom Riksdagsman, på det kraftigaste deremot. I allmänhet var hans röst på Riksdagen frimodig och kraftig, likasom hans karakter. Men hans oförsigtiga nit för införande af förbättringar uti religions-undervisningen i Finland, ådrog honom presterskapets hat. Han dömdes i Stockholm och beröfvades sitt embete, men

erhöll

höll likväl sednare en annan dylik befattning inom
erige, men fortfor äfven under bestridande af den-
nma att handla efter sina förra grundsattser.

Likasom denne, nitälskade äfven Rothovius och
træus för Universitetets välgång och för sitt stifts
kofran, samt bemödade sig om befrämjande af en
npligare religions-undervisning, ett förbättradt pre-
ιosätt och en högre sedlighet. Rothovius och Ter-
us hafva i sina efterlemnade talrika predikningar
e sällan uppnått en sann vältalighet. Terserus öf-
rträffade i alla afseenden vida sina begge företrä-
re; men till och med han skattade, efter hvad vi
t, med all sin höghet i tänkesätt, till sitt tide-
arfs anda, genom delaktighet i dess krassaste för-
mar.

Terseri efterträdare *Johan Gezelius den äldre*,
roc. 1664—1690), har äfven anspråk på Finlands
nerliga tacksamhet. Vid Universitetet härleda sig
n honom vigtiga förbättringar, såväl uti lärome-
derna, som i allmänhet uti dess inre förvaltning.
zelius inrättade vid detsamma ett collegium till
dande af skicklige predikanter, en inrättning, som
ednaste tider blifvit ersatt af det nuvarande Semi-
rium Theologicum.

En annan förtjenst hos Gezelius var upplifvandet af vetenskaplig bildning och befordrande af bokhandeln i Finland. Intill hans tid utgjorde böcker en sällsynthet i Åbo. Den vid Universitetet anställde bokhandlaren var tullfrihet för utrikes ifrån införskrifna böcker beviljad, och på Brahes föranstaltande inträffade redan 1642 en sådan i Åbo vid namn Jauchius från Lübeck, som äfven handlade derstädes med böcker intill 1655. Fem år derpå ankom en annan bokhandlare äfven från Lübeck. Men i anledning af bokhandelns bedröfliga skick besvärades Academien länge af brist på vetenskapliga handböcker. Att i någon mån afhjelpa denna brist tjenade Professorernes disputationer, som utkommo styckevis och slutligen innefattade vetenskapen i hela dess omfång. Dessa tryckta afhandlingar samlade studenterna och läto inbinda dem för hvarje vetenskap särskilt.

Åbo saknade länge boktryckeri. I början var Universitetets notarie förpligtad att skrifva alla handlingar, som ansågos böra komma till medlemmarnes kännedom. Likväl flyttade dit på Rothovii föranstaltande (1642) en boktryckare, Waldius, från Sverige. Men hans tryckeri var i så tarfligt tillstånd, att på en gång ej kunde tryckas mer än ett halft ark. Gezelius d. ä., som sysselsatte sig med författande och utgifvande af vetenskapliga handböcker, fann brist-

fälligheten af dylikt boktryckeri besvärlig och beslöt derföre, att inrätta ett eget sådant i Åbo, samt tillhandlade sig för detta ändamål till och med ett pappersbruk. 1669 var den nya anläggningen i fullt skick och tillskyndade oberäkneligt gagn. Här lät Gezelius trycka en stor mängd andliga och för läroverken tjenliga böcker. Synnerlig uppmärksamhet förtjena tvänne af hans arbeten: *philosophisk encyclopedie*, en bok af stort värde på sin tid, ehuru ej utan sina brister, och en *ny upplaga* af Svenska bibel-öfversättningen, med tillägg, anmärkningar och rättelser. Det sistnämnda verket blef dock endast påbegynt af Gezelius d. ä.

Ehuru särdeles verksam och outtröttlig i sina företag, öfverträffade han likväl icke i tänkesätt sina samtida. Hans obevekliga stränghet, högdragna umgängessätt och ömtåliga egenkärlek ådrog honom mångens ovänskap, äfvensom hans böjelse för intriger ofta inledde honom uti invecklade tvister. Vid dessa strider, hvilka medtogo hans tid, tillät han sig någon gång handlingar, som kasta skugga på hans karakter.

Gezelii påbörjade företag afstannade icke vid hans frånfälle; de fortsattes af hans i Universitetets tidböcker lika oförgätlige son *Johan Gezelius den yngre*. Under denne Procancellers styrelse (1690—

1718) inträffade i Universitetets lif en så vigtig hvälf-
ning, att skildringen af den yngre Gezelii verksam-
het måste föras till ett följande capitel.

CAP. III.

Universitetet upplöses tvenne gånger af krig.

"Han är något svår H:r Landshöfdingen därutinnan, att han vill, det för Academiæ medlen skall kiöpas åth Studenterna kläder och gevähr, och sådane medel äro inthet till finnandes" . . .

Rector Tammelins bref till Procancell. Gezelius af den 11 Apr. 1710.

O minnen af en tid, då odlarn ifrån plogen
Gick, slagen, till sitt tjäll, och fann der endast lik".

Franzén.

Gezelius den yngre hade den lyckan, att genom sin upplyste faders omsorg få en vårdad uppfostran. I sin ungdom vistades han mycket på resor i främmande länder, hvarunder han besökte Holland och England samt studerade, särdeles de Österländska språken, i Oxford och Cambridge, sednare äfven i Paris.

Sedan han efter sin återkomst någon tid varit Professor i Theologien vid Academien i Åbo, utnämndes han till Superintendent i Narva, derifrån han redan 1689 på konungens befallning återvände, för att biträda sin fader i dess göromål. Den sistnämnde afled kort tid derefter och sonen tillträdde hans embete samt fortsatte, såsom sagdt är, fadrens företag. Efter dennes exempel, undervisade Gezelius den yngre sjelf i det Homiletiska Collegium uti predikokonsten, hvari begge desse män åstadkommo en till sine följder välgörande förändring. Dittills voro predikningarne ingenting annat än utläggningar af scholastiska sophisterier, hvari predikanten endast ansträngde sig att lysa med sin lärdom: Gezeliernes predikningar deremot skilde sig skarpt från alla den tidens arbeten af samma slag.

Dessutom förbättrade Gezelius den yngre i betydlig mån religions-undervisningen bland folket samt bemödade sig med framgång om sedernas förmildring och i synnerhet om det då ännu ganska råa andliga ståndets högre bildning.

Emellertid voro Universitetets tillgångar såsom förr ganska ringa; Gezelius d. y. ansökte väl hos Regeringen att få dem förökade, men förgäfves. — Slutligen fulländade Carl XII:s krig med Ryssland Akademiens missöden.

Efter Nöteborgs (sednare Schlüsselburg) öfvergång år 1702, ankom till Universitetet en befallning (hvilken sedermera ofta nog upprepades), att såväl studenterne, som Universitetets tjenstemän skulle öfva sig i vapen. Sedan Ingermanland blifvit eröfradt af Peter den Store, företog sig Mathæseos Professoren, sedermera Biskopen, Tammelin att handleda studenterne i militära öfningar, och efter Wiborgs öfvergång 1710 nödgades Universitetet förklara 20 studenter, som visat sig minst fallne för vetenskapliga yrken, dugliga att bära vapen; hvilket öde 16 af Cathedralskolans elever äfven fingo dela.

Emellertid hade embetsverken och tjenstemännen i allmänhet erhållit behöriga föreskrifter för den händelse att krigstilldragelserne skulle påkalla nödvändigheten af att lemna landet. Redan om våren 1710 gjorde sig Åbo Hof-Rätt och Consistorium Academicum redo att aflägsna sig undan till Österbotten; men efter Wiborgs öfvergång sednare samma år insåg man, att endast Sverige kunde erbjuda en tillräckligt säker tillflyktsort. Vederbörande auctoriteter blefvo anbefallde, att draga försorg om att kyrkklockor, ljuskronor och annan sådan egendom ifrån de vid kusterne belägna församlingarne skulle öfverföras till Stockholm, — uti Socknarne inom landet deremot nedgräfvas i jorden. Tillika stadgades, att ingen enskilt person skulle våga öfverföra sin

privata egendom, innan det allmännas tillhörigheter vore i säkerhet, hvaröfver vederbörande skeppare borde hafva tillsyn, vid dem förelagdt vite af 40 mark silfver för hvarje öfverträdelse af förbudet. — Den hotande stormen tystnade dock denna gång. — Likvisst blefvo i slutet af samma år 10,000 man samlade i Åbo och affärdade i fält. Till råga på olyckan utbröt nu också pesten i Finland, och i Maji 1711 ödelades större delen af Åbo stad genom våd-eld. Det följande året blef nöden än större; Consistorium anbefalldes att upprätta förteckning öfver dem af dess underlydande personer, som kunde anses tjenlige att bära vapen. Slutligen verkställde Ryssarne 1713 landstigningen vid Helsingfors. Svenska arméns öfverbefälhafvare Lybecker ansåg då rådligast, att i händelse af yttersta fara hellre sjelf uppbränna Åbo stad, än öfverlemna den åt fienden; men detta förslag, som derstädes väckte en allmän nedslagenhet, blef likväl afböjdt genom stadens styrelse. —

Småningom hade en mängd embets- och tjenstemän i Finland hunnit flytta öfver till Sverige. Detsamma gjorde de fleste af Universitetets tjenstemän och efter dem följde all dess rörliga egendom: bibliotheket, boktryckeriet *) och annan tillhörighet. Gezelius

*) Gezelii boktryckeri återkom icke vidare till Finland; det förråldes i Sverige.

Gezelius d. y. hade redan förut, vid farans första annalkande, begifvit sig till Sverige, med löfte att derstädes så mycket mera nitiskt verka till Finlands fördel. I sjelfva verket hade han ock ganska stor del uti alla de åtgärder, som vidtogos till Universitets personalens öfverflyttning. Oaktadt sin egen förvirring, lemnade Sverige vid detta tillfälle likväl icke utan omvårdnad äfven de Finnar, som inom dess gränsor hade sökt sin räddning. Tillika med flere andra Finska flyktingar, fingo jemväl många af Åbo Academiens medlemmar derstädes nya tjenster, och de öfrige blefvo bibehållne vid sina förut åtnjutna löner, — ehuru visserligen den stora mängd af nykomlingar, som ökte svenska Statsverkets bördor, icke kunde undgå att snart blifva föremål för en allmän ovilja, som i synnerhet gällde presterne, hvilka hade öfvergifvit sina församlingar.

I verkligheten hade väl Universitetet upphört att existera; till och med lärarenes verksamhet hade i följd af deras nödställda belägenhet afstadnat. Men icke dess mindre ansågs Åbo Academie, hufvudsakligast till följe af Gezelii bemödanden, icke för upplöst, och med dess vittnesbörd fingo de Finske ynglingarne inträde bland studenterne i Upsala.

Emellertid ådagalade de Ryska härförarene i

Finland äfven å sin sida en sällsynt menniskokärlek. Åbo och trakten derikring intogos af Ryssarne den 28 Augusti. Här förvärfvade sig Furst Golitzin genom sitt ädelmodiga förhållande för evigt folkets erkänsla. Under hans beskydd begynte landet redan de siste krigsåren repa sig uti många afseenden: åkerbruket och näringarne lefde åter upp och sjelfva upplysningen fick obehindradt utveckla sig. Unge män, som sökte förvärfva sig en högre bildning, försågos af Furst Golitzin, oaktadt kriget utan afbrott fortfor, med pass till Sverige, hvarest Åbo Academie inskref dem i sin matrikel, och med dess vittnesbörd hade de, som sagdt är, öppen bana för sig till vidare bildning. Antalet af Finnar i Upsala på den tiden var dock ganska ringa. Om våren 1714 utgjorde de endast 28, nästan alla ifrån Österbotten, hvarifrån communicationen med Sverige var lättast. Gezelius upphörde icke att hafva en öm omsorg om sine unge landsmän, och bland annat hade de att tacka honom för det de vid stipendiernes utdelning i Upsala såsom Finnar hade företrädet.

Sluteligen slöts freden i Nystad 1721. Det påföljande året blef också Universitetet efter sitt nioåriga upplösnings-tillstånd åter upprättadt i Åbo; dess hus invigdes å nyo i November månad af Procancellern Witte, och nu åter vidtager det sin verksamhet med 6 nya lärostolar, som redan före krigets

slut blifvit inrättade. Men icke alla af de förre Professorerne återvände till sina embeten: somlige qvarblefvo vid de tjenster, de under tiden hade erhållit, andra funnos icke mer. Medicinæ Professoren Hjelm och Professoren i Historien och Moralen Munster afledo i Rysk fångenskap *); tvenne andra funno döden i Sverige. De sålunda ledigblefne professionerne besattes dock snart med andra, med hvilkas val man, i anseende till sakernas förvirrade skick, ej kunde vara alltför nogräknad.

De Universitetet tilldelte hemman hade till den grad lidit af krigets förödelser, att någon fördel af dem på lång tid ej var att påräkna. Bragt till det yttersta, sökte väl Universitetet hjelp hos regeringen, men utan framgång.

Emellertid uppnådde Universitetet nu sitt hundrade år. Den 15 Julii 1740 firade det sin stiftelse för ett sekel tillbaka; men denna högtid kunde, i anseende till kassornas uttömda tillstånd, ej vara lysande. Sannolikt af samma skäl anlände icke heller Cancellern till högtidligheten, fastän han var med otålighet väntad.

---

*) De blefvo begge tillfångatagne 1714 på Åland, dit de flytt undan för Ryssarne: Hjelm dog, som man tror, i Moskwa 1715 och Munster afled i Helsingfors på vägen till Ryssland.

Till att förhöja det högtidliga af tillfället hade man i och för den skull uppköpt en karmosinfärgad matta, som nu hängde öfver kathedern, äfvensom hyrda musikanter icke fattades. Högtidligheten fortfor fyra dagar: den första promoverades tre Theologiæ Doctorer, hvarefter man i Domkyrkan afhörde predikan. De öfriga tre dagarne, upplästes å förmiddagarne af särskilte studenter på latin eller svenska författade, för tillfället lämpade tal och verser.

Utom dess gåfvos middagar, som efter tidens smak och omständigheter voro nog yppiga: de tvenne första dagarne hos Biskopen och Procancellern (Fahlenius, som äfven förrättade nyssnämnde Doctors promotion), och sednare af tvenne ansedde embetsmän uti Bibliothekets nya byggnad. Vid dessa tillställningar undfägnades äfven studenterne; huset var illumineradt och genljöd af musikens dån.

Snart derefter, eller 1742, förskingrade väl Sveriges krig med Ryssland å nyo Universitetets fredliga medlemmar, utaf hvilka dock åtskilliga qvarstadnade: men genom Ryska generalen Keiths högsinthet fingo äfven nu alla Professorer, till och med de som hade aflägsnat sig till Sverige, bibehålla sina löner; somlige utaf dem, som qvarstadnat, förflyttade han endast ifrån en profession till en annan.

Sålunda hafva tvänne ryska fältherrar, lång tid före Finlands förening med Ryssland, på ett ärofullt sätt inskrifvit sina namn i det Finska Universitetets annaler.

Dess tvenne gånger verkställda aflägsnande till Sverige var egentligen ett onödigt steg.

CAP. IV.

Kejsar ALEXANDER.

"Med en nästan otrolig hastighet kringspriddes i hela staden underrättelsen om de välgerningar, som Kejsar ALEXANDER tilldelat oss: dem erfara män och qvinnor, unga möar och vördade gubbar" . . .

Prof. A. J. Lagus, d. 27 Junii 1811.

Ren detta namn allena för oss klingar
Till hälften likt en mägtig hjeltesång,
Till hälften likt en ljuf idyll, som tvingar
Oss höra på dess toners milda gång.

Anonym i Finl. Allm. Tid. 1840. N:o 197.

Sedan freden blifvit sluten och Universitetet för andra gången återupprättadt, erhöll detsamma slutligen år 1743 af Svenska regeringen en ny Stat, med förhöjda löner och nya förmåner. Ifrån denna tid blef den ordentliga utbetalningen af tjenstemännens aflöning icke mera rubbad. Snart derefter, år 1747 nemligen verkställdes i Universitetets inre organisation åtskillige välgörande förändringar, äfvensom åt-

skilliga nya hjelpmedel bereddes detsamma. I den följande tiden, i synnerhet under Gustaf III, denne vetenskapernes och konsternas beskyddare, förbättras Universitetets tillstånd synbarligen både i ekonomiskt och vetenskapligt hänseende. Med regeringens välgerningar förenade sig äfven enskilta uppoffringar. Sålunda blef det slutligen möjligt att för Universitetet uppföra ett nytt hus, som behofvet redan länge påkallat: det gamla, hvilket flere gånger lidit af eldsvådor och krig samt nästan alldrig blifvit repareradt, hade helt och hållet förfallit och var så trångt, att en stor del af de förökade vetenskapliga samlingarne förvarades i andra hus. Derjemte blef det med tiden allt kallare *). För det nya huset inköptes tomt, och arbetet började oförtöfvadt. Den första stenen lades Christinæ-dagen (24 Julii n. st.) 1802 af Konung Gustaf IV Adolph sjelf och hans gemål. Innan hela byggnaden var färdig, begynte Universitetet redan upptaga de delar deraf, som kunde begagnas; sålunda blef det gamla huset småningom öfvergifvet.

Emedlertid närmade sig krigets storm åter Finland; men denna gång såg Universitetet sig icke

*) För att gifva begrepp om dess tillstånd behöfver blott nämnas, att Professor Franzén om vintern satt uti kathedern i tulubb och storstöflor.

nödsakadt att söka sin räddning i flykten, ty, såsom Kejsar ALEXANDER sjelf täcktes utlåta sig *), "ville Han midtunder sjelfva krigsoperationerna hägna i synnerhet denna lärda inrättning med aktning och beskydd, i det han i allmänhet betryggade invånarnes i Finland säkerhet". Anmärkningsvärdt är det intyg, som Universitetets dåvarande Rector, den ryktbare Calonius, lemnade om Ryssarne uti ett tal, hvilket han höll 1808 vid nedläggandet af sitt embete. "Man måste uppriktigt tillstå", säger han bland annat, "att det nuvarande kriget blifvit fördt med en mildhet, som icke blott egnar vårt upplysta tidehvarf utan till och med kunde tjena de upplystaste nationer till mönster, och gifve Gud, att de måtte följa det" — — —

Genom nådigt Reskript af den $\frac{4}{16}$ Junii 1808 till Procanceller, Biskop Tengström, stadfästade Kejsar ALEXANDER icke blott "alla Åbo Universitet tillagde rättigheters och fördelars kraft", utan befallte dessutom Procanceller "sammankalla Universitetets ledamöter för att föreslå de mått och steg, hvilka ansågos nödiga för denna inrättnings utvidgande och ytterligare fullkomnande". Sedan Kejsaren erfarit, att uppförandet af den nya Universitets-byggnaden nästan

*) Se Kejserliga Rescriptet till Procanceller vid Universitetet i Åbo af den 4 Juni 1808.

nästan afstadnat af brist på medel, anslog Han genast till detta ändamål 6,000 Rub. silfver.

Man kan lätt föreställa sig, hvilken förtjusning och rörelse dessa oväntade vedermälen af Kejserlig nåd väckte hos hela Universitetet, hvars känslor dock kort derefter ännu vida mera lifvades vid anblicken af ALEXANDER sjelf. De speciella tilldragelserna vid Hans första besök i Åbo böra icke förgätas. Han ankom dit den 20 Mars (1 April) 1809, efter att hafva hvilat öfver natten på Radelma (Professoren och dåvarande Rectoren Haartmans egendom) *), tolf verst från staden. Före Hans ankomst uppfördes en triumfport, (efter samma model som den i Rom för Titus) med påskrift, författad af professor Franzén:

Åt ALEXANDER,
Hvars härar landet vunno,
Hvars mildhet folket vann.

Emellan triumfporten och staden möttes Kejsaren af Sin svit. Han steg ur slädan och red till Å-

*) Ett pittoreskt ställe nära hafskusten. ALEXANDERS byst, som pryder ett af de tre rum, hvilka den Höge Gästen begagnade, erinrar om Radelmas historiska märkvärdighet. Numera tillhör denna egendom General-Directören Haartman, en son till den förra ägaren.

bo under kanonskott och ett ovanligt folktillopp. Alla af stadens mest ansedda invånare hade genast lyckan, att blifva Hans Majestät förestählde. Återstoden af dagen firades med parad, middagsmåltid hos den Höge Gästen och illumination på aftonen. Följande dagen täcktes Han besöka åtskilliga inrättningar. Uti Hofrätten tillkännagaf Han sin önskan, att benåda någon brottsling, och mildrade till följe deraf straffet för ett mord. Vid Hans bortgång anhöllo Hofrättens ledamöter allerunderdånigst, att Kejsaren måtte förära dem Sitt porträt, för att dermed pryda Sessionssalen. Kejsaren samtyckte dertill med det villkor, att äfven Hofrättens grundläggares, Gustaf Adolfs, porträt skulle finnas der på ett passande ställe.

Sedan hade äfven Universitetet lyckan att se ALEXANDER uti dess nya hus. Här var ett högtidligt mottagande förberedt. Professor Wallenius höll ett tal på latin, och professor Franzén uppläste ett skaldestycke, författadt af honom på franska för att välkomna ALEXANDER. Kejsaren stod på trappstegen af en thron, som för Honom blifvit uppförd. Derefter blefvo studenterne nationsvis Hans Majestät förestählde. Han täcktes dessutom taga i ögnasigte planen till det nya Universitets-huset och besöka dess solennitets-sal, hvarest de slipade granit-pelarne ådrogo sig Monarkens synnerliga uppmärksamhet; slut-

ligen besåg Han äfven bibliotheket. Om aftonen var Kejsaren på bal, der Han deltog uti danserna och förtjuste alla genom sin nedlåtenhet.

Alexanders besök i Åbo gjorde på dervarande invånare ett djupt och långvarigt intryck. "Vi trodde knapt våra ögon", säger Professor Lagus *), "då vi sågo Honom, den nordliga verldens Atlas, utan afseende på den svåra väderleken och nästan utan följe, inrida i staden och med en privat mans utsöktaste artighet och glädtighet helsa på alla, som trängde sig omkring Honom. Föreställde för Honom, kunde vi icke nog beundra Monarkens utomordentliga behag i uttryck, Hans nådiga intagande sätt och andra höga, förvånande egenskaper. Dessa egenskaper, huru skönt viste Han dem icke, då Han var närvarande i detta sånggudinnornas tempel den 2 April 1809, huru uppmärksamt besåg Han icke allt, huru nedlåtande och med hvilken mildhet i uppsyn emottog Han icke, *stående* — skola väl efterkommande tro det? — framför den för Honom uppreste thronen sånggudinnornas vördnadsfulla *gärd* och *hyllning*!" **)

Ledd af en synnerlig bevågenhet, befallte Alexander Universitetet, i grund af dess gamla stadgar,

*) I ett tal, som här nedanföre omnämnes.

**) Wallenii tal Vota et Plausus.

utvälja sig en ny Canceller ibland Rysslands högre embetsmän; men då ett sådant val var svårt för Universitetet, som icke kände de ryska förhållandena, anhöll det allerunderdånigst, att den ädelmodige Monarken Sjelf skulle utse Canceller. Med afseende på en sådan önskan uppdrog ALEXANDER denna befattning åt Speranskij (då Verkligt Statsråd, Stats-Secreterare och Adjoint hos Justitie-Ministern). Han blef den 17 Cancellern för Åbo Universitet.

I enlighet med Kejsarens vilja började Universitetet hålla dels Consistorii- dels Facultets-sammanträden, för att rådpläga om sina angelägenheter. Oaktadt de förbättringar, som de sednare tiderna skett i dess organisation, hade det ännu i många hänseenden att kämpa med svåra olägenheter. Den hufvudsakligaste var penningebrist och knappa anslag. I anseende till Finnarnes allmänna fattigdom nödgades många studenter öfvergifva Universitetet, för att genom conditioner i landsorterna skaffa sig uppehälle. Äfven många af lärarne öfvergingo, emot sin böjelse, på någon annan bana, endast för att skaffa sig bättre utkomst. Universitetet kände sjelft allför väl huru betydliga uppoffringar fordrades till afhjelpande af alla dess behof; men om det å ena sidan fruktade att missbruka den oförliknelige Monarkens ädelmod, så ingåfvo å den andra kärlek till vetenskaper, nit för fosterlandets väl och förtroende till ALEXAN-

ders oinskränkta bevågenhet Universitetet kraft att öfvervinna sin rädsla. De förändringar, hvilka till följe häraf föreslogos, blefvo vid årets slut Canceller hemställde. Finlands General-Guvernör, Grefve Steinheil, som vid denna tid uti angelägenheter var kallad till S:t Petersburg, återvände derifrån med den glada underrättelsen, att Kejsaren stadfästat alla Universitetets förslag, tilldelat det 20,000 Rub. silfver för att fullända och utvidga det under byggnad varande huset, samt lofvat ett årligt understöd, tills byggnaden blefve färdig. Reorganisationen bestod hufvudsakligen deruti, att Universitetet ökades med 6 nya professioner och 12 adjuncturer, pensioner bestämdes för tvenne Emeriti-Professorer och för enkor och barn efter aflidne Universitets-embetsmän, flere erhöllo större löne-förmåner, stipendier anslogos för fattige studenter, läro-ämnen utvidgades med de förnämsta Europeiska språk, hvaribland äfven Ryskan, medel anslogos att föröka de vetenskapliga samlingarne; dessutom upphäfdes den förordning, som förbjöd ynglingar från Wiborgs Län att besöka Universitetet i Åbo. Det oförgätliga Manifest om dessa förändringar är underskrifvet den $\frac{1}{1}\frac{0}{2}$ Februarii 1811.

Sådana välgerningar öfverstego Universitetets förhoppningar. Upprördt af tacksamhet affärdade det, med nådigt tillstånd, till S:t Petersburg fyra depu-

terade, för att hembära Monarken dess djupa erkänsla. Sedan de af Honom nådigt blifvit emottagne, anhöllo de att, till minne af en sådan frikostighet, få prägla en större medalj med den Höge Välgörarens bild. Å sin sida lofvade Monarken för sitt älskade Finland och vetenskaperna göra allt, som på Honom berodde, tilläggande, att Han om Åbo Universitet hyste stora förhoppningar.

Den medalj, som blef slagen till följe af denna audience, föreställer på ena sidan ALEXANDER, på andra en sånggudinna, som spelar på harpa öfver en kullstjelpt urna, ur hvilken rinner vatten. På afstånd synes till venster en klippa, till höger Universitetets nya hus, och uti midten den uppgående solen. Ofvantill är påskriften: *Vetat mori* (förbjuder att dö), nedantill: *Academia Fennorum ad Auram novis incrementis aucta a. MDCCCXI* (Finska Akademien vid Aura riktad med nya utvidgningar 1811).

För att utmärka dessa för denna inrättning så vigtiga tilldragelser, höllos dessutom, enligt gammal plägsed, högtidligen några tal den $\frac{15}{27}$ och $\frac{16}{28}$ Junii 1811. Innehållsrikast var det af Philosophie-Professoren A. J. Lagus *) på latin hållna tal, hvarur vi

---

*) Död år 1831. Hans yngre broder innehar ännu vid Alexanders-Universitetet en lärostol i lagfarenheten.

hemtat många facta för vår öfversigt. På den förstnämnde dagen gaf Universitetet en middagsmåltid, till hvilken de förnämsta embetsmän från alla auctoriteter och några resande voro inbjudne.

M. M. Speranski, hvars utnämning till Canceller redan i och för sig sjelf var ett omisskänneligt bevis på Monarkens uppriktiga välvilja för Universitetet, gjorde, under den korta tiden af sin förvaltning, sitt namn äfven för Finland oförgätligt. Hans efterträdare blef Grefve G. M. Armfelt, som redan under Gustaf III hade i samma värdighet vunnit detta lärosätets synnerliga förtroende och tacksamhet. Efter hans död, 1814, skred Åbo Academi, till följe af Kejsarens vilja, till val af ny Canceller. Valet föll på Grefve N. P. Rumänzoff, denna ryktbara nitälskare för upplysningen, hvilkens namn redan tillhörde Finska historien *) och hvilken sjelf stod uti litterär-correspondence med Universitetet. Men på Consistorii skrifvelse i detta afseende svarade Grefven Procanceller att, då han redan afsagt sig allt deltagande uti rikets angelägenheter, han icke heller nu kunde emottaga den honom erbjudna befattningen. — Denna omständighet hade Universitetet att tacka för en ny lysande tilldragelse.

*) Hans farfar ledde fredsunderhandlingarna i Åbo 1743, och Nicolai Petrowitsch sjelf i Fredrikshamn 1809.

Universitetet i Upsala hade från 1747 och det i Lund från 1810 mer än en gång åtnjutit lyckan, att hafva till styresman någon medlem af Kungliga huset. Åbo Universitet, hafvande detta till föresyn, vågade i början af år 1816 till thronen framföra sin underdåniga bön, att den ädle Monarken måtte bevärdiga det med samma nåd och till dess Canceller utnämna Hans Kejserliga Höghet Storfursten NICOLAI PAWLOWITSCH. Biskop Tengström, som i detta ärende sjelf afreste till S:t Petersburg, framställde för Kejsaren denna underdåniga önskan, och Hans Majestät täcktes, "till bevis på Dess synnerliga bevågenhet mot Åbo Universitet" (såsom orden lyda uti Reskriptet af den 25 Mars (6 April) 1816 till Procanceller och Consistorium), bifalla omnämnde önskan. Föredragningen af Universitetets angelägenheter för dess Höge Canceller uppdrogs Stats-Secreteraren för Finska ärenderna Baron Rehbinder.

Uti samlingen af Cancellers-bref för år 1816 finnes ibland annat ett på Fransyska skrifvet document *), hvilket för alltid blir dyrbart för Universitetet. Det lyder i ordagrann öfversättning sålunda:

---

*) Messieurs!

Sa Majesté l'Empereur vient de me confier les fonctions de Chancelier de l'Université d'Abo. Je sens que je ne suis redevable de cette preuve de Sa bienveillance qu'à votre choix unanime et spontané, et je m'empresse de vous en témoigner ma reconnaissance. Guidé plus par mon amour pour les sciences que par la conviction de mes propres forces, j'accepte cette place, espérant, à l'aide de vos lumières, de contribuer aux succès d'une Université à si juste titre distinguée dans le monde littéraire.

"Mine Herrar!

"Hans Majestät Kejsaren har täckts anförtro Mig Cancellers-embetet vid Åbo Universitet. Jag vet, att Jag för detta bevis på Hans välvilja endast har att tacka edert enhälliga och frivilliga val, och skyndar att derföre betyga eder Min erkänsla. Ledd mera af Min kärlek till vetenskaperna, än af öfvertygelsen om Mina egna krafter, emottager Jag denna befattning i det hopp att, med edert upplysta biträde, befordra ett Universitets välgång, som med skäl är ryktbart uti den lärda verlden.

"Finland, lyckligt under H. M. Kejsarens faderliga styrelse, lyckligt genom sin constitution och ge-

---

La Finlande, heureuse sous le gouvernement paternel de Sa Majesté l'Empereur, heureuse par sa constitution et par les progrès de la civilisation, verra toujours fleurir les sciences et les arts, en continuant de marcher sur le sentier qu'elle a suivi jusqu'ici.

De mon côté, je serai bien aise d'y concourir comme organe de l'Université auprès de Sa Majesté l'Empereur.

Agréez, Messieurs, les sentiments dont je suis pénétré et que le temps et l'expérience affermiront encore sans qu'ils puissent ajouter à l'attachement que je manifesterai toujours pour une Institution aussi respectable.

Je suis,

Messieurs,

Votre très-affectionné

(signé:) NICOLAS.

à S:t Pétersbourg,
Ce 31 Mars 1816.

nom civilisationens framsteg, skall alltid se konster och vetenskaper blomstra, om det fortgår på samma bana, som det hittills följt.

"Å Min sida skall det vara Mig ett nöje att bidraga dertill, såsom Universitetets medlare hos H. M. Kejsaren.

"Emottagen, Mine Herrar, uttrycket af de känslor, hvaraf Jag är intagen och hvilka tid och erfarenhet ännu mera skola stadfästa, utan att dock kunna öka den ynnest, Jag alltid skall visa en så aktningsvärd inrättning.

"Jag förblifver,

Mine Herrar!

eder välbevågne

(originalet är af Hans Kejserliga Höghet egenhändigt underskrifvet:)

"NICOLAI."

S:t Petersburg,
d. 31 Mars 1816.

Redan innan denna för Universitetet minnesvärda epok, nemligen 1815, blef dess nya hus fullkomligen färdigt. Här blef under samma tak uti tvenne våningar inredd en tillräcklig lokal för allt, som hörde till Universitetet. I nedra våningen funnos auditorierna (5 till antalet) och de flesta för vetenskapliga samlingar bestämda rum; i den öfre, rum för Universitetets administration och åtskilliga förva-

ringsrum, hvaribland äfven bibliotheket. Solennitets-salen sträckte sig igenom båda våningarna. På A-kademie-husets framsida var öfverskriften: *Fennicis Musis munificentia Augustorum* (Monarkernas frikostighet åt de Finska sånggudinnorna), på baksidan: *Primus lapis positus MDCCCII, Ultimus MDCCCXV* (första stenen lades 1802, den sista 1815).

Den $\frac{18}{30}$ October 1817 blef detta nya hus invigdt. Biskopen sjelf höll vid detta högtidliga tillfälle tal på latinska språket. Efter dess slut tog han afsked af Universitetet, ty redan i Juli hade han, kännande sin helsa försvagas, anhållit om entlediggande från Procancellers-befattningen.

De följande dagarna ifrån den $\frac{19}{31}$ October till den 23 October (4 November) firades i Åbo högtidligheter af annan betydelse: jubelfesten till åminnelse af Luthers reformation. Klockringning, kanonskott, sång, tal, processioner och gästabud åtföljde högtidligheten. Uti Universitetet hölls, bland annat, Theologie-Doctors promotion. Då tillkännagafs äfven, att Åbo Biskopsdöme framdeles skulle kallas Erkestift. Jacob Tengström blef, såsom styresman för detta stift, upphöjd till Erkebiskops värdighet.

Utom den beskrifna byggnaden fick Universite-

tet äfven snart Observatorium, med vackert läge på ett högt berg (Wuoriberg).

Sedan Universitetet sålunda efter Finlands förening med Ryssland blifvit riktadt i alla afseenden, begynte det i sitt nya hus äfven ett nytt lif, i ordets fulla betydelse. Under mera än nio år njöt det, under Hans Kejserlige Höghets faderliga styrelse, i lugn frukterna af ALEXANDERS frikostighet, och välsignade, under ständiga framsteg, erkänsamt sine Höge Beskyddares namn. Den dyrkade Monarkens oförmodade död bedröfvade djupt Auras sånggudinnor, men deras tårar aftorkades åter, då Hans Höge Broder emottog spiran och till Canceller för Åbo Universitet utnämnde Sin förstfödde Son och Thronföljare, Hans Kejserliga Höghet ALEXANDER NICOLAJEWITSCH.

För att betyga sin glädje öfver ett sådant omisskänneligt bevis på Monarkens nåd, tillställde Universitetet efter gammal plägsed den 30 November (12 December) 1826 en särskild högtidlighet, hvarvid en af Professorerna uti ett tal förklarade alla de innerliga känslor och ljufva förhoppningar, af hvilka Universitetet var upprymdt.

Men ödet, ännu icke belåtet med alla de pröfningar, hvarmed det under olika tider hemsökt U-

niversitetet, beredde det i tysthet ett plötsligt, förfärligt slag. Åbo stad hade redan flere gånger lidit af eldsvådor. Den 23 Augusti (4 September) 1827, en tisdag, kl. 9 om aftonen utbrast åter en vådeld. Under stark storm, som nästan på samma tid uppstod, utbredde sig elden med ovanlig snabbhet och häftighet. Snart stod hela staden på båda sidor om Aura i lågor. Den förskräckliga härjningen fortfor hela onsdagen och största delen af thorsdagen: mot aftonen sistnämnde dag var knappt $\frac{1}{8}$:del af Åbo qvar.

Måhända har ännu ingen stad, om icke under krig, då fienden ödelägger, blifvit härjad af en så förskräcklig brand. Med hvilken våldsamhet elden rasade kan man ibland annat döma deraf, att alla fönster sprucko uti Observatorium, ehuru det låg åtminstone 50 famnar ifrån de närmaste byggnader; vinden förde bitar af papper och sedlar öfver 40 verst från staden; lågan syntes tydligt 60 à 80 verst derifrån.

Alla publika byggnader i Åbo uppbrunno; Universitetet undgick ej heller det allmänna ödet. Elden inbröt dit redan första dagen genom bibliotheks-fönstren. Allt det inre af huset blef dess offer; alla de rika vetenskapliga samlingarna förvandlades till aska; endast väggarna och en del af nedra våningen jemte solennitets-salen blefvo qvar.

För att fullkomligen uppskatta den olycka, som drabbade Universitetet, behöfver man blott erinra sig, att nästan alla dithörande personer, — både tjenstemän och studenter, — blefvo utan tak och egendom. Om man tillägger, att hos största delen af dem den förnämsta egendomen bestod uti böcker och andra samlingar, som för en lärd äro af ett så oskattbart värde, så kan man lätt föreställa sig, hvilken förlust vetenskapen led genom denna oerhörda brand.

Men känbarast var dock förlusten af bibliotheket, som innehöll ändatill 40,000 tomer, hvaribland en mängd sällsynta böcker, och flera dyrbara handskrifter. Här förstördes ibland annat oersättligen vigtiga materialier till upplysning af gamla nordiska historien. Af hela Universitets-bibliotheket återstodo knappt 850 tomer, till det mesta böcker, som voro utlånte.

Hvad angår Universitets-archivet, som lyckligtvis förvarades uti hvalfven, så blefvo dess förnämsta handlingar räddade; men äfven på dem hann den grymma branden lägga sin fatala stempel: uti de böcker, som innehålla Consistorii protocoller och andra akter intill 1827 års utgång, äro kanterna på alla ark svartbrända af elden. Det tyckes som om dessa böcker bure sorgedrägt efter de penater, som varit vittnen till allt, hvarom de qvarblefne sidorna förmäla.

Sålunda försvann i rök och aska denna ryktbara inrättning, hvilken nära tvenne sekel var en vädjeban både för så många ädla bemödanden och så mångfalldiga skiften.

Men så sorgliga betraktelserna äro vid åsynen af dessa ruiner, likaså gladt är det skådespel, som kallar vår uppmärksamhet till andra stränder. Den sol, som i vestern går ned uti brandens lågor beledsagad af sorgsna blickar, uppgår åter med ny glans i östern. Men förrän vi aflägsna oss från den förbrända Academien vid Aura, vilja vi kasta en blick på de hufvudsakligaste företeelserna af dess andeliga lif under hela dess tillvaro.

CAP. V.

Lärdomen i Åbo.

Långt från flärden,
Utan prål och glans,
Sitter Lärarn, gömd för verlden,
Vid sin blomgårds ans.

Saknar, glömmer
Lätt en jordisk lön,
Och i menskohjertan gömmer
Sina ädla frön.

J. L. Runeberg.

"Den vid Aura blomstrande verkstad för bokeliga konster har allt ifrån sin upprinnelse varit frejdad för en mängd lärare, för allas tid namnkunniga ej mindre genom snille än mångsidig lärdom och äran af ypperligt skötta kall; deras dygder och förtjenster skall den sena efterverlden icke förgäta".

Biskop Tengströms åminnelse-tal öfver Porthan.

På den tid Universitetet i Åbo stiftades, voro alla vetenskaper i Europa Theologien underordnade. Deras enda syfte var religionens renhet, sådan hon då uppfattades; hvarje lärdom måste utgå ifrån det andliga

andliga ståndet och lämpades efter dess fordringar. Så hade ock i Åbo Theologiska Faculteten ett afgjordt företräde framför och en viss tillsyn öfver de andra, äfvensom härvarande Universitet, i likhet med de Tyska, redan de första decennierne af sin tillvaro hade att uppvisa en nog lång rad af theologiska strider.

Reformationen, som i början rigtade tanken till förnuftig forskning, förlorade dock snart för någon tid denna sin välgörande verkan. Allt sjelfständigt tänkande var fullkomligt undertryckt genom den auctoritet, som tillerkändes gamla allmänt antagne meningar, och förqväfdt af toma former och inöfvade fraser, dem man icke ansåg nödigt underkasta sin egen urskiljning. Sådan var ursprungligen andan af lärdomen äfven vid Åbo Universitet. Nya tänkesätt frugtade man värre än pesten; så erinrade Professor Wexionius 1642 till Consistorii protokoll, "att hvar och en Professor achtar sigh för all tingh therföre, att han icke något nytt proponerar till then ändan att han skulle synas något mera eller bättre kunna göra än the andre, theraf tvifvelsutan förargelse och osämja kan sedhan förorsakas". — I sjelfva verket hände sig ock flere än en gång, att något uttryck i en disputation gaf Professorerne anledning till angifvelse mot författaren. Då begyntes i Consistorium ändlösa strider

derom, huruvida den då ifrågakomne tanken hörde till den sunda Philosophin, d. ä. om densamma fanns uttryckt hos de gamle författarne, eller vore lånad från den "nya Philosophin". I allmänhet voro menniskorna den tiden, såväl i seder och bruk, som och i allt öfrigt, särdeles tillgifne det gamla. Denna anda bibehöll sig länge såsom den rådande. Se här ett exempel derpå: "Då (omkring Gezelii d. yngres tid) en ledig blefven Juris Profession skulle besättas", berättar Professor J. J. Tengström, "anhöll Consistorium hos Cancellern, att dertill måtte förordnas ej en främmande, som medelst nya meningar skulle förvirra de studerande och störa den i Philosophin lyckligt bibehållna enigheten, utan någon som vid Åbo Universitet insupit de sunda principerna". Anledningen till yttrandet af denna önskan var den, att Universitets Cancellern till den lediga sysslan föreslagit Svederus, som studerat i Sverige och i främmande länder. Consistorii begäran blef dock icke uppfylld, och Svederus utnämndes 1686 till Juris Professor vid Åbo Universitet, på hvilken plats han sedermera också fullkomligt rättfärdigade sin befordran.

Föreläsningarne och disputationerna höllos på Latinska språket, hvilket dock ansågs endast såsom ett medel; dess studium gick blott ut på att tillegna sig ord och talesätt, till vinnande af en viss lätthet vid språkets praktiska begagnande. Sjelfva andan

hos de gamle författarne brydde man sig föga om, och ganska få af dem blefvo vid Universitetet tolkade. Hvad Grekiska språket beträffade, så lärde man sig det blott såvida, att man kunde läsa och förstå Nya Testamentet, hvilket också en lång tid förblef den enda bok, som vid föreläsningarne i sagde språk förklarades. I allmänhet ansågs sysselsättningen med de gamles litteratur för föga hedrande, och de som egnat sig åt detta håll kallades föraktligt Verbales, hvilket förakt också rättfärdigades af den rigtning, som denna deras sysselsättning då för tiden hade. — För att höja sig i den allmänna opinionen utgåfvo Professorerne i språken och Vältaligheten, med Consistorii tillstånd, icke allenast stil-öfningar (exercitia stili), utan ock disputationer uti alla grenar af Philosophin.

Icke bättre gick det i början med Medicinen: "Då Akademien inrättades", säger J. J. Tengström, "fanns i hela Finland ingen vetenskapligt bildad läkare. Åbo hade likväl då en "Stads Medicus", Michael Stochado, för hvilken Hof-Rättens dåvarande President begärde hos Consistorium, att han måtte till Extraord. Professor utnämnas, hvarå svarades, att Consistorium icke vågade föreslå Statens utvidgande. Ett helt århundrade från Akademiens stiftelse förflöt, i hvilket Medicine Professionen icke en enda gång med någon inföd kunde besättas. Länge

saknades jemväl Apothek". För denna omständighets skull nödgades också Professor Thuronius, — författare till tvenne för hans tid nog anmärkningsvärda philosophiska arbeten, — 1665 begifva sig till Revel, för att derstädes bota sin helsa. (Dagen efter sin afsegling afled han ombord på skeppet). — Men Medicinens studium höjde sig dock snart: redan den andra Professoren i denna vetenskap Tillandz gjorde henne stora tjenster. 1686 visade han i stora Auditorium dissekeringen af en menniskokropp, då dittills sådana experimenter endast blifvit gjorde å djur. I anledning af denna ovanliga händelse utfärdade dåvarande Rectorn Svenonius ett tryckt program, hvari han tillkännagaf bland annat, att på grund af stadganden alla, som önskade öfvervara dylika dissekeringar, utom Professorer och Medicine studerande, skulle vid ingången till salen för hvarje gång erlägga en mark s:mynt, till betäckande af kostnaderne. Tillandz inrättade ock ett laboratorium, hvarest han sjelf preparerade läkemedel. — Han hade i sin ungdom förväfvat sig den högre vetenskapliga bildningen vid Universitetet i Leyden. Det är anmärkningsvärdt, att alla som efter honom, under loppet af ett helt århundrade, förestodo Medicine Professionen i Åbo, äfven hade bildat sig i Leyden, hvarest Medicinen och i allmänhet Naturvetenskaperne den tiden sysselsatte en stor mängd studerande. Denna omständighet utöfvade ett högst vigtigt inflytande på

bildningens gång vid Åbo Universitet: Medici från Leyden förde med sig hit kärlek till Physik och Botanik och befordrade, genom fortfarande nitisk sysselsättning med dessa vetenskaper, utomordentligen deras studium härstädes; hvilket å sin sida åter åstadkom en välgörande vändning i vetenskapernas allmänna rigtning. I det sinnena härigenom afleddes från toma abstractioner och innehållslösa former, öppnades för desamma nu naturens och verklighetens rika verld samt väcktes tanken till forskning och praktiska observationer. Vetenskapen, förenad med lifvet, genomträngdes sjelf deraf. Den fulla utveckligen af denna rigtning visade sig egentligen först vid medlet af 18:de seklet, hvarföre ock denna epok kan anses såsom början till andra perioden af historien om Åbo Universitetets inre lif.

Till denna lyckliga förändring bidrogo mycket, såsom vi förut varit i tillfälle att se, äfven yttre omständigheter, som omkring denna tid jemväl fingo en alldeles ny vändning. I öfrigt hade dock redan före Universitetets första upplösning genom kriget, sjelfva tidsandan begynt väcka ett behof af ny verksamhet, och i Åbo uppträdde redan då oftare än dessförinnan utmärktc Professorer *); men det är

*) Likviest funnos äfven ibland de tidigare Professorerne vid Åbo Universitet män med sällsynta gåfvor. På dess första tid utgjor-

dock ifrån början af andra hälften utaf 18:de århundradet, som den i sanning lysande perioden för lärdomen i Åbo vidtager, och många af dåvarande lärare vid Universitetet förvärfvade sig också långt utom Finlands landamären en ära, som återkastade sina strålar äfven på sjelfva detta lärosäte. Det förtjenar att omnämnas, att likasom Biskoparne i Åbo förut stodo främst i Theologiens studium, så uppträdde de nu, sedan denna vetenskap genom förlusten af sitt stora inflytande hade sjunkit, såsom de utmärktaste Naturforskare. Till desse hörde tvenne på hvarannan följande Procancellerer *Brovallius* (död 1755) och *Mennander* (död 1786), hvilka lade grunden till ett naturalhistoriskt Museum vid Universitetet *).

---

des dess prydnad af *Wexionius* (adlad Gyllenstolpe), känd genom åtskilliga lärda arbeten, utaf hvilka ett historiskt, nemligen, "Descriptio Sveciæ", är det mest anmärkningsvärda; *Kexlerus*, Professor i Matematiken, och *Stjernhöök* (Dalecarlus innan han adlades), Juris Professor, begge författare till särskilta på sin tid nog vigtiga arbeten; dessutom de oss förut bekanta *Rothovius*, Universitetets förste Procanceller, och *Petræus*, dess förste Rector. Ett annat slag af namnkunnighet förvärfvade sig deras samtids och embetsbroder *Stodius*, Professor uti Grekiska och Hebraiska språken: han sysselsatte sig, i likhet med många andra des tidens lärda, med kabbalistik och astrologi, men fann icke något deltagande hos de öfrige Professorerne, utan blef fastmer ett föremål för allmänt ogillande

*) *Brovallius* var en af de utmärktaste Svenska skriftställare på sin tid, en af dem, som företedde exempel på Svenska språkets användande i skrift. I vetenskapligt afseende äro hans arbeten uti Naturalhistorien i synnerhet vigtiga. *Mennander*, som stude-

Näst dem var på samma bana framför andra utmärkt Ekonomie Professoren Kalm (död 1779). Sedan han genomrest en stor del af den Europeiska Norden, skickades han på regeringens bekostnad till Norra Amerika, för att studera denna verldsdels växter, af hvilka han ock efter sin återkomst till Finland planterade flere i den kort förut i Åbo inrättade botaniska trädgården. Sedermera erbjöds honom Professors-tjensten i Botaniken vid Vetenskaps Akademien i S:t Petersburg. — Kalms förnämsta arbete är en beskrifning öfver hans resa i Amerika. Franklin, med hvilken han brefvexlade, lät trycka på Engelska hans bref om Niagara, och de blefvo sednare öfversatte äfven till andra språk. Kalms hufvudsakliga förtjenst består deri, att han nära förenade vetenskapen med de materiella behofven, och utsträckte betydligt hennes verkningskrets, genom användandet af Svenska språket uti sina vetenskapliga arbeten.

I likhet med Kalm, blef ännu en annan samtida lärare vid Åbo Universitet kallad till S:t Petersburgska Vetenskaps Akademin, *) nemligen Lexell (död

---

rade i Upsala och der fann en vän uti Linné, samlade sednare med mycken flit naturens sällsamheter, äfvensom materialier för Finska antiqviteternes studium.

*) För samma omständighets skull är också Kalms efterträdare vid Universitetet, Botanikern och Chemisten *Gadd* (död 1797) anmärkningsvärd. Samma Akademi inbjöd äfven honom, tvenne

1784), hvilket han hade att tacka för den ryktbarhet, han genom sine Matematiska arbeten förvärfvat sig. Han emottog kallelsen och var vid sagde Akademi först Observator och sedermera Professor uti Astronomin.

Nästan vid hvarje tidpunkt af Åbo Universitets tillvaro möter man i dess annaler namnet Haartman, Hartman. Vi omnämna här trenne män med detta namn.

Johan Haartman (död 1787), Medicine Professor, är oförgätlig för de betydliga penninge-uppofferingar han, tillsammans med sin vän Assessoren (sedermera Bergsrådet) Hisinger, gjorde till förmån för hvarjehanda nya inrättningar för Läkarekonsten vid Universitetet. En af honom utgifven "Läkarebok" är ännu mycket begagnad.

Gabriel Israël Hartman (död 1809), författare till tvenne bekanta läroböcker i Philosophin och Geographin *). Uti Philosophin ville han icke veta af några föregångare, utan fordrade af alla ett eget sjelfständigt system, hvarpå han sjelf gaf ett exempel

---

särskilte gånger, 1765 och 1767 till sitt samfund, med anbud första gången af Lehmans och andra gången af Lomonosoffs plats.

*) "Kunskapslära" och "Lärobok i allmänna geographia".

pel. En sådan åsigt var åtminstone nyttig i det hänseendet, att tanken leddes på Philosophins egentliga väsende. Denna vetenskaps studium befordrade han ej allenast genom sitt arbete, utan ock genom ett intagande föredrag, äfvensom han i allmänhet hade inflytande på förfullkomnandet af methoden för den vetenskapliga undervisningen, deri man ännu icke hade alldeles frigjort sig från scholastikens ok.

Gabriel Erik von Haartman (död 1815), Medicine Professor och Universitets Rector vid tidpunkten af Finlands förening med Ryssland, uppnådde en hög grad af anseende i samhället genom en mängd af honom förvärfvade både lärda och medborgerliga utmärkelser. Slutligen blef han 1811 upphöjd till adligt stånd och kort derefter inkallad till Ledamot i Regerings Conseillen för Storfurstendömet Finland samt befordrad till Statsråd. Då inträdde ock för Läkarekonsten vid Universitetet och i hela Finland en alldeles ny tidpunkt, hvartill äfven Haartman medverkade genom den del han hade uti uppsättandet af ett underdånigt projekt till den nya stat, som 1811 utgafs och undanrödjade de hinder, hvilka hittills hade hämmat Läkarevetenskapernas framsteg uti Åbo.

Men ibland alla de män, som på olika tider meddelat sin glans åt det Finska Universitetet, har dock

ingen uti vetenskapernas annaler gjort sitt namn så ryktbart, som *Calonius* och *Porthan*, hvilka lefde i slutet af det sista och början af detta århundradet.

Calonius, Juris Professor, hörde till det ringa antal lärde, hvilka gynnsama omständigheter tillåta uppnå den högsta grad af andlig utveckling, genom föreningen af den vetenskapliga verksamheten med den praktiska. Hos honom stodo vetenskapen och lifvet, theorin och erfarenheten uti ett nära inbördes samband. Han hade såväl före som efter Finlands förening med Ryssland flere vigtiga medborgerliga värf sig anförtrodde: slutligen blef han år 1809 utnämnd till Procurator uti Regerings Conseillen för Storfurstendömet Finland. Hans ryktbarhet såsom lärd begynte med en historisk dissertation, vid hvars ventilation, med Cancellerns goda minne, tilläts en afvikelse från den vanliga ordningen. Kort derefter blef Calonius Docens vid Universitetet, men Professionen i Juridiken erhöll han icke förr än 1778. Under de inemot 40 år, han beklädde detta embete, utgjorde han ensam hela Juridiska faculteten, och bildade genom sin handledning en mängd utmärkta tjenstemän, hvilka ännu med heder tjena sitt fosterland, då deremot före honom en märklig brist på skicklige och erfarne män på tjenstemannabanan hade försports. Hos Calonius upplifvades det ofantliga förrådet af kunskaper genom en mägtig och

djup tanke, som understundom äfven öfvergick till det sarcastiska, i det han på sina föreläsningar ofta med bitande infall gisslade sin tids villfarelser. Han har efterlemnat många arbeten, som till största delen hänföra sig till Juridiken och äro författade på Latin. Nära bekant med de gamles litteratur, ägde han en ovanlig färdighet att begagna det Latinska språket, och bearbetade alla sina litterära alster med en undransvärd noggrannhet, jemte det han gaf dem en konstnärlig fulländning. Derom vittna till och med hans Rectors-programmer (han var tre särskilta gånger Rector). Hans arbeten äro högt värderade äfven utom Finland, särdeles i Sverige, hvarest för icke länge sedan en fullständig samling af desamme utkom. Calonius uppnådde en hög ålder; han dog 1817 efter att hafva, såsom sjuklig de sista åren af sin lefnad, tagit afsked och blifvit befordrad till Verkligt Statsråd. Kejsar ALEXANDER skänkte 2000 Rubel såsom fyllnad uti en genom subscription samlad penningesumma för upprättande af en minnesvård utaf granit på Calonii graf nära Åbo.

Porthan var Professor i Vältaligheten. Genom en djup tankeförmåga, en ädel och kraftfull karakter, samt sin bildnings grundrigtning hade han en stor likhet med Calonius: i bägges litterära arbeten och lif skönjer man ett stort inflytande af de gamle, hvilka de så grundligt studerat och med

hvilka de kände en viss själsförvandtskap. Båda lefde de endast för vetenskapen, och dogo ogifte. Slutligen hade de ock, såsom vi komma att se, några svagheter, som voro gemensamma för båda.

Men i Porthans lärda verksamhet fanns en sällsynt mångsidighet: dittills hade vid Åbo Universitet ingen följt så olikartade rigtningar, ingen haft så vidsträckt och mägtigt inflytande på hela det litterära lifvet vid Universitetet.

Porthans förnämsta och mest älskade vetenskap var Historien. Intill hans tid förtjenar i detta afseende bland de Finske lärde endast Wexionius, författare till "Beskrifningen öfver Sverige", att blifva omnämnd. Tidehvarfvets egen rigtning medverkade redan derhän, att Porthan med sådan förkärlek omfattade historien, hvilken för öfrigt också utgjorde hans sanna kallelse. Han bearbetade några delar deraf kritiskt och med skarpsinnighet, ehuru han visserligen uti sine forskningar icke kunde undvika sin tids brister.

Med värma älskande sitt fädernesland, sysselsatte sig Porthan] särdeles nitiskt med *Finlands* historia, och han lyckades genom sina outtröttliga forskningar att sprida mycket ljus öfver de nästan alldeles icke vidrörde Finska fornhäfderne, äfvensom öfver

hela Nordens forntid. Den förnämsta af hans föregångare på den förstnämnda forskningens bana var den oss redan bekante Procancellern Mennander: likasom han, samlade äfven Porthan ifrigt materialier för sina forskningar, och nästan alla hjelpkällor, hvaraf han vid sina arbeten begagnade sig, voro af honom sjelf ihopbragta. I detta afseende skonade han hvarken möda eller kostnader och sökte derjemte äfven förmå andra till enahanda uppoffringar.

Men icke allenast sitt fäderneslands *historia*, utan ock i allmänhet allt som kunde bidraga till detsammas studium ådrog sig Porthans uppmärksamhet. Han bevisade Finska språket och litteraturen, för hvilka då ännu föga blifvit tillgjordt, oförgätliga tjenster. Genom sina forskningar i språkets natur, förberedde han utvecklingen af dess lagar. Utomdess var han den första, som visade, till hvilken grad de Finska folksångerne äro rika på poesi, och upptäckte sålunda den bana, på hvilken nu Lönnrot med så mycken ära framgår. Professor Tengström har sinnrikt anmärkt, att hos Porthan uppmärksamheten på den fosterländska nationalpoesin väcktes liktidigt med enahanda sträfvanden i Tyskland och England. Utom sånger, har Porthan samlat äfven en mängd Finska ordspråk *).

*) Deras samlande har sedermera blifvit fortsatt, så att numera af dem finnas upptecknade nära 7,000.

I egenskap af Professor i Vältaligheten gagnade Porthan Philologin i allmänhet, men i synnerhet det Latinska språkets studium vid Universitetet. Vi hafva sett, uti hvilket föga blomstrande tillstånd detta studium befann sig i de förra tiderna. Det är väl sannt, att redan under första fjerdedelen af det 18:de seklet detta begynte höja sig och tog under Professor Hassells ledning en ännu bättre rigtning; men egentligen först under Porthan, Hassells efterträdare, var det som sagde studium fick sin slutliga lyftning. Med sitt föredrag uti Latinska språket förenade han förklaringen af många dertills vid Universitetet icke lästa författare, äfvensom Romerska Archäologien och i allmänhet en mångsidigare kännedom af de gamle. Uti sjelfva begagnandet af Romarnes språk åstadkom han, tillsammans med Calonius, en vigtig förändring, och gaf sin styl en ovanlig skönhet.

Porthans föredrag var hänförande; ingen vid Åbo Universitet hade så talrikt auditorium som han; ty hans lectioner voro afpassade efter nästan en hvars fattningsförmåga, alltid lifliga och omvexlande. I anseende till sina mångsidiga kunskaper höll Porthan privata föreläsningar äfven inom andra vetenskapers område, i synnerhet i Philosophiin, hvari han, följande den praktiska rigtningen, uppträdde emot

samtida philosophers systemer och invecklade framställningssätt.

Med Professors befattningen förenade Porthan också Bibliothekarie tjensten. Åbo Universitets Bibliothek bestod i sin början endast af 21 band och tvenne mindre glober, hvilka detsamma ärfde efter det fordna Gymnasium. En lång tid voro enskilta gåfvor detta Bibliotheks enda tillväxt-källa. Den första betydligare föräring fick det år 1646 utaf Svenske Generalen Thorstanus Stålhandskes enka. Under trettioåriga kriget hade han uti något Tyskt, eller sannolikare Danskt, kloster tagit 890 böcker af olika slag, mest af theologiskt innehåll, och bestämde dem till en gåfva åt Åbo Universitet. Detta utgjorde den förnämsta grundläggningen för härvarande Bibliothek. Sedermera skedde väl ock flere andra uppoffringar till dess förmån, men mestadels mindre betydande. Att särskilt omnämnas förtjena dock de 87 band, Grefve Brahe utverkade hos Drottning Christina och år 1648 sjelf öfverbragte till Åbo.

I början blef detta Bibliothek, då det icke mera rymdes uti lådor eller kistor, flyttadt uti den såkallade Tyska kyrkan (som sednare förvandlades till fäktsal); men sedan befanns denna lokal, i anseende till fuktigheten och byggnadens förfallna tillstånd, obeqväm, och Universitetet beredde sig redan till att

utbyta den mot en annan, då plötsligen 1738 det dertill bestämda fordna klockgjuteri-huset förstördes af åskan. Nu blef första gången för Åbo Universitets Bibliothek ett särskildt hus uppbygdt, hvars rum pryddes med Grefve Brahes, alla fordna Procancellerers och några Professorers porträtter. — Under krigen 1713 och 1742 blef också Bibliotheket, tillika med Universitetets öfriga egendom, öfverfördt till Stockholm. Den första gången låg det i hela sju års tid uti ett fuktigt hvalf under dervarande Stadshus. — Bibliothekarie-tjensten inrättades år 1650. Porthan tillträdde densamma 1772; och äfven här gjorde han sig odödlig i Universitetets annaler genom outtröttliga bemödanden för ordnandet af Bibliotheket och bidrag till dess tillväxt. Ehuru han i böckernes uppställning införde en mindre lämplig ordning (han placerade dem efter deras format, utan afseende å innehållet), så kunde likväl denna method, på en tid, då böckernas antal var ringa, anses för användbar. Porthan fann, att hvarje annan ordning skulle blifva mer eller mindre godtycklig. De härvid nödvändiga alphabetiska katalogerne blefvo äfven af honom påbegynta. Han skref dessutom på Latin en omständlig historia öfver Åbo Bibliothek. Hans öfvermåttan nitiska sysselsättningar inom kalla väggar blefvo för honom slutligen menliga. Han ådrog sin en förkylning, hvaraf han dog år 1804 vid något öfver 65 års ålder.

Porthans

Porthans verksamhet sträckte sig äfven till för-
ttringen af Universitetets yttre välstånd, särdeles
ss ekonomiska styrelse, som dittills alltid varit då-
. Under hans tid uppgjordes planen till en ny
iiversitets byggnad i stället för den redan föräl-
ade. Han bidrog icke litet till företagets fram-
ng och deltog äfven uti åtgärderne för de förbe-
lande arbetena. Utomdess förökade han också o-
delbart Universitetets tillgångar i det han testa-
nterade till detsamma en del af sin qvarlåtenskap,
araf en rik boksamling ägde det största värde.

Sjelf outtröttlig i sina bemödanden, bistod han
rna också andra än med råd, än med sina kunska-
r; de unge funno i honom alltid en nitisk handle-
re. Ehuru hans lynne var allvarsamt, ja till och
d något sträft, hvilket uttryckte sig äfven i hans
re, i synnerhet då han var fördjupad i sina tan-
, kunde han dock, i likhet med den stränge Ca-
iius, också vara glad och älskvärd i sällskapslifvet.
n förebrår honom endast en viss ofördragsamhet
d andras åsigter: envist försvarande sina egna
ındsatser, älskade han icke motsägelser och upp-
dde emellanåt med hårdhet mot andras satser.
n denna brist, som till en del äfven tillhörde Ca-
iius, hindrade likväl icke äfven hans samtida att
e Porthans höga förtjenster. Hans död väckte

hos alla Finnar en liflig saknad, och vid Universitetet firades hans minne med en särskilt högtidlighet, som utmärktes genom en af Erkebiskop Tengström dervid hållen parentation. Ifrån alla håll begynte frivilliga föräringar inflyta, för uppförandet af någon minnesvård åt den ovanlige mannen, och i den nya Bibliotheks-salen, ett af de mest älskade föremålen för hans omsorger, såg man derföre ock snart Porthans bröstbild i marmor. Äfven senare hafva bevis på en allmän aktning för hans minne flerfalldiga gånger trädt i dagen. 1831 inrättades Finska Litteratur-Sällskapet på hans dödsdag, den 16 Martii, hvilken dag af detsamma hvarje år firas genom en särskilt sammankomst. Svenska Akademien, som årligen slår en medalj till någon förtjent Litteratörs ära, stadnade 1840 med sitt val på Porthan, och i följe häraf väntar man af Biskop Franzén, såsom Akademiens Secreterare, en lefvernesbeskrifning öfver den utmärkte Finnen.

Den man, som vid minnesfesten efter Porthan med ett värdigt tal tecknade hans förtjenster — Erkebiskop Jakob Tengström — skall sjelf alldrig försvinna utur sina medborgares minne. Såsom Biskop i Åbo och Universitetets Procanceller år 1809, bevärdigades han af Kejsar ALEXANDER med ett synnerligt förtroende, som yttrade sig genom en mängd utmärkelser och uppdrag. Jakob Tengström begynte sin

hana med litterära sysselsättningar, hvartill Porthan synnerligen uppmuntrade honom. Frukten blef ett större antal dikter, som ofta utmärka sig genom en lekande qvickhet, och mindre stycken på prosa, företrädesvis inom historiens område. Tengström var i besittning af ovanliga utförsgåfvor, som röjde sig på det mest lysande sätt, då han inför någon talrik församling höll sina förträffliga tal. År 1817 blef han på egen begäran entledigad från Procancellers-Embetet *), och samma år beklädd med Erkebiskops värdigheten. Han dog år 1832. I Universitetets tideböcker skulle han redan derföre blifvit oförgätlig, att under hans förvaltning den nya epok i de Finska Musernes historia inbröt, som framkallades af ALEXANDERS frikostiga gåfvor.

Vi hafva här endast omnämnt de hufvudsakligaste representanter af det lärda lifvet vid Åbo Universitet. Utom dem skulle det kunna uppvisa ett stort antal andra, som för detsamma äro lika oförgätliga för sin nyttiga, ehuru mindre vidsträckta, mindre bemärkta verksamhet. Vid de bedröfliga yttre förhållanden, som så länge tryckte Åbo Universitet, måste man i sanning falla i förundran öfver den framgång,

*) Detta embete erhöll ifrån denna tid ett annat namn, Vice-Cancellers embetet, och anförtros numera åt en civil embetsman, hvilken för hvarje gång utnämnes af Hans Majestät Kejsaren.

hvarmed många af dess lärda medlemmar äfven under den svåraste tiden tillryggalade sin bana. Men vi äro tvungne att inskränka oss till uppräknandet af verksamme män endast af första ordningen. Samma princip skall af oss följas äfven i det följande kapitlet.

CAP. VI.

Poesien vid Aura.

"Aura ån flyter midt genom Staden och delar den i tvenne delar" . . . .

DANIEL JUSLÉN.

"Från denna tid uppgick vid Universitetet den Poetiska Litteratur, som der sedermera nästan oafbrutet bibehållit sig och med sina blommor förskönat, samt på sitt håll förklarat sin och vetenskapens gemensamma ideela grund".

JOH. JAC. TENGSTRÖM.

Andan hos det tidehvarf, i hvilket Åbo Universitet uppstod, var ej gynnande för poesien och såsom läroämne föredrogs densamma i början i förening med *Logiken*. Snart derefter, år 1654, inrättades likväl, uppå Grefve Brahes hemställan, i Åbo en särskilt lärostol för Skaldekonsten. Till den första Professor i denna vetenskap utnämndes, uppå Riks-Cancellern Grefve Oxenstjernas recommendation, dennes vordne Bibliothekarie, *Justander*. Denna utnämning misshagade högeligen Consistorium. Justander var en man af tvetydig härkomst, och Consistorium förmenade, att hans utnämning skulle lända till

skam för Universitetet. Dertill kom ännu, att för den nya Professionen ingen särskilt lön var anslagen, hvarför alla fruktade för att den nya Professorns aflöning skulle komma att utbetalas utur de för Universitetet af gammalt anslagna medel, till förfång för hans medbröder. Till allmän tillfredsställelse förblef Justander likväl i några år alldeles utan någon lön. — En af hans samtida i Åbo, Eloqventiæ Professorn *Ackrelius*, var en ifrig rimsmidare; men oaktadt han utmärkt sig genom åtskilliga förtjenster, skulle han likväl i detta afseende ej förtjena att omnämnas, om han såsom skald icke utgjort en värdig pendant till en annan beryktad Eloqventiæ Professor, vår Trediakofskij.

Den första Finska skald, som kan komma i fråga, var *Lillienstedt* († 1732), hvilken, utgången utur en fattig hydda i vestra Finland, uppnådde Grefvevärdigheten och de högste stats-embeten under Konungarne Carl XI och Carl XII. Känd genom sina skrifter, blef han, utan sin egen vetskap, af Grefve Brahe utnämnd till Adjunct vid Åbo Universitet, men erhöll likväl tillåtelse att qvarstadna i Sverige, der också en mera lysande bana öppnades för honom. Utan att vidröra hans embetsmanna-förtjenster *), vilja vi blott anmärka rörande hans skalde-

*) Han var, ibland annat, den förnämste fullmägtigen vid afslutandet af Nystadska freden år 1721. Häraf led hans goda namn och

verksamhet, att redan med honom vidtager den rad af Finska skalder, hvilken i den Svenska Litteraturen utgör en så till sägandes alldeles egen grupp: alla utmärka de sig genom en ren och sann kärlek till naturen, en öm och mild, men djup känsla, en lugn och fromhjertad kontemplation och en oskuldsfull inre tillfredsställelse. Den Idylliska karakteren är hos alla dessa poeter herrskande: deras verser äro enkla, men af en skön yttre form och utmärkta af en så att säga genomskinlig klarhet.

Grefve Creutz († 1785) tillhörde Åbo Universitet först såsom Student, slutligen såsom dess Canceller; han förebådade med sina skaldestycken en lyckligare epok för den Svenska Poesien, hvilken dittills hemtat sin näring endast ur Fransyska litteraturen. Ehuru också han imiterade dess alster, förstod han likväl, att genom en mängd sannt poetiska skönheter, gifva sina skaldeverk en sjelfständig karakter. Likasom Lillienstedt, uppnådde äfven Grefve Creutz i Sverige de högsta embeten i Staten. I e-

---

rykte i Sverige. Det berättas, att Gustaf III, då han engång besökte Universitetet och derstädes i Bibliotheket såg Lillienstedts porträt, hade anmärkt, att denna tafla borde vändas åt väggen. Den blef derefter, före Universitetets flyttning till dess nya hus, förvarad uti det vanligen tillstängda förra Bibliotheks-rummet. Likväl tyckes allt leda till den slutsattsen, att Lillienstedts namn blifvit svärtadt af förtalet.

genskap af sändebud, väckte han i Madrid och Paris de lysande litterära kretsarnes beundran genom sitt snille, sina kunskaper och sin älskvärdhet. De förnämste Fransyske Skriftställare på den tiden, Voltaire, Marmontel, berömma honom högeligen i sina bref. Under Gustaf III var han ibland antalet af dem, hvilka denne Konung för deras litterära talanger mest närmade till sin person. Utnämnd år 1783 till Universitetets Canceller, införde Creutz vigtiga förbättringar i dess inre organisation. I allmänhet var han lika upphöjd såsom menniska, medborgare och skald; med en vidsträckt lärdom förenade han dock en ovanlig tankspriddhet, som gifvit anledning till många roliga anecdoter. Franzén har besjungit Creutz i ett särskilt, större poëm, som vunnit priset i Svenska Akademien.

I slutet af sistförflutne sekel uppblomstrade på Auras stränder en poësie, hvars förnämste representanter bildades under inflytandet af Porthans uppmuntrande hägn: han begynte år 1771 att utgifva en tidning, uti hvilken framträdde de första försöken af dem, som sedermera förevigat Auras namn i den Svenska Poësien.

Den äldste af desse skalder var *Clewberg*, (adlad Baron Edelcrantz, † 1821), som utmärkte sig genom

nom en egen melankolisk ton i skildringen af naturen samt derigenom, att han mästerligt begynte begagna i sången den Skandinaviska mythologien, då ännu ingen i Sverige hade tänkt deruppå. Anmärkas bör, att också han, likasom Lillienstedt och Creutz, uppsteg till höga platser i samhället; för honom blef parnassen en stege till statens äreställen. Begåfvad med mångfaldiga anlag, öfvergaf han tidigt skaldekonsten, flyttade till Sverige, egnade sig åt stats-ekonomiska värf och har på denna bana gjort sig ryktbar genom oförgätliga förtjenster *).

Hans kamrat och vän vid Universitetet var en annan bekant Svensk skald, *Kellgren*. Kellgren erhöll väl sin bildning vid Universitetet och qvarstadnade vid detsamma någon tid i egenskap af Lärare, men som han var född Svensk, och hans poetiska verksamhet dessutom hänförer sig till en sednare tid, då han, efter att hafva lemnat Universitetet, bosatte sig i Stockholm, så vore det icke rätta stället att här uppehålla oss vid honom.

År 1799 anställdes vid Åbo Universitet, såsom Eloqventiæ Docens. en ung man, vid namn *Choræus*. Han var född i Finland, men uppfostrad i Sverige,

*) Sverige har honom att tacka för inrättningen af telegrafer och införandet af engelska ångmaschiner.

dit ett besynnerligt öde hade fört honom. Fadren hade, på sin dödsbädd, befallt gossen att resa öfver hafvet, derstädes uppsöka en anförvandt och säga ifrån hvem han var skickad. Sedan han i Stockholm förstört hela sin kassa på läckerheter, och icke visste, hvad han skulle företaga sig, var den unge vandraren tvungen att låta värfva sig till ett handelsfartyg; men sedan han fått stilla sin hunger, ångrade han sin beslutsamhet. Till all lycka var kaptenen på fartyget en god menniska, som fattade medlidande med gossen och förskaffade honom medel att fortsätta sin afbrutna resa. I sin anförvandts hus fann Choræus icke blott ett vänligt emottagande, utan också den ömmaste omsorg om sin framtid. Snart derpå blef han skickad till Upsala Universitet för att studera. Sedermera, öfverflyttad till Åbo, begynte han under gynnande omständigheter att sysselsätta sig med poesien, handledd af Porthan. Hans verser, som utmärkte sig genom ledighet och en i allmänhet skön form, förvånade hans samtida; men numera läsas de föga. Uti dem herrskar en sentimentalt didaktisk ton. Mest behaga de, då Choræus, öfvergifvande den vanliga predikande eller gäckande tonen, öfverlemnar sig endast och allenast åt sin naturliga känslofullhet. Hans inspiration framkallades nästan alltid af yttre omständigheter. År 1802 blef han Theologie Adjunct och Pastor i Sverige. Der ådrogo sig hans predikningar en ovanlig mängd åhöra-

re. Han dog år 1806. Choræi Skaldestycken utgåfvos, efter hans död, jemte en vacker biografi öfver honom, af hans landsman, Franzén, hvilken ofta tjent honom till mönster.

Ehuruväl vi hittills endast sysselsatt oss med redan hädangångne vetenskapsmän och skalder, kunne vi likväl ej förmå oss att med tystnad förbigå *Franzén*, hvars namn redan nu åtnjuter en så förtjent ryktbarhet. Franzén föddes i Uleåborg den 9 Februari 1772. År 1785 blef han student vid Åbo Universitet, der han sedermera länge qvarstadnade såsom lärare (ifrån år 1798 Professor i Litteratur-Historien); år 1803 ingick han i det andeliga ståndet och är sedan 1831 Biskop i Hernösands stift i Sverige.

En föreningslänk mellan det förflutna och det närvarande, deltog den silfverhårige, nära 70 årige gamle, sjelf i Universitetets högtidligheter under förlidne sommar och deltager nu välvilligt i detta vårt företag. För att aflägsna hvarje anledning till beskyllning för partiskhet, meddela vi här, i afsigt att gifva ett begrepp om Franzéns värde och förtjenster, andra författares omdömen om honom *).

— — — — — — — — — — —

*) De meddelade karakteristikerne öfver Franzén, både såsom Religions-Lärare och såsom Skald, äro tagne utur Finsk National-

År 1822 uppstod bland studenterne vid Universitetet i Åbo en yngling, hemma ifrån Jakobstad (i Österbotten, der äfven Franzén föddes). Han var fattig, men af hans starka kroppsbyggnad, hans höga växt och hans fria blick kunde man se, att naturen hade rikligt ersatt honom för lyckans ouppmärksamhet. Han kände en stark böjelse för poesien, utan att ännu hafva gjort bekantskap med Tegnér, eller någon annan af de nyaste Svenska skalderna; hans ideal var Choræus, hvilken han läst redan i skolan. Sedan han vid Universitetet lärt sig känna utmärktare förebilder, började han att imitera dem, men kunde icke blifva ense med sig sjelf, innan han hade utvalt en egen, sjelfständig riktning. Denne student hette *Runeberg*.

Ehuruväl han, i ordets fullaste mening, är original, finnas likväl i Runebergs skaldekonst punkter, uti hvilka han närmar sig till Franzén. Genom den naturliga frändskapen hos deras sånggudinnor blir det lätt begripligt, hvarföre Franzén, såsom Runeberg sjelf berättar, snart blifvit hans älsklings-skald. "Oskuldens verld, befolkad af englar och gratier", säger Runeberg i ett bref, "se der Franzéns poesi". Den hufvudsakliga skilnaden emellan desse begge

---

Kalender 1840 och Hammarsköld, hvarföre de här blifvit uteslutne.

lder är den, att hos Franzén det Lyriska, men
Runeberg det Episka elementet äger öfverhan-

CAP. VII.

Kejserliga Alexanders-Universitetet.

Från denna bevågenhet hårflöto de oförgätliga välgerningar, till hvilkas åminnelse Hans Höge Efterträdare, blygsamt glömmande sina egna, ville från sig på sin äldre broder öfverföra hela äran af Universitetets återupprättande, i det Han stadgade, att i ALEXANDERS namn borde sökas de auspicier, under hvilka det Finska Universitetet, efter sorgligaste öden, i Helsingfors återkallades till nytt lif.

Alexanders-Universitetets Rector N. A. Ursin 2 (14) Julii 1841.

På det härjade Auras strand stodo tio tusende menniskor sörjande — en del för sig och anförvandter, andra för medborgare. Ibland dem var äfven Universitetets husvilla personal, hvilken olyckans storlek icke ens lemnade hoppet till tröst. Men då, liksom alltid, uppkommo under sjelfva eländet företeelser,

som hugnade hjertat. Redan innan brandens slut bildades en Undsättnings-Komité, för att mottaga ädelmodiga gåfvor och utdela dem bland de brandskadade. Ifrån alla håll inflöto ymniga bidrag, hvaribland likväl de betydligaste voro de af Hans Kejserliga Majestät förärade 100,000 Rubel, och 60,000 Rub. af den öfriga Kejserliga Familjen.

Emedlertid begret hela Finland den, såsom det tycktes oersättliga förlusten af Universitetet. Men huru förändrades icke den allmänna sinnesstämningen vid den glädjefulla underrättelsen, att Hans Majestät Kejsaren, ledd af samma faderliga huldhet, hvarmed Han redan under så många år befrämjat Finlands upplysning, i Nåder förklarat, att vetenskapernas härjade tempel oförtöfvadt skulle återupprättas. Genom Manifest af den 9 (21) October 1827 blef det Allernådigst befaldt, att Finska Universitetet, för att stå i närmare samband med landets högre auktoriteter, skulle flyttas till Helsingfors, och till minne af sin oförgätliga Välgörare framdeles kallas Alexanders-Universitet.

För att betäcka omkostnaderna för uppförandet af ett nytt stenhus i Helsingfors, täcktes Hans Majestät åt Universitetet anslå särskilta inkomster *);

*) Nemligen: 1:mo tullen för utförsel af ved, bräder och tjära (re dan från 1822 till 1838 var den för Universitetet anslagen, nume-

men såvida dessa ännu icke så snart kunde utgå, beviljades detsamma ett räntefritt lån på tio år af 500,000 Rub. Alla Universitetets tjenstemän erhöllo derjemte ett års lön till flyttningshjelp. För att ombesörja Universitetets flyttning och dess nya byggnad, nedsattes i Helsingfors en temporär komité under tjenstförrättande Cancellers, Grefve Rehbinders, ordförandeskap.

Branden i Åbo afbröt blott på ett år Universitetets verksamhet. Så länge dess nya byggnad uppfördes, uppläts åt Universitetet med Allernådigst tillstånd, såväl en lokal uti Senatshuset, som ock Inspectorns för finska militären hus, som nu bebos af Adjointen hos General-Guvernören, Universitetets tjenstförrättande Vice-Canceller, Generalen af Infanteriet A. A. Thesleff. Universitetet öppnades högtidligen uti Senatshuset redan de första dagarne af October år 1828, och den 6 började åter föreläsningarne för 339 närvarande studenter. Ännu samma år den 28 November (10 December) erhöll Universitetet nya sta-

tuter,

---

ra är denna termin förlängd till 1868); och 2:do inkomsterna från ledige pastorater i hela Finland på 30 år. Begge dessa inkomstkällor voro redan af svenska regeringen bestämda för Universitetet.

tater, hvilka till grunden öfverensstämma med de förra, men äro lämpade efter tidens fordringar.

Emedlertid mottog Universitetet från alla håll synnerliga bevis på allmänt deltagande uti dess öde. Ifrån åtskilliga orter i Finland insändes beständigt vetenskapliga bidrag, i synnerhet böcker. För en af de första och vigtigaste acqvisitioner hade det att tacka regeringen, som till detsamma öfverlemnade Senats-bibliotheket *). Hvad enskilta personer angår, så gjorde äfven några invånare i Åbo stad **), till och med de Professorer som lidit mindre än andra, föräringar af böcker. I Helsingfors gjordes sammanskott, för att förskaffa Universitetet medel till återställande af dess bibliothek. Många studerande erhöllo fria qvarter för den första termin. Särdeles rörande och anmärkningsvärd, såsom ett tecken till allmännare bildning äfven ibland de lägre stånden i Finland, är den gåfva af 50 tunnor råg, som af bönder från Wichtis socken i Nylands Län blef Universitetet tillsänd, för att efter dess eget godtfinnande användas.

---

*) Ty tvenne publika bibliothek ansågos i Helsingfors öfverflödiga.

**) De ådagalade vid detta tillfälle i allmänhet många exempel af nit för allmänt väl. Ibland andra inrättningar uppbrann äfven boktryckeriet, men till följe af dess ägares, Hrr Frenckells företagsenhet började Åbo Tidning redan den 13 October samma år åter utkomma.

Ett betydligt antal böcker *) erhöll det brandskadade Universitetet från enskilta personer, undervisnings- och lärda anstalter i hela Ryssland, särdeles från Universiteterna, hvilka förärade alla sina dupletter. En synnerlig frikostighet vid detta tillfälle visade Östersjö-provincerna, måhända derföre att de äga bättre utvägar till sådana föräringar. Dertill bidrogo äfven tvenne uti deras tidningar införda uppmaningar. Dorpatska kretsen skänkte Alexanders-Universitetet öfver 3,500 tomer. Bokhandlaren Hartmann i Riga förärade böcker för 5,357 Rub. silfver; dessutom öfversändes från nämnde provincer åtskilliga physiska och chemiska instrumenter.

Äfven ifrån andra länder, till och med från England, men i synnerhet Danmark **), erhöll det nya bibliotheket några bidrag. Danmarks Konung sjelf deltog uti de gjorda föräringarne. Men intet kan jemföras med de verkligen Kejserliga gåfvor, hvarmed Hans Majestät Kejsaren och Dess Höge Son ihågkommo Universitetet i dess uppgång. Blott om denna tid är också här fråga. Det blefve svårt att uppräkna allt, som Alexanders-Universitetets biblio-

*) Från S:t Petersburgska Universitetet 70 tomer, Kasanska 126, Dorpatska 394, Moskovska (?) Richelieuska Lyceum 109, Furst Besborodkos Lyceum 14.

**) Lärda Sällskaperna i Köpenhamn öfversände 196 tomer.

thek sedermera erhöll, både genom regerande personers och enskiltas frikostighet *).

Det nya Universitets-huset uppfördes af Handlanderne Gadd och Uschakoff, enligt åtagen förbindelse **), och efter n. m. aflidne Intendentens för allmänna byggnaderna i Finland, Engels, Allernådigst fastställde plan ***). Detta hus var redan färdigt till den 1 October 1831, så att det äfven då af Universitetet hade kunnat intagas; men såvida de ännu alltför fuktiga väggarne ansågos skadliga för helsan och de vetenskapliga samlingarne, täcktes Hans Majestät Kejsaren uppskjuta den nya byggnadens invigning till följande sommar.

Denna högtidlighet försiggick den $\frac{7}{19}$ Juni 1832. Den firades med sång och tvenne tal, — det ena på svenska, det andra på ryska —, som höllos i solennitets-salen, i närvaro af talrika åhörare, gudstjenst i lutherska kyrkan, dit hela Universitets-staten begaf sig i procession, kanonskott från Ulricasborg,

*) Likväl kan man icke med tystnad förbigå de 21,000 tomer ryska, tyska och fransyska böcker, som blefvo skänkte 1833 af Flygel-Adjutanten, Ryttmästaren vid hästgardet (numera Öfversten) Alexandroff d. ä.

**) För 378,000 Rub. B:co Assign.

***) Af honom uppgjordes kostnadsförslaget, som uppgick till 451,249 Rub. B:co Assign.

och slutligen med en präktig middag hos Vice-Canceller. De påföljande tvenne dagarne höllos Doctors- och Magister-promotioner. Till den allmänna glädjens förhöjande bidrogo oväntade vedermälen af Universitetets Höge Beskyddare. Före högtidligheternas början den första dagen ankommo till Universitetet tvenne skrifvelser, undertecknade samma dag, med tillkännagifvande, att Hans Majestät Kejsaren täckts skänka Universitetet 2,800 tomer medicinska arbeten, som af Hans Majestät blifvit inköpte för Egen räkning, och att Hans Kejserliga Höghet Thronföljaren förärade detsamma Lipperts ryktbara daktyliothek, innehållande öfver 3,000 aftryck af gamla gemmer.

Universitetet hade redan år 1830 den $\frac{1}{12}$ Augusti den lyckan, att få emottaga sin nya Grundläggare uti bibliotheks-salen, som allt ännu befinnes uti Senats-huset. Här stadfästades Allernådigst planen till Observatorii-byggnaden, hvilken nu så mycket frapperar alla, som besöka Helsingfors. År 1833 den 29 Maj (10 Juni) täcktes Hans Majestät för andra gången anlända hit, och samma dag tvenne gånger besöka Universitetet, som året förut blifvit invigdt: först ensam directe från ångfartyget Ischora och, efter några timmar, tillsammans med Hennes Majestät Kejsarinnan. Deras Majestäter betraktade uppmärksamt hela byggnaden, och värdigades nådigt samtala med de

Professorer och studerande, som blefvo Dem föreställde.

Sådana lyckliga tilldragelser utmärkte Alexanders-Universitetets början, och de sista åren af Finska Universitetets tvåhundraåriga tillvaro. Med otålighet väntande *året 1840*, önskade det fira denna epok med högtidligheter, värdiga den frikostighet det åtnjutit.

Den inträffade ändteligen. Vi vilja sätta läsaren i tillfälle, att jemföra Universitetets läge under olika perioder af dess tillvaro med det skick, hvari det befann sig 200 år efter sin grundläggning.

Vid ankomsten till Helsingfors ifrån S:t Petersburgska tullen ser man framför sig i perspectiv en lång, bred gata och vid dess slut, långt borta på ett berg, Observatorium med tre torn. Detta är *Unionsgatan*. Sedan man farit förbi en trädgård och några stenhus, som höja sig på båda sidor om gatan, intages man i synnerhet af tvenne byggnader. Till venster fängslas uppmärksamheten särdeles af Lutherska *Nicolai-kyrkan* på en vidlyftig granitgrund, med hvita väggar och ett torn med ljusblå kupol, beströdd med förgyllda stjernor. Efter kyrkan afbrytes gatans venstra sida af ett stort torg, men på den högra höjer sig *Alexanders*-Universitetets hvita, präk-

tiga hus med façaden åt torget. Midtemot står Finska Senatens hus, hvaraf äfven hela torget kallas Senatstorget. Åt torgets öfra sida vetter façaden af Nicolai-kyrkan, men den nedra upptages af vackra stenhus, bakom hvilka, vid hamnen ligger ett annat torg.

Universitetets hufvudbyggnad, som med kolossala dimensioner förenar en skön architektur, består af tre våningar och innehåller, utom fem auditorier, en två våningar hög halfrund solennitets-sal med bänkar i amfitheatralisk form och läktare, nio rum, i hvilka förvaras åtskilliga vetenskapliga samlingar och apparater, (hit höra museerna, physiska kabinettet, chemiska laboratorium, anatomie-salen), äfvensom de för Universitetets administration nödiga rum etc. Byggnadens façad är prydd med ett namnchiffer, men solinetets-salen med en ståtlig byst af Kejsar ALEXANDER. En marmorbyst af Honom står i Consistorii rum midtemot en dylik af Drottning Christina. De begge sistnämnda erhöll Universitetet år 1815 såsom gåfva af Grefve Rumäntsoff. I samma rum, emot ingången, höjer sig i förgylld ram ett porträt af nuvarande Kejsaren. I Cancelli-rummet äro upphängde porträtter af flere bland Universitetets märkvärdigaste män, alltifrån dess stiftelse. Parallelt med hufvudbyggnaden står inpå gården ett mindre hus med gymnastik- och ritsal.

Till höger om Universitetet höjer sig en vacker, ännu icke helt och hållet färdig byggnad för bibliotheket, hvilket icke förrän 1843 kan ditflyttas från Senatshuset. Det är intressant, att äfven vid Finska Universitetets första jubelfest 1740 bibliotheksbyggnaden ännu icke var helt och hållet färdig, men likväl såvida medhunnen att, såsom vi sett, en af Universitetets fester der kunde hållas. Böckerna förvarades då under tiden uti ett trångt auditorium, nu åter är, såsom vi redan nämnt, en ganska rymlig lokal för dem upplåten uti Senatshuset. Alexanders-Universitetets bibliothek räknar redan öfver 50,000 tomer och har till sitt förökande omkring 12,000 Rub. B:co Assign. i årlig inkomst. Dessutom äger det rättighet att gratis erhålla ett exemplar af alla i Ryssland utkommande böcker.

Vid samma gata, men på dess andra sida och närmare S:t Petersburgska tullen, ser man Clinicum med Accouchementshuset, och midtemot detsamma Universitetets botaniska trädgård, med orangeribyggnader och ett hus för botaniska föreläsningar. Invid denna trädgård och skiljd derifrån endast med ett staket ligger en annan, den så kallade allmänna promenaden, hvarest finnas magnetiska observatorium och lokal för den Professor, som har uppsigt deröfver. Åt motsatt håll vid slutet af nyssnämnde gata uppreser sig astronomiska observatorium med ett an-

ditorium, bibliotheks-sal och rymliga boningsrum icke blott för *Astronomie Professoren, utan äfven för de personer, som biträda honom *). Dessutom ligger Universitetets bokhandel äfven vid Unions-gatan, hvilken sålunda, upptagen af flere till Universitetet hörande inrättningar, med skäl kunde kallas *Universitets-gatan*.

Enligt Statuterna af år 1828 finnas vid Universitetet 22 Professorer **), 15 Adjuncter ***), 5 Lectorer †) och 4 exercitie-mästare ††), inalles 46 lärare, utom docenter, hvilkas antal är obestämdt †††). Ifrån

---

*) Astronomie-Professionen vid Alex. Univ. är ännu ledig efter den bekante Argelander, hemma från Preussen, hvilken 1836 flyttade till Univ. i Bonn.

**) Af dessa äro 21 Ordinarie-Professorer; uti theologiska faculteten 4; juridiska 3; medicinska 3; philosophiska 11, neml. 1) i theoretiska och practiska philosophien; 2) mathematiken; 3) physiken; 4) astronomien; 5) chemien; 6) zoologien och botaniken; 7) historien; 8) vältaligheten och poësien (d. ä. romerska litteraturen); 9) grekiska litteraturen; 10) österländska språken och 11) litteratur-historien (denna profession är förenad med bibliothekarie-tjensten, men ännu fortfar den förre professoren i litteratur-historien, Col. Råd. Pipping, att vara bibliothekarie). — 1 Extraordinarie-Professor uti ryska språket och litteraturen.

***) Uti theologien 2; juridiken 2; medicinen 4; philosophien 7, ibland hvilka en år Vice-bibliothekarie.

†) Uti Ryska, Finska, Tyska, Franska och Engelska språken.

††) Uti Musik, Teckning, Fäkt- och Danskonst; (för Gymnastik aflönas äfven en Öfver-lärare och tvenne Under-lärare).

†††) År 1840 voro de 12, neml. 2 i theologien och 10 i philosophien.

Ifrån år 1640 till 1840 hafva inalles 15,763 studenter besökt finska Universitetet. Af detta antal höra 6,684 till förra och 9,079 till sednare århundradet. Universitetet har alla tider icke blott skaffat Finland tillräckligt antal embetsmän och lärare, utan äfven försett andra länder, i synnerhet Sverige i förra tider, med män, som vid detsamma fått sin bildning.

I början funnos både ibland studenter och lärare beständigt flere eller färre Svenskar, men med tiden förminskades småningom deras antal, under det att deremot de studerandes i allmänhet ökades. Under de sednare åren hafva i Universitetets matrikel i medeltal varit inskrifne ändatill 600 studenter hvarje termin, men egentligen närvarande ifrån 400 till 500; emedan studenterna, efter gammal plägsed, hafva rättighet, att på en tid aflägsna sig från Universitetet, antingen för att genom information skaffa sig medel att fortsätta sin akademiska kurs, eller för att praktiskt förbereda sig till civila tjenster. Af sådan anledning inträffar, att många studerande, dels äro anställde såsom lärare uti privata hus, dels följa såsom biträden med domare och landtmätare. Under sednaste termin före jubelfesten voro 463 studenter närvarande *).

*) På samma tid var studenternas antal: vid S.t Petersburgska Univ.

Det finska Universitetet, hvilket, såsom vi i det föregående mera än en gång sett, firar hvarje för detsamma glädjefull tilldragelse, iakttager dervid alla de högtidliga bruk och ceremonier, hvilka i medeltiden ägde rum vid hvarje Europeiskt Universitet, men numera nästan ingenstädes bibehållas, utom i de Skandinaviska länderna, England och några Tyska städer.

Promotioner, eller utdelande af lärda grader — *Magister-* eller *Doctorsgrad*, utgöra Universitetets vigtigaste högtidligheter. — För att erhålla *Doctorsgrad* i hvilken facultet som helst, måste man förut vara *Philosophie-Kandidat* *). — Vid Alexanders-Universitet ske Magister-promotioner hvart tredje år, och antalet af promovendi för hvarje gång får icke öfverstiga fyratio. — Doctors-promotioner hållas så ofta det finnes tillräckligt antal sådana, hvilka undergått vederbörlig examen för denna grad. Utdelningen af lärda grader förrättas turvis af facultetens ledamöter, hvilken ledamot då kallas *Promotor*.

För att förhöja högtidligheten af dess tvåhundra-

433; vid Moskowska 932; vid Charkowska 468; vid Kasanska 237; vid Dorpatska 530; vid S:t Wladimirs Univ. 140.

*) Enligt de gamla statuterna emottogo philosophie-kandidater vid promotionen på en gång Magister- och Doctorsgrad. Uti Sverige äro dessa grader ännu förenade.

åriga jubileum, erhöll Alexanders-Universitetet Allernådigst tillstånd, att promovera både Doctorer uti alla fyra faculteterna och Philosophie-Magistrar. Derjemte blef det, i betraktande af en så minnesvärd tilldragelse, Allernådigst beviljadt, att vid Magisterpromotionen, utan afseende på det bestämda antalet 40, promovera alla de 96 unge män, hvilka aflagt erforderliga lärdomsprof. Af sådan anledning afsände Universitetet redan i Maj månad kallelse till åtskilliga lärda samfund, att bevista dess jubileum. För att visa, i hvilken form denna kallelse var affattad, skola vi här inrymma en öfversättning af det på latin författade bref, som blef afsändt till S:t Petersburgska Universitetet.

"Till S:t Petersburgska Universitetets frejdade medlemmar, professorer och öfrige lärare. Det Universitet, som blifvit grundlagdt i det aflägsna Finland, för att åt konsten och vetenskapen eröfra dessa nordliga nejder, har, likasom detta land, som ofta lidit af frostens härjningar och ett oblidt luftstreck, hemsökts af många bedröfliga förluster och olyckor. Men de mulna dagarna hafva försvunnit, och vid den glada anblicken af en blid sol ämnar det snart med en högtidlig fest fira minnet af sin grundläggning för tvenne sekler tillbaka. Det skall begå denna fest med tacksamt minne af den Gudomliga Försynens bistånd och Monarkens välgerningar, och intaget af sam-

ma känslor, hvarmed räddade skeppsbrutne fordom plägade i templet upphänga löftestaflan. Men då det af en stor sällhet genomströmmade hjertat längtar att blotta sig äfven för andra, önskar vårt Universitet lifligt att få äga deltagande vittnen till sin glädje. Vi få derföre tjenst- och välvilligast bedja Eder, vidtberömde män, uppfylla våra önskningar och benäget bevista det högtidliga jubileum, som den $\frac{3}{15}$ instundande Juli kommer att äga rum i denna stad. Med de känslor J hysen för vetenskapernas odlare, och då J säkert betrakten dem alla såsom med ett brödraband med hvarandra förenade, skolen J, hoppas vi, icke anse denna vår fest fremmande för Eder. Helsingfors den 27 April (9 Maj) 1840" *).

---

*) Många skola säkert läsa med nöje S:t Petersburgska Universitetets svar på denna bjudning. I öfversättning lyder det sålunda: "Redan länge förrån J, genom vänlig inbjudning, att gemensamt med Eder fira en instundande fest, i våra hjertan väckten liflig glädje öfver en i Edra tideböcker så minnesvärd tilldragelse, har Alexanders-Universitetet utgjort ett föremål för vår högaktning och uppmärksamhet. Ty dess öde liknar i många afseenden det S:t Petersburgska Universitetets öde, såvida begge, inrättade i den aflägsnaste norden, utsprida vetenskapernas ljus till folkslag, hvilka städse hafva att kämpa emot klimatets oblidhet och jordens ofruktbarhet. För att leda till medborgerlig bildning nationer, som genom läge, historia, språk och seder äro så vidt skilda från Europas öfriga inbyggare, måste de ur egen erfarenhet hemta theorier för vetenskapernas behandling. Men frukterne, som frambringas genom själens oförtrutna verksamhet, emottagas af tvenne folk, hvilka, ehuru af olika stam, likväl med Försynens hjelp och nåd bevara och vårda renhet i seder, fast för-

Till följe af denna inbjudning samlades hit på den utsatta tiden deputerade från Universiteter och andra lärda samfund, ifrån Ryssland, och till en del äfven från Sverige *). Utom de personer, som blif-

---

tröstan på den Högste, varm kärlek till de sina och djup tillgifvenhet för den heliga myndighet, som utöfvas af en för oss gemensam Kejsare och nådig beskyddare. Slutligen är hvardera Universitetet i dess närvarande blomstrande tillstånd, med den rika tillgång på medel, som erfordras till uppnående af de höga och vigtiga syften, ett verk af Nicolai, vår nuvarande, ärofullt regerande monark.

Men Alexanders-Universitetet har redan framlefvat tvenne sekler, då det S:t Petersburgska, stiftadt af den Kejsare, med hvars namn den vördade medtäflaren prydes, först håller på att beträda den mödosamma vädjoban, som lofvar höja det till samma rum det ser Alexanders-Universitetet redan länge hafva med rätta intagit. -- Like ynglingar, färdige till allt, sakna vi ännu egna erfarenhets rön och hafva icke heller våra annaler. Derföre har S:t Petersburgska Universitetet med glädje och tacksamhet emottagit Eder bjudning till den jubelfest, som den 3 (15) Juli innevarande år kommer att firas, och till deputerad för sig att öfvervara högtidligheten utsett sin Rector, Professoren Peter Pletneff. Några andra professorer, hafva med begagnande af sommarferiernes tjenliga årstid, åmnat äfven resa till Helsingfors, i afsigt icke allenast att dela Eder glädje, utan äfven att liksom ur sjelfva källan inhemta åtminstone några af de grundsatser och stadgar, hvilka under loppet af tvåhundrade år upprätthållit Alexanders-Universitetet till fosterlandets gagn och ära".

*) Deputerade voro:

Från S:t Petersburgska Vetenskaps-Akademien — dess ständige Secreterare, Verklige Statsrådet Fuss, och Extraordinarie Akademikern, Collegii-Rådet Sjögren.

Från S:t Petersburgska Universitetet — dess Rector, Verklige Statsrådet Pletneff.

vit utsedde af dessa samfund, afsändes från Universiteterna i S.t Petersburg och Dorpat, enligt H. M. Kejsarens Nådigste befallning, tvenne studenter från hvarje facultet.

Särdeles stort var tilloppet af resande från alla trakter af Finland, för hvilket högtiden vid Universitetet, såsom medelpunkten för dess upplysning, var en verklig national-fest. Alldrig har ännu till någon af Finlands städer sammanströmmat en sådan folkmängd, som till Helsingfors i Juli 1840.

Dagen före jubileum kallade tjenstförrättande Canceller, Grefve Rehbinder, till sig alla Universitetets medlemmar, och tillkännagaf för dem de vedermälen af Monarkens nåd, som blifvit tilldelade några af dem, med anledning af den förestående högtidligheten. Han tillade, att H. M. Kejsaren, för att förhöja dess glans, utnämnt åtskillige personer af andeliga ståndet i Finland till Theologie-Doctorer. Samma dag gaf Universitetets tjenstförrättande Vice-Canceller middag för Universitetets ledamöter och åtskil-

---

Från Dorpatska Univ. — Statsrådet, Professor Erdman.
Hofrådet — Preller.
Från S:t Wladimirs Univ. i Kieff — Hofrådet Trautvetter.
Från Svenska Akademien, äfvensom från Vitterhets-Historie- och Antiqvitets Akademien — Biskopen i Hernösand, Doctor Franzén.
Från Univ. i Upsala — Professoren och Bibliothekarien Schröder.

lige andra ansedda personer, som då voro uti staden. Emedlertid hade Rector, Medicine-Professoren N. A. Ursin, genom ett i staden utdeladt tryckt program (på latinska språket), inbjudit alla att deltaga uti Universitetets fest.

Solennitets-salen skulle icke kunnat inrymma en samling af 3,000 personer, eller derutöfver, och derföre blef till medelpunkt för de högtidliga ceremonierna bestämd den i granskapet af Universitetet befintliga Nicolai-kyrkan, som redan var nästan färdig, men ännu icke invigd *). På en upphöjning inom altar-choret stod den undan Åbo brand räddade och nu med blommor beprydde katedern, hitflyttad från Universitetets solennitets-sal. På dess båda sidor syntes bysterna af Universitetets grundläggarinna, Drottning Christina och dess omdanare Kejsar Alexander, men öfver katedern höjde sig bysten af Kejsar Nicolai, som åter upprättat detsamma. Under denna Monarks, sin Välgörares hägn firar Universitetet sin grundläggning, och det tempel, hvari denna högtidlighet försiggår, bär dess krönte Beskyddares namn.

Det inre af kyrkan var upptaget af stolar

*) För öfrigt försiggå i Upsala och Lund de Akademiska högtidligheterna alltid i kyrkan.

och bänkar. Den $\frac{3}{15}$ Juli kl. 10 f. m. begynte personer af bägge könen samlas här (fruntimren med entré-biljetter); och marskalker, valde bland de studerande för att mottaga dem vid ingången, anviste dem platser. Högtidlighetens början blef redan kl. 6 om morgonen tillkännagifven med 8 kanonskott och klockringning. Omkring kl. 11 inträdde i kyrkan i procession ifrån Senatshuset (der samlingen skedde) Universitetets embetsmän och studerande, äfvensom embetsmän från alla andra auctoriteter, de hit ankomne deputerade från lärda samfund, litteratörer och ryska studenter. Alla, som utgjorde processionen, gingo tre i led. Universitetets Rector med purpur-mantel, doctorshatt och, likasom de fleste öfrige, i uniform, gick emellan tjenstförrättande Canceller och Vice-Canceller, men framför honom, för att utmärka hans värdighet, tvenne cursorer i ljusblåa kåpor efter gammal snitt och hvardera med en lång silfverspira i handen.

Vid inträdet i kyrkan mottogs processionen med vocal- och instrumental-musik. Alexanders-Universitetets studenter ställde sig i tvenne rader längs gången; öfrige personer intogo nära *parnassen* (d. ä. den upphöjning, hvarpå katedern stod) de för dem bestämde platser, men cursorerna med sina spiror stadnade på upphöjningens trappsteg, på båda sidor om katedern. Från

Från denna höllos sedan efter hvarandra tal: af Rector på latin, af Professoren i vältaligheten Linsén på svenska och af Professoren uti ryska litteraturen Solowieff på ryska språket. Slutligen afsjöngos enkom författade verser, och en för tillfället slagen medalj utdelades. Dess ena sida föreställer H. M. Kejsaren med påskrift: Nicolaus Primus Camenarum Decus et Præsidium (Nicolai I, sånggudinnornas prydnad och hägn). På andra sidan synes i midten af en lagerkrans påskriften: Academiæ Alexandrinæ Fennorum Sacra Sæcularia Secunda, D. XV Julii MDCCCXL (Alexanders-Universitetets i Finland andra jubelfest den 15 Julii 1840). Ifrån Nicolai-kyrkan begaf sig processionen, och med densamma största delen af publiken, till den äldre Lutherska kyrkan, som ligger i en temmeligen aflägsen del af staden: der förrättades en fullständig gudstjenst med predikan öfver en för tillfället vald text. Med afseende på denna del af ceremonien yttrar sig en af representanterna för Rysslands lärde *), som då öfvervar jubelfesten och efter återkomsten till S:t Petersburg beskref högtidligheterna i Helsingfors, sålunda: "Den lärda festen här sammansmälter med den religiösa. Ingenting är mera upplyftande och uppbyggligare för en hel na-

*) Rector vid S:t Petersburgska Universitetet P. A. Pletneff uti XX:de tomen af tidskriften Современникъ (Samtidingen).

tion än ett sådant den lägre vishetens förbund med den högre. Religionen tämjer ungdomens fantasier och i folkets ögon kläder den vetenskapen i dess egendomliga drägt, såsom verkande för upplysningen och det goda. Ej sällan hände det, att de unge män, som högtidligen emottagit alla utmärkelse-tecken till uppmuntran för sina framsteg i vetenskaperna, lycklige och förnöjde i kyrkan under predikan rördes till tårar och voro i själens djup genomträngde af den höga och heliga pligt, som blifvit dem ålagd af religionen, fäderneslandet och sjelfva vetenskapen." Processionen återvände till Universitets-huset, hvarest några af de ryske deputerade först muntligen lyckönskade Universitetet, att hafva firat sin jubelfest, och sedan till Rector öfverlemnade skriftliga lyckönskningar från de Universiteter, som de representerade.

Samma dag gaf Alexanders-Universitetet i Societets-huset en festlg middag, till hvilken omkring 350 personer voro inbjudne. Det är svårt att beskrifva den allmänna glädje och öppenhjertighet, som upplifvade denna måltid. Skålarne för Kejserliga familjen, proponerade af Rector, beledsagades af musik, lifliga hurrarop och kanonskott. Alexanders-Universitetets studenter sjöngo i stämmor: *bevare Gud vår Tsar*, på svenska. Om aftonen gafs musik på esplanaden. Bodor och magasiner voro hela dagen tillslutne, enligt köpmansståndets frivilliga föranstaltande.

Derefter egnades fyra dagar (Thorsdag, Fredag, Lördag och Måndag) åt Doctorspromotioner i alla fyra faculteterna. De förrättades äfven uti Nicolai-kyrkan. Ceremonierna vid inträdet i kyrkan och utgången derifrån voro lika med dem, som för sig gingo den $\frac{3}{17}$ Juli, men i processionen gingo (två i led) endast de till Universitet hörande personer och Biskoparne. Men uti Nicolai-kyrkan syntes ett nytt skådespel. Promotor (som dagen förut alltid utdelar ett tryckt program) höll först ett tal från katedern, omkring hvilken stodo de, som skulle erhålla den lärda graden. Derefter uppläste en af Adjuncterna en af faculteten uppgifven vetenskaplig fråga, hvilken *Primus*, eller den förste i ordningen vid promotionen, genast besvarade. Sedan upplästes eden på latin, hvilken alla promovendi bekräftade derigenom, att de lade tvenne finger på spirorna, som cursorerna förde till hvar och en af dem. Nu började det förnämsta af ceremonien. Promotor tog först Doctors-hatten på sig och lade sedan dylika på promovendi, under det de turvis närmade sig katedern. Härvid påtogo äfven alla närvarande Doctorer sina hattar (svarta, mörkblåa eller röda alltefter faculteterna). Dessutom fäste promotor på hvar och ens finger en guldring, såsom tecken till deras förmälning med vetenskapen, och gaf åt theologie-doctorerna ett exemplar af bibeln, men åt de öfrige värjor. Slutligen erhöllo de alla diplom på sin nya värdighet,

Då insignierna utdelades, uppfördes musik i kyrkan, men på torget aflossades ett kanonskott för hvarje doctor. Till ett slut på ceremonien höll *Ultimus* ibland de promoverade (d. ä. den sista i ordningen vid promotion, men den andra till värdigheten) ett tacksägelse-tal till alla klasser af de närvarande och uppläste särskilt verser till fruntimren.

De nya Doctorerna gåfvo efter gammal sed hvarje gång för Promotor middag, till hvilken de inbjödo icke blott alla sina kamrater vid Universitetet, utan äfven ett stort antal andra personer.

Doctors-promotionerna förrättades i följande ordning: 1:mo i theologiska, 2:do i juridiska, 3:o i medicinska, och 4:to i philosophiska faculteten. Promotorer i samma ordning voro: Domprosten i Åbo, f. d. theologie-professoren *) *Gadolin*, juris-professoren *Lagus*, medicine-professoren (Rector) *Ursin* och professoren i zoologien och botaniken (numera prof. emeritus) *Sahlberg*. Utom dem, som erhöllo denna grad i stöd af undergången examen, promoverades med Allernådigste tillstånd till *honorarie-doctorer*, icke blott några af Finlands högsta embetsmän, hvil-

*) Derföre att ibland de nuvarande theologie-professorerna icke fanns en enda *theologie doctor*, och promotor ovilkorligen måste innehafva denna grad.

ka genom sina förtjenster förvärfvat sig ett särskilt anspråk på medborgares tacksamhet, utan äfven några uti den litterära verlden ryktbara Ryssar, ibland hvilka äfven V. A. Shukowskij af Alexanders-Universitetet erhöll philosophie-doctors grad.

Med den sista Doctors-promotionen var dessutom förenad Magister-promotion, hvilken skiljer sig ifrån doctorernas derigenom, att på Magistrarnas hufvuden läggas lagerkransar i stället för hattar. Akten denna dag var i synnerhet högtidlig. På morgonen aflossades 100 kanonskott, och kyrkans inre var nu rikare prydt än vanligt. Alla förut promoverade Magistrar buro såsom symbol på bröstet en liten lagerkrans. Samlingen af fruntimmer var nu talrikare och mera lysande än de föregående dagarna. Parnassen var praktfullt prydd med rosor och lagrar. Allas blickar riktades dit med intresse eller deltagande, emedan nästan hvarje närvarande der såg någon slägtinge, vän eller åtminstone bekant. Midtibland 74 *) ynglingar, som väntade att få emottaga kransen, befunno sig män och gubbar, hvilka redan gjort sig aktade i samhällets tjenst. Trenne, som stodo närmast katedern, hade legitimerat sig till erhållande af doctors-graden; i bredd med dem sutto sex af de

*) De öfrige 22 voro ej tillstädes.

män, som blifvit utnämnde till *honorarie-doctorer*; slutligen vid sjelfva katedern tvenne ålderstegne, hvilka redan för mer än 50 år tillbaka erhållit magister-kransen, och nu, enligt gammal plägsed, åter skulle emottaga denna ungdomliga utmärkelse. Sådana *Jubel-magistrar* voro år 1840 i Finland fyra *), men endast två närvarande: Domprosten i Åbo *Gadolin*, som redan ofvanföre blifvit omnämnd, och Biskop *Franzén*.

Franzén som ankommit från Sverige såsom deputerad för tvenne akademier, bidrog med sin närvaro mycket att upphöja högtidligheten af sista dagens promotionen. Han är dyrbar för Finland med sina gråa hår och sin ära, hvars glans återkastas på hela hans fosterland. Af sådan anledning hade många Helsingfors-boer, i synnerhet studenter, dagen före jubelfesten, då ryktet om Franzéns ankomst spridt sig dit, begifvit sig honom till mötes två verst från staden. Kl. 6 e. m. syntes en kalesch, i hvilken han åkte tillsammans med sin svärson, General-Directören öfver medicinal-verket i Finland, D:r von Haartman. Sedan studenterna omgifvit vagnen med lifliga hurrarop, afsjöngo de för tillfället författade väl-

*) Dessutom fanns i medicinska faculteten en *jubel-doctor (Aejmelé)*, som vid medicine-doctorernas promotion erhöll ny *doctorshatt*, ehuru icke personligen närvarande.

komst-verser. Den åldrige förklarade i rörande ord för desse unge män sin erkänsla, hvarpå en af Universitetets docenter (Cygnæus) uti ett kort tal uttryckte deras gemensamma känslor. — Men låtom oss återkomma till parnassen, hvarest Universitetet i hela nationens namn krönte den gråhårige poëten med frisk lager. "Man kan föreställa sig", anmärker ofvannämnde ryska litteratör, hvilken såsom honorarie-doctor då satt nästan bredvid Franzén, "den vördnadsvärde sjuttioårige gubbens känslor, inför hvilken allt det förflutna der uppvaknade. Han såg sig ung på nytt, och framför honom stod, för att mottaga en likadan belöning, hans dotterson, — modren *) hade dött ett år för tidigt, för att med glädjetårar få omfamna sin fader och son vid denna glada period af deras lefnad. Framför honom sutto äfven hans unga, sköna dotterdöttrar, af hvilka en hade bundit kransarna åt sin morfar och bror, likasom åt alla deras kamrater vid högtidligheten". Uti det poëm, som följer efter denna artikel, säger oss Fannys och Selmas sångare sjelf, hvad han kände, då han såg sin dotterson.

Nära Franzén satt ibland *honorarie-doctorerna* ännu en gubbe, som genom andra förtjenster för evigt inskrifvit sitt namn uti sina landsmäns hjertan.

*) Var gift med General-Direktör von Haartman.

Detta var Minister-Statssecreteraren för Storfurstendömet Finland, *Grefve Rehbinder*, som på sjelfva jubelfestdagen fyllde 63 år. Han anade säkert icke då, att hans födelsedag, som han för första gången på ett så lysande sätt firade tillsammans med det Universitet, der han fulländat sin bildning, ej mer skulle återkomma under hans lifstid. Och icke någon, som såg Grefven emottaga doctors-hatten, kunde förmoda, att denna anspråkslösa hedersbetygelse för honom vore den sista. Men sådant var ödets beslut. Han dog den $\frac{8}{20}$ Mars 1841, och förde med sig i grafven hela Finlands kärlek, aktning och tacksamhet. Under trettio år stod han vid tvenne ryska Kejsares thron en trogen tolk af sitt fosterlands behof och oförställda erkänsla för de oräkneliga välgerningar, hvilka det åtnjöt genom hans bemedling. Hälften af denna tid, eller femton år, bevakade han Universitetets fördelar, i dess Höge Cancellers namn, med oförminskad omsorg, och slutade uti dess historie värdigt den tvåhundraåriga period, hvars början lyser af den ädle *Brakes* bedrifter.

Vid den sista promotionen afsjöngos, ibland andra, verser för Grefve Rehbinder. Då utdelades äfven efter vanligheten gratulations-verser till de nya magistrarne, för denna gång ett längre poëm af Cygnæus.

næus. I anledning af jubelfesten utkommo också i Helsingfors några andra litterära produkter af olika innehåll; de äro uppräknade i 20:de tomen af "Samtidingen." För samma tillfälle gjordes jemväl af privata personer åtskilliga föräringar till Universitetet; den betydligaste af dem utgöra de 5,000 Rub. B:co Assign., som förärades af Universitets-bokhandlaren Wasenius i ändamål, att räntan deraf skulle användas till stipendier.

På första promotions-dagen gaf borgerskapet i Helsingfors en lysande bal, till hvilken nära 1,200 personer voro inbjudne. Högtidligheterna slutades sista promotions-dagen med magister-balen, som fortfor till följande morgon. Här var samlingen ännu talrikare och den allmänna glädjen ännu lifligare. En gammal plägsed fordrar, att magistrarne hela sin promotionsdag bära lagerkransarne på hufvudet äfven på gatorna, men hattarne i handen.

Sålunda såg man också på den sednaste festen öfverallt ynglinga-hufvuden, prydda af kransar. — Men hvad betyder denna guirland af lager, som smyckar en af balens förnämsta skönheters klädning? "De magistrar, som skola promoveras", säger den redan åberopade författaren, "utvälja i staden en af dess unga flickor, utmärkt för sin blygsamhet, sin skön-

het, sin härkomst, och som deltager i deras fest i och för sin slägtskap med någon af promovendi, för att binda dem kransar af naturliga lagerqvistar. — I alla de promoverades namn frambära sedermera magistrarne en dyrbar gåfva åt henne, som bundit kransarne, och på balen är hennes klädning smyckad med en guirland af lager". Sedan alla festiviteter voro slutade, hade Alexanders-Universitetet lyckan, att ifrån H. K. H. Thronföljaren emottaga följande Nådiga Reskript:

"Till Kejserliga Alexanders-Universitetets Consistorium.

"Lifligt deltagande uti allt, som rörer det af Hans Majestät Kejsaren åt Min omvårdnad anförtrodda Universitet, har Jag med hjertlig glädje förnummit, att detsamma under den Allgodes hägn nyligen firat den andra secularfesten af sin instiftelse. Måtte denna högtid, som varit en rörande gärd af tacksamhet, hemburen den Allrahögste för alla de välgerningar, hvilka under en så lång följd af år spridt sig öfver Finland ifrån dess högsta lärotempel, blifva äfven en säker borgen för oföränderligheten af de rena moraliska grundsatser, dem Universitetet hittills alltid iakttagit.

"Ehuru frånvarande, har Jag dock, på denna oförgätliga dag, med Min tanke befunnit Mig midt i

eder krets, Mina käre Medarbetare för Finlands Universitet, och vid hvarje af edra ädla önskningar förenat Mig i andanom med eder.

"Jemte det Jag anhåller att få emottaga en beskrifning öfver de nu fullbordade högtidligheterne, förblifver Jag eder städse välbevågen."

Canceller för Alexanders-Universitetet

Peterhof, ALEXANDER.
den 20 Juli 1840.

De känslor, som detta Reskript framkallade, voro så mycket lifligare, som Universitetet på intet vis vågat smickra sig med hoppet om sin Höge Cancellers dyrbara uppmärksamhet på en tid, då Hans Kejserliga Höghet, som intilldess ännu ej befattat sig med ledandet af Universitetets angelägenheter, vistades utrikes hos Dess Höga Trolofvade och öfverlemnade sig åt de för hela Kejsaredömet gladaste omsorger.

❋

Herrliga voro Alexanders-Universitetets högtidligheter år 1840, och för hela lifvet inpräglades de i alla närvarandes minne. Ingen kunde med likgiltighet betrakta de högtidliga ceremonier, under hvilkas glans för den tänkande åskådaren döljes en så djupt poëtisk betydelse. — Smyckad med blommor

och lager, än med allvar utdelande belöningar åt förtjensten, eller försjunken i bön, än tillredande glada gästabud, talande än i kanonernas dunder, än i ljufva sånger, men alltid gladt helsande, gästvänlig, omgifven af lysande skaror, var det Vetenskapen, som här drog till sig allas hjertan och i allas ögon tillvann sig en höghet, sådan som få blifvit vane att föreställa sig. Men dyrbarare än allt annat voro de hjertliga känslor af broderskap och inbördes högaktning, genom hvilka hon, midt under de ofvanföre beskrifna högtidligheterna, förenade de fryntlige värdarne och de erkänsamma gästerna.

"Uti en vänskaplig förening emellan menniskor af olika nationer ligger alltid någonting tröstande och glädjande. Ofrivilligt uppvärmes hjertat och klappar starkare, då det öfvertygas, att dess bästa önskningar och känslor öfverallt äro desamma. Men föreningen emellan män, som helgat sig åt sanningens tjenst och det godas och ädlas kringspridande, erbjuder alltid någonting mera, än ett blott ögonblickligt nöje. Deruti framträda förhoppningar om det godas och sannas säkrare framsteg. Muserna afbildades i forntiden såsom systrar. Hand i hand gå de omkring ibland folken, mildra deras seder och leda dem till ett mål — välstånd och fredliga bragder". — Så uttrycker sig författaren till nämnde uppsatts om Jubilæum. Vi, på vår sida, tillåta oss, att på forntida

finsk meter förtälja, huru vid denna högtidliga tidpunkt *Wäinämöinen*, de gamle Finnarnes förnämsta gud, enligt mythen, verldens skapare och Kanteles uppfinnare, uttryckte sin *glädje*.

Gamle, vise Wäinämöinen
På en klippa satt vid hafvet,
Der, likt moln på blåa himlen,
Nakna hällar lågo strödde.
Lungt den Gamles blickar hvila
Utåt vikars fjerran skimmer,
Och på sina knän sitt strängspel,
Det femsträngade, han stämmer.
Invid honom uti rader,
Hvarje med sin harpa, stodo
Sångare från fremmand' länder.
Skönast ibland deras skara
Var i Musers ring Apollo;
Der stod också silfverlockig
Brage i en krets af Barder,
Och Slavänska skalders skara
Kring Bojan, den store Siarn. —

På en ny sång i förväntan,
Ifrån harpodanarns strängspel,
Alla tego: Äfven hafvet,
Som han sjelf så rikt på toner,
Afbröt evigt sjungna sången,
Sig beredde till att lyssna,
Låg, som om i sömnens sköte,
Låg orörligt, tyst och ljudlöst.

Glänsande i milda strålar,
Utur vilda striders tummel
Stod bland mine barn han plötsligt, —
Kraftig och så mild tillika. —
O hur lågande hans kärlek!
Djupt och evigt outtömligt,
Liksom detta haf, hans väsen
Var af kärlek, kärlek uppfylldt.
Uti sjelfva stridens stormar
Andades han frid. Knappt slutad
Striden var, då sina segrars
Glans förglömmande, han ilar
Hän till Finlands ödemarker.
O, hur rörd, hur djupt betagen
Af den förr ej sedda synen
Var jag ej! Hur ljufva voro
Gåfvorna från Furstehanden;
Ljufvare dock hundra gångor
Från hans milda läppar löjet,
Och den kärleksfulla helsning!
Okänd, jag, och ringa aktad,
Plötsligt känd nu blef och hyllad,
Af den förste ibland menniskor.
Full jag af den nya sällhet,
Fram ur skogen steg med harpan,
För att ALEXANDER prisa.

"Gyllnelockige Apollo!
Och J Sångens helga Jungfrur!
Skåden detta sköna tempel,
Som sig framför Eder höjer!

Detta tempel Er är helgadt!
Också hit till detta dystra
Land högt upp i Norden, Edert
Gudafödda ljus har framträngt.
Ren för länge vise Brage
Byggde Er ett hem vid Aura,
Men af lågor det förtärdes.
Hvars är detta verk? Hvars vilja
Nämnt det efter Alexander?

Invid mångbesjungen Neva
Ståndar af granit en Jätte:
Som en död, orörlig massa,
Slumrande i många sekler,
Obemärkt af alla, låg den
Uti åldrig klippig vagga
Uppå mina stränders fjellar,
Vaggad der till sömn af hafvet
Och af vattenfallens stämmor.
På en väldig vink från Östern
Plötsligt steg den upp mot höjden,
Reste sig i Neva-staden,
Lyftande med gyllne engeln
Alexanders namn mot himlen *).

Invid den, i rika salen
Står en thron, i glans den strålar;

*) Det är bekant, att granitblocket, hvaraf Alexanders kolossen, som står upprest på Amiralitets platsen i S:t Petersburg, blifvit hugget, är hemtadt ifrån ett stenbrott i Finland.

Många ord, som handling alstrat,
Många handlingar, som alstrat
Åra, der i tysthet födas.
Detta Vetenskapers tempel,
Gråstens-jättens äldste broder
Och dess namnförvandt, der äfven
Fick sitt första lif; det föddes
Uti höga Kejsar-tanken
Uti höga Kejsar-ordet.

Der, i hoppets ljufva skimmer,
Uti thronens närhet dväljes
Detta tysta tempels skyddsgud,
Furstesonen, ALEXANDERS
Namnförvandt i dop och anda;
Han, som sjelf, uppå vår högtids
Dagar, jublade i hymens
Och i lyckans tempel-förgård.
Tacksamt rikten Edra blickar,
Tankarna till Nevas stränder,
Till de skimrande palatser,
J som Eder färd nu länkat
Från den heliga Olympen,
För att Edra segrar fira
I vårt land, det fjerran borta!

Du mitt fosterland, dig fröjda!
Ännu aldrig dina stränder,
Med en sådan ära skimrat,
För en mera praktfull skara,
Ännu aldrig jag mitt hufvud
Har med sådan stolthet lyftat,

Slagit an min harpas strängar!
Gläd dig! Freden, som i blomma,
Under ALEXANDERS fotspår,
Slog på dina blodbesköljda
Fält, skall evigt icke vissna!

Guden tystnade. Blott klangen
Från hans lyra öfver fjärdens
Vågor flög, bland klippor bortdog,
Spriddes uti klara luften.
Då ifrån den tjuste Gudens
Ögonlock, i skimmer, föllo
Tårar at den ljufsta glädje
Och från bröstet nederföllo,
Trillande längs gråstens-hällen,
I det vida hafvets sköte, —
Vordo der till stora perlor. *)

Medlertid Bojan och Brage
Och Apollo skön i endrägt
Lade händerna på strängar
Och med Kanteles, den armas,
Toner de sitt spel förente;
Och det vida hafvet genljöd
Uppå lyrors chor; högtidligt
Allt uti en röst förentes:
Hell dig, Gud! vi tacke dig.

Med Jubelhögtidligheterna år 1840 slutas det

*) Tanken i dessa verser grundar sig på en finsk nationalsång om Wäinämöinen.

Finska Universitetets 200-åriga minnen. Ibland de händelser, som komma att utmärka begynnelsen af detta Lärosätes 3:dje sekel, är i synnerhet vigtigt och för detsamma fröjdefullt H. K. H. Thronföljarens öfvertagande, ifrån år 1841, af Universitets-angelägenheternas ledning, i egenskap af Canceller. Men tiden, då det Nådiga Reskriptet härom ifrån Hans Kejserliga Höghet ankom, ingår icke mera i omfånget af denna vår öfversigt.

Till slut anse vi oss här böra anföra några rader utur Rectorns för Universitetet i S:t Petersburg *Redogörelse* för år 1840 *).

"I egenskap af Deputerad för mina högtärade medbröder, besökte jag, innevarande år, ett oss närbeläget Universitet, som firade sin 200-åriga Jubelfest. Inom detta urgamla Vetenskaps-tempels hallar kände jag till fullo, för hur mycket ett Universitet kan hafva att tacka sin historia. Förflyttadt ifrån Åbo till Helsingfors, efter en olycksfull brand, förnyadt till alla dess delar och ägande redan ibland antalet af sina lärare åtskillige unge män, som erhållit sin bildning på dess nya födelseort, har Alexanders-Univer-

*) Denna *Redogörelse* upplästes vid en högtidlig akt på Universitetet i S:t Petersburg, den 3 April 1841, och trycktes sedermera jemte åtskilliga andra vid samma tillfälle upplästa skrifter.

sitetet fullkomligt bevarat hela den imposanta karakteren af sin ålderdomlighet. Dess inre lif, utbildadt och rotfästadt genom en långvarig erfarenhet, bjuder förvåning genom jemnvigten i krafter, koncentreringen af meningar, jemnheten i rörelsen af dess delar, den djupa vördnaden för pligt och den ovanliga högtidligheten i former vid dess lärda promotioner. I förhållande till landet äger Alexanders-Universitetet allt ännu qvar den patriotiska betydelse, i stöd hvaraf alla samhällsklasser och alla medlemmar af dess borgerliga lif anse sig detsamma ensamt förbundna för den andliga och verldsliga visdom, de äga. Sådana äro resultaterna af dess mångåriga historia".

Vi hafva lemnat en svag skildring af denna historia. Alexanders-Universitetet äger rättighet, att med stolthet påminna sig både de olyckor, utur hvilka det alltid gått segrande och de stora fast dyrköpta fröjder, som dess förflutna tid frambragt; men vändande sig till det närvarande, kan Universitetet med ljust hopp skåda äfven på sin framtid. Måtte detsamma ännu i många sekler blomstra och förfullkomna sig i den Ryska Kejsarethronens skygd, och, då ingen af dem, som åskådat dess närvarande ära, mera finnes, samla en lysande rad af *nya minnen* vid **1940** års Jubelfest.

J. G.

ESAN TILL JUBELFESTEN

1840.

Resan till Jubelfesten

1840.

Lik de sju, som ur sin långa dvala
Vaknade att se en annan tid,
Annat slägte, andra hus och seder,
Annan ordning, annan Öfverhet;
Stod jag nyss på Auras strand, förvånad
Att ej känna mer igen den stad,
Der, som yngling, jag så skönt fann lifvet,
Och, som man, så sällt; fast ingen sällhet
Fins på jorden, som ej bryts af sorg,
Eller någon ställning i vår lefnad,
Som i morgon ej förändras kan.
Ack! hur litet tänkte vi, som sutto
I vår lugna vrå och blott på afstånd
Gåfvo akt, hur jorden skalf i Södern,
Att dess skakning skulle sträcka sig

Ända till vår Nord, och det så plötsligt!
Men ej tidens storm, ej vapnens magt,
Den förvandling gjort, som min förvåning
Väckte nu. Den af naturens stora
Tjensteandar, som, af menskan kufvad,
Tjenar henne mest, men vildast rasar,
Då han tygellös i frihet lemnas,
Lagt i aska inom ett par timmar
Hvad i sekler byggdes på den grund,
Der den Helge Erik reste sätet
För det nya välde, som hans vapen,
Genom korset segerrika, vunnit.
Men som sveden der en marskog brändes,
I dess ställe bär af björk en skön
Silfverstammig lund med ljusgrön krona,
Så förnyar och förskönar elden
Äfven städer. Ur förstöringen
Kan i menskoverk, som i naturen,
En ny skapelse stå upp. Så här,
Der förut den gamla staden låg
Sammankrupen i en kärrig dal,
Har den nya uppstått, glad och vänlig,
Mellan bergen, ej af dem betryckt;
Och begynt på sjelfva Wores axlar
Stiga dristigt upp, att öfverskåda
Hela loppet af sin å, med allt,
Som der rörs, på stranden och i vattnet,
Rikt och lifligt, under gröna skuggan
Af de gamla träd, som branden skonat.
Ej blott husen ställt sig i parad,
Bättre skapta, sirligare klädda;
Äfven gatorna, likt svällda floder,

Bredt sig ut och tagit annan väg;
Medan torget, likt en sjö, som våren
Öfverfyller, slukat hela nejden
För att hinna ända till den kulle,
Der i allt sitt majestät ännu
Står S:t Henriks helgedom. Ack! nyss,
Då jag for förbi det gamla slottet,
Som bevakar, nu med andra vapen,
Andra fanor, inloppet till staden,
Smög sig ur mitt bröst en hemlig suck
Öfver svärdets magt, som skiftar jorden.
Här, hvad tröst att se ifrån det sköna,
Öfver torgets hvimmel höjda, templet
Tornets spets betydsamt springa upp
I det blå, hvars krets kring alla länder
Utan gränsor sträcks och alla folk
Visar, ofvan den, ett samfält rike,
Som består, då alla andra falla.

Väl förstämde det mitt sinne åter,
Då jag fann derinne — hvilken tomhet,
Hvilken saknad! — inga minnen mer
Af den Svenska äran. Öde stodo
Dessa chor, der fromma helgons skrin
Vikit undan för de segerfanor,
Som der ställdes öfver hjeltars stoft.
Men det höga hvalfvet bars ännu
Af de förra pelarne, och genljöd
Af det gamla, rena Herrans ord.
Ja, vid samma altar, samma tro
Än på samma tungomål bekäns
Af det folk, du fostrat, ädla Svea.

Ännu bära ock de kunskapsträd,
Du planterat i det vilda landet,
Frukt, som prisar vården om dess odling,
Se, der står den gamla lärdomens
Nya boning, som en minnesvård
Af ett slutadt tidehvarf. I detta
Af inbillningen försatt, ej olik
En, som går i sömn och ser sitt mål
Blott med tankens ögon, gick jag dit
Med det glada hopp, att der ännu
Se Christinas bild och Brahes sväfva
Öfver lärostolen, der en Stjernhöök *),
En Calonius *) redde lagens grunder;
Der i upplyst nit och grundlig forskning
Tengström *) frisint täflat med Tcrserus *);
Derifrån Lexell *), som Newtons tolk,
Af sitt rykte böds till Kejsarstaden;
Der Porthan *) upplyste, än hvad Rom
Skönast frambragt, så i sång som tal,
Än det Finska folkets mörka forntid.
Och de unga höll, som i en trollkrets,
Alla spända i en ifrig väntan
Af den vishet, från hans läppar kom.
Främst hans bild ibland de lärdomsskatter **),
Som hans omsorg ordnat, ställd att dem
Än bevaka, tänkte jag få helsa
Med en minnessuck, som tacksam lärling.
Häpen såg jag tomma rummet blott.

---

*) Pagg. 68. not. — p. 72, — p. 80, — p. 80, — p. 69, — p. 73,
**) Bibliotheket.

Bilden var försvunnen och med den
Allt, hvaraf den omgafs. Allt i rök
Var förgånget från det segerbyte,
Stålhandsk sände dit *), den Finske hjelten,
En af dem, som följt den store Gustaf
Och vid Leipzig och vid Lützen stridt,
Till den lilla bok, som, ensam öfrig,
Gömde minnet af en nödens tid,
(Nöd var då för Finlands arma folk
Äfven om Guds ord till andlig tröst);
Det för barnen af en bondes hand
Uti träd inskurna A, B. C.
Mer än många praktverk, många lärda
Mödors frukt, var det att visas värdt.
Och hvem såg det utan att bli rörd,
Så af nitet hos den fromma konstnärn,
Som af landets jemmerfulla tillstånd?

Lik den mordbrand, som, af Omar tänd,
I en olycksstund till intet gjorde
Seklers fynd af visdom; så fiendtlig
Mot all lärdom, hade lågan, fjerran
Kastad, fönstren sprängt, som nattlig tjuf,
Och från vägg till vägg, från sal till sal
Slingrande, förtärt hvar perm, hvart blad.
Murarne, de stumma, meningslösa,
Sparde hon likväl. Men ur sitt tempel
Alla nio systrarne försvunno,
Snart ej funna mer i hela staden,

*) Pag. 77.

Aura! du, som dina stränder ser
Nu så skönt bebyggda, och likväl
Sorgsen blickar upp åt bergets spets,
Som dig blott om din förlust påminner
Med sin prydnad af det skådetorn,
Som i minnets verld står oförgängligt;
Ty deruppe var det, som den Finska, —
Ack, han är det icke mer! — den nu
Europeiske astronomen *) mätte
Solens bana kring en större sol,
Säg mig, säg mig, är det släckt för alltid
Detta högre ljus för Finlands söner?
Denna lemning af en tid, hvars ära,
Krönt af segrens lager, äfven den,
Som är lärdomens och snillets lön,
Åt det Finska, som det Svenska namnet,
Ville vinna, är den helt förlorad?

Tyst! hvad sorl och stoj af glada skaror,
Som till landets nya hufvudstad
Skynda att begå en sällsynt högtid!
Der bevaras än Christinas verk,
Som nu står på tredje seklets tröskel.
Hvilken tiderymd! Hvad samlas ej
I en återblick på den för minnen!
Hvilka skiften så af ve som väl
I vår lilla verld, som i den stora!
Lefver hon dock än den gamla ådran,
Fast hon sprungit opp på annat rum?

*) Argelander.

Jag vill bära till den friska källan
Äfven jag min sena ålders tack
För det lif, som hon min ungdom gaf.

Landskapet sig likt, och folket äfven,
I den uppsyn af behaglig trefnad
Och af frisint vänlighet, som intog
Alexander, flögo mig förbi,
Bakom röda mätare af vägen,
Som i hvita taflor viste den,
Hastigt, som vårt lif, tillryggalagd.

Bortom skogen hvad oväntad syn!
Lik den molnstod, som för Israël
Syntes vid den helga offerhyddan,
Står der, lätt och luftigt, upp i skyn,
Någonting, som till ett tempel hör.
Hur det än i konstens skola nämnes
Och bedöms; så pryder det sitt ställe
I den rad af stora, stolta hus,
Som nu träder i min åsyn fram.
Hvilken präktig stad, ej lik den förra,
Mer än puppan liknar kläckta fjäriln,
Rest sig här i hast, som fordom Thebe
Vid Amphions harposlag!

. . . .

Hvad hör jag?
Hvilken sång, lik den af vårens foglar,
Bådar högtiden, som ren slår ut
Sina gröna löf och rika blomster!
Är det mig den helsar? — Denna ungdom
Känner icke mig, som lemnat landet,

Innan den blef född. Men jag förstår,
Att af dem, som minnas mig ännu
(Länge mins man sina unga års
Lärare och vänner), torde några
För en son, en sonson, nämnt mitt namn.
Genom dessa sänder jag åt dem
Nu en helsning ur mitt rörda hjerta.
Rörd ej blott af fordna minnens fröjd,
Gläds jag åt en framtids sköna hopp
För det land, som fäster mig ännu,
Såsom sonen, fastän fjerran skild,
Är vid modren fäst med tacksam kärlek.
Öfverraskad af den vår, som här
Möter mig med denna landets blomma,
Kan jag yttra, hvad jag känner djupt,
Med den önskan blott, att öfver dessa
Dyra plantor "himlens öppna fönster
Gjuta må välsignelse tillfyllest."

Nu i staden min beundran ser
Löftet uppfyldt, som det gaf på afstånd.
Här att stanna bringar mig, hvad konsten
Skapar stort och ädelt, som ett uttryck
Af en allmän ordning, allmän anda.
Der förnöjer mig, hvad täckt hon bildar
För ett enskilt lifs behag och prydnad,
På de stora gator, som mig visa
Fjerran, vid sitt slut, den öppna sjöns
Hvita seglare och gröna stränder,
Följer jag med folkets ström, som klyfs
Än af droskor, än af spann med fyra,

Alla

Alla förda af en skäggig körsven.
Mött af anleten och klädedrägter,
Lika främmande för mig, som ljudet
Af de många tungomål jag hör,
Frågar jag med häpenhet mig sjelf,
Om det är i Petersburg jag vandrar.
Men jag känner ju igen den blå
Öfver skogen nyss, nu öfver staden
Sväfvande kupolen. Se der öppnas
Torget, hvarifrån den stiger opp
Lik en luftbalong; och lik gondolen,
Som är än vid jordens yta fäst,
Synes templet ärna upp i skyn
Rädda sig ifrån en fåfäng täflan
Med de tvenne, på dess sidor ställda,
Prägtiga palats. Det ena magtens
Och det andra vettenskapens är.
Ser jag ej deri ett tidens tecken?
Har dess anda hunnit äfven hit?

Nu att vandra och beundra trött,
Må jag gamle gerna ta emot
Esplanadens bjudning, att i skuggan
Af dess kronor hvila och besinna,
Om de skapelser, jag ser, ej likna
Dem Aladdin med sin lampa böd
Luftiga stå upp i en minut
Och med lika hastighet försvinna.
Nej, jag drömmer ej, jag möter här
Ansigten, som vänligt fråga mig,
Om de år, som flytt, ej lemnat qvar

Af en ungdomsvän, en embetsbroder,
Något minne. Lefvande igen
Vakna i mitt rörda sinne bilder,
Glada, sköna, kära, från den tid,
Då jag helgade åt Auras Sångmör
Äfven jag min lefnads vår och sommar.
I dess vinter tänker jag mig nu
Femti år tillbaka. Se! det utgör
Af det tidehvarf, som denna högtid
Återspeglar, fjerdedelen. Ja,
Så förrinna åren och till slut
Visa de oss blott ett ögonblick,
Skiftande af ljuft och ledt. Hvem kommer?
Ack! min dotters, den ifrån oss gångna,
Evigt käras älskelige son.
O! hvad saknad vid vårt glada möte! —
Dock ej helt förlorad är den hulda.
Hennes minne vare dig en stjerna,
Som dig följer på din lefnads-stig.
Akta på dess blick och vik ej af.
Stör ej hennes englafröjd med sorgen,
Att sitt barn se vilse gå. Men nu
Gläds hon med ett hopp, som längre skådar
Fram i tiden än din fars och mitt,
Gläds att se dig träda i hans spår.
Så vid dygden, som vid vettenskapen
Fäst af ringen, som du får med kransen,
Märk att den förvissnar ej, som denna.

Hvilken lycklig ålder då ett löfverk
Ger en sådan fröjd! Hvad är mot den
Allt det nöje, som vid mogna år

Njuts af lyckans gåfvor, ärans tecken!
Ack, jag mins, och gerna vill den gamle
Tala om sin ungdoms glada tid!
Ja, det gläder mig ännu att minnas,
Icke blott min egen segerfröjd
Af det löfvet, utan ock de ungas,
Hvilkas hufvun jag dermed bekrönte,
Som Apollos offerprest. Då stod
Än det gamla huset, det förfallna,
Som ej långt derefter föll i grus,
Då det nya, grundlagdt af en Konung,
Som ej drömde om det öde honom,
Innan det blef färdigt, förestod,
Under annan skyddsmagt vigdes in.
Afsked tog jag då ej blott af huset,
Som i all sin ålders skröplighet
Var mig kärt, ty der jag hört Porthan,
Som i jorden lades före det,
Lycklig att ej se uppå det nya
All sin omsorg, all sin möda spilld.
Afsked tog jag då af henne sjelf,
Som nu skulle få en annan boning.
Icke tänkte jag, att äfven hon
Snart en flykting blefve derifrån.

Tretti år förflutit sen; och nu,
Här en främling, frågar jag förgäfves
Efter det Christinska lärosätet.
Ingen vet deraf. Man känner blott
Alexanders Universitet;
Och man visar mig dess stolta säte
I det stora huset der. Hvad mönster,

Om det inre i harmonisk skönhet
Svarar mot det yttre!
"Följ mig dit.
Äfven oss, från henne länge skilda,
Bjuder hon; — ty det är hon, den samma,
Som vi tillhört, — äfven oss hon bjuder
Der ett festligt minne af vår ungdom."
Fattande min hand vid dessa ord
Öfverraskar mig från gamla tiden,
Gamla stället, en kamrat, en vän *);
"Mer än halft århundra är det sedan
Vi vår vänskap knöto. Dina spår
Ville jag då följa. Du gick främst
Bland oss alla till vår täflans mål."

Glad att följa honom äfven nu,
Steg jag in i templet och han sade:
"Känn igen den gamla, välbekanta.
Se, hon står här under nytt beskydd,
I en ny fullkomligare ordning,
Vid ett rikare begåfvadt altar,
Dock den samma än med annat namn.
Derom vittnar äfven denna högtid.
Icke kunde den af henne firas,
Som det Kejserliga namnet bär,
Om hon icke sjelf erkände sig
För den samma, som det Svenska folkets
Unga Drottning böd stå upp och lyfta,

*) Domprosten i Åbo Gadolin, hvilken för 50 år tillbaka, tillsammans med Franzén, erhöll Magistergraden.

I Europas åsyn, äfven Finlands
Tappra folk bland bildade nationer."

"Var det ej liksom en ödets spådom,"
Svarte jag nu lugn, "att hon i Rom,
Såsom lärdomens beskyddarinna,
Nämnde sig Christina Alexandra?"

Sen, då jag i festens helgedom
Såg Christinas bild vid Alexanders,
Tyckte jag en röst från höjden ropa;
Hör! med begge namnen helsas nu
Jubelbruden af de två, som hit
Blicka ned ur skyn, der de hvarandra
Räcka handen vid den glada festen,
Sjelfve krönte med etherisk lager,
Och de nio, samlade omkring dem,
Sjunga: Hell! Christina Alexandra!

Ej blott rösten, som i templet talte,
Äfven sången i den ljusa skyn,
Tyckte jag mig höra; och jag njöt
Denna sköna högtids rika glädje,
Såsom Sverges, ej blott Finlands son.
Ja, som modren, fast hon icke mer
Hemma har sin dotter, gläds åt frukten
Af det vackra, som hon henne lärt;
Så tar Sverge del i Finlands ära.
Äfven Ryss och Est med Svensk och Finne
Låta glas och röster sammanklinga
I den önskan, att de alla fyra
Mötas må i tankens fria verld.

Så, på samma haf, som skiljer folken,
Fredens flagga dem förenar åter.
Och de tända för hvarann i mörkret
Ljus, som leda seglarne i hamn.
Skulle de då icke med hvarandra
Vexla Tänkarnes och snillets ljus?
Såsom Östersjön och Finska viken
Sammanflyta; så från bäggas stränder
Vitterhet och Vetenskap må samla
Gyllne frukter på gemensamt altar.
Och den ädla ymp, som här är satt
I den gamla rotens friska stam,
Måtte den med ny uppblomstring bli
För ett nytt århundrade en prydnad!

F. M. Franzén.

FINLAND I DE RYSKE SKALDERNES SÅNGER.

Se, på samma haf, som skiljer folken,
Fredens flagga dem förenar åter.
Och de tända för hvarann i mörkret
Ljus, som leda seglarne i hamn.
Skulle de då icke med hvarandra
Vexla lärdomens och snillets ljus?
Såsom Östersjön och Finska viken
Sammanflyta; så från begges stränder
Vitterhet och Vettenskap må samla
Gyllne frukter på gemensamt altar.
Och den ädla ymp, som här är satt
I den gamla rotens friska stam,
Måtte den med ny uppblomstring bli
För ett nytt århundrade en prydnad!

F. M. Franzén.

INLAND I DE RYSKE SKAL-
DERNES SÅNGER.

Finland i de Ryske Skaldernes Sånger.

(ФИНЛЯНДІЯ ВЪ РУССКОЙ ПОЭЗІИ).

(Bref till Cygnæus).

Du minnes väl, älskvärde Skald, huru glad och llika förvånad jag blef, då du, vid vår första bentskap i Helsingfors, tilltalade mig på ryska språ-t. Modersmålet klingar med ett eget behag ifrån ı fremlings läppar. Men då jag hörde dig tala, örde jag skalden: och det är derföre ej underligt, n din Ryska i mina öron lät såsom en förtrollane musik. För denna njutning vill jag nu förskaffa ig ett, som jag hoppas, lika stort nöje. Säkert har u ännu ej haft tillfälle, att tillräckligt njuta af ditt ära Finland i de ryske skaldernes sånger. Jag ill derföre här, så vidt mitt minne tillåter det, i-

hopsamla de tekningar deraf, som här och der anträffas i våra skalders verk.

Jag skulle önska, att mina utdrag tillvunne sig någon uppmärksamhet hos Edra litteratörer, hvilke härutinnan säkerligen skola blifva bättre domare, än vi sjelfva; ty det vigtigaste momentet vid bedömmandet af skaldeverk, är jemförandet af den artistiska kopian med sjelfva urbilden. Äfven för oss erbjuder sig kanske snart ett tillfälle, att i sådant afseende anställa en granskning med Eder. Jag har hört, att *Runeberg* fulländat och håller på att låta trycka ett poëm, hvars hjeltinna är Nadeschda, — en rysk flicka från Katharina II:s tidehvarf. *)

Hitintills hafva Ryssar och Finnar, såsom mig tyckes, icke tillräckligt hos hvarandra studerat det för Litteraturen väsendtligaste: Historiens specialiteter, folkets nationella lif, språkets anda, folksagor och traditioner, sedvanor, fördomar och framför allt folkpoësiens minnesmärken. Det är nogsamt bekant, att poësien, utan dessa hjelpkällor, är blek eller andefattig. Men vi lefva i ett tidskifte, som lofvar mycket tröstande. Ifrån Edert Universitet, som så lysande firat sitt 200-åriga jubileum, hasta redan unge män till Moskva, för att i sjelfva hjertat af

*) Se Современникъ 1841, N:o 1.

Ryssland studera organismen af dess lif. — Vi, på vår sida, följa med uppmärksamhet Eder *Lönnrot*, som framkallar i dagen finska folkets sånger och visor. Vi känna redan både Eder Kalevala och Eder Kanteletar.

Låtom oss då hoppas, att Finland icke skall stadna i skuld hos oss, och att snart någon af edra unga litteratörer i Helsingfors skall betala oss med samma uppmärksamhet, som några af oss hemburit Eder. Jag är nästan öfvertygad derom af denna allmänna sträfvan hos de yppersta snillen i Europa, att undersöka källorna till all historisk kunskap. De lärde tro icke mer, att man kan framtränga till allt genom en blott logisk process, utan att lemna sitt kabinett, rufvande öfver theorier. Några af dem begifva sig ut på resor, för att genom egna observationer öfvertyga sig om sanningen af de hypotheser de uppställt, och af andras berättelser; andre, som blifvit antiqvarier, dväljas i dammiga arkiver och rådfråga, under tysta samtal, forntiden på dess uttrycksfulla språk, som så lång tid legat i glömska.

Besynnerligast är, att man föga bekymrade sig om dylikt, till och med ännu för ett fjerdedels sekel tillbaka. Men sålunda rörer sig allt inom förståndets gebit. Den genialiske Walter Scott inympade på vårt sekel och befästade hos det-

samma en idé, synbarligen likaså enkel, som sann och outtömlig på välgörande verkningar. Att menniskosjälen, som för dess lyckliga bildnings skull kallades att tjenstgöra i de sköna konsternas tempel, icke kunde vara till, utan att skapa, — detta var klart för alla. Men att för dess skapelser framställa urbilder, hvilka skulle motsvara alla fordringar, hvilkas lif icke skulle förlora i behag äfven för nya generationer; urbilder, hos hvilka det enskilta och öfvergående genom sin betydelsefullhet och q-tvifvelaktighet kunde motväga obestämdheten hos det allmänt-menskliga, — att utpeka detta, var förbehållet en sednare tid. Nu förmår skalden, genomträngd i sin innersta själ af alla lifvets, samhällets och den fysiska naturens elementer, af ett lif, som skälfver af sitt tidehvarfs fullhet och intressanta tilldragelser och af sin egen sorg på jorden, — att återgifva dess bilder, outtömligt olikartade, likasom hans egen själsstämning och oföränderligt-tjusande, likasom sanningen sjelf, — det är naturen. — Kritiken har nu mera inga vilkorliga fordringar, hvilka oundvikligt följde på Esthetikens obestämda, falska lagar· *"Man bör imitera den sköna naturen"*, eller; *"Naturen bör upphöjas till ideal"*.

Jag finner, att jag aflägsnat mig ifrån mitt ämne och i stället för Finland, fört dig nära nog till Tyskland. Detta var mig likväl något af nöden.

Jag ville bereda dig för mina utdrag. De skola alla tagas ur verk, som framträdt före sinnenas närvarande riktning. Du och dina landsmän måste derföre bedömma dem efter de åsigter, som då voro rådande inom Litteraturen. Den medfödda skaldegåfvan låter visserligen ej binda sig hvarken af vetenskapen eller af andras exempel. Och likväl finnes mångt och mycket i samtidens lif, hvilket också det fria snillet ofrivilligt underkastar sig.

❋

Ibland alla Ryska skaldestycken, uti hvilka Finland skildras, är *Eda* af *Eugen Abramovitsch Baratinskij*, det anmärkningsvärdaste. Det utkom för första gången i tryck år 1826. Författaren, som var militär, hade några år förut vistats i Finland. För det närvarande sysselsätter han sig föga med Litteraturen, efter att hafva öfvergifvit äfven tjenstemannabanan. Hos Eder vistades han såsom yngling och emottog lifvets intryck med all den lifligbet, som är ungdomens ålder så egen. Hans skaldestycken höra till antalet af de mest utarbetade och glänsande. Han förenade uttryckets bestämdhet och välljud, känslans elegiska stämning med ett behagligt lekande snille. Puschkins och Delvigs samtida, delar han med dem äran af att vara en skald af första ordningen. Hans dikt *Eda*, utmärkt genom färgornas friskhet, tilldragelsens

enkelhet och nyheten af en, som det tyckes, alldeles konstlös form, gjorde på Journalisterne, såsom det ofta händer, ett obehagligt intryck. En af dem *) framkallade genom sin kritik följande epigram af Puschkin, deruti denne säger till Baratinskij:

”Hvarje vers uti din saga har dukatens glans ”och klang; din Tschuchonska **) flicka är i sanning ”älskligare än Byrons Grekinnor; men din Zoilus” (smädande kritiker) ”är sjelf en *äkta Tschuchonets!*”

Handlingen försiggår i Gamla Finland, före det Nyas förening med Ryssland. En husar och en ung finsk flicka äro de tvenne hufvudpersonerna. Hjeltinnans fader och moder teknade, med lätt pensel intaga andra rummet. Styckets början framställer officerarens menlöst-förledande tal till den oerfarna, godtrogna flickan.

Ett leende, förledande och ljufligt
Uppå husarens sköna läppar lekte,
Då så han talade till finskan Eda. —
Hans fosterland var Ryssland. Krigets öden,
De ständigt vexlande, nyss honom fört
Till Finlands gråa fjäll.

---

*) Bulgarin.

**) Benämningen *Tschuchnà*, *Tschuchònets*, nyttjas stundom af Ryssarne om Finnarne i föraktlig mening, såsom smädeord.

Öfvers. anm.

Det vilda land!
Förfärad blicken dess behåg beundrar:
På fjällar ligga fjällar staplade,
Som, blånande, till himlahvalfvet lyfta
De egensinniga, de stolta hjessor;
På deras kammar furuskogar susa
Och floder strömma ned i bråda fall.
Ej dalen der åt blicken tjusning bjuder:
Dess sköte böljer lava af granit;
Med mossklädd topp, en jätteskildtvakt lik,
En spetsig klippa från dess midt sig reser. —
Så öfverallt i nejden irrar blicken
Blott kringom åldriga, kring nakna fjäll.
Och fremlingen, vid deras åsyn, frågar
Om framför honom väldiga ruiner
Utaf en ren förgången urverld ligga . . . ?

Till denna tid i lycklig ensamhet,
En flärdlös dotter af en flärdlös fader,
Den unga Eda hade blomstrat upp,
Skön till gestalt och skön till själ och hjerta,
Den skönaste bland flickorna på bergen;
Så ljuf och skär var hennes kinders rodnad;
Så smidig växten! Ljusa lockar flögo
Kring skuldrorna i vårdslöst-sköna ringar . . . !
Och ögon ljusblå, liksom Finlands himmel!

Eda, det enkla naturbarnet, i denna ålder, då hjertat är öppet för kärleken, likt årets förstlingsblomma för vårsolens strålar, vet ej att vara på sin vakt emot den första ömma känslan. Skal-

den yttrar sig till den oerfarna med ett visst djupt deltagande:

Ack, Eda, Eda! Ur hans ögas glans
Hvi drack du, under långa ögonblick,
En svärmisk glömska? Uppfylld i din själ
Af anande, af oviss längtans qval,
Ej fridfull slummer mer ditt öga sluter;
Ned till ditt läger flyga drömgestalter,
Okända hittills, och den varma bädden'
Ej ger dig ro, ej ger dig hvila mer. — —
Re'n vårens sol de kära klippor helsat;
Och ljusgrön massa deras sidor klädt.
Re'n fågelskaran gladt till sånger vaknat
Och silfverbäckens muntra böljor dansa
På sin granitbädd. — Östanvinden flägtar
Ur skogen sval och ljuf i morgonstunden. —
Der bakom berget står en bortgömd dal,
Re'n prydd af skiftande och sköna blommor;
Dess rena luft syreners dofter fylla . . . . . .
Hur farlig, Eda, är ej vårens vällust,
Hur ljuft förförisk för ditt unga bröst?!

Emedlertid lyssnar Eda till den förledande känslan och åtföljer sin vän på hans aftonpromenader.

Den öde bygden låg i sömnens sköt;
Fram bakom bergets klippvägg månan trädde
Och sammangjöt sitt bleka, röda sken
Med vesterhvalfvets sista purpurstrålar;

Ifrån

Ifrån de mörka furorna föll dubbel
Och darrande till jorden skuggan ned.
Halftgenomskinlig, löste natten af
Den flydda dag, som slocknat obemärkt. — — —
Re'n långt var natten liden. — Varm om kinden,
Men tyst och blicken häftande vid jorden,
Den unga flickan tankfull hemåt gick.

ıtas första delen af poëmet. Den andra har allmän syftning och derföre inskränker jag mig t enda utdrag, innehållande ett samtal emellan ıs föräldrar, för att visa huru skalden teknat karakterer.

Men utan uppsigt hon dock ej var lemnad.
En skarpsynt gubbe hennes fader var;
Till hälften han i hennes hjerta trängt
Och ständigt hvilade hans skarpa öga
Uppå den arma, följde hennes spår.
Om någonting han märkt, jag dock ej vet;
Men det är visst, att en gång såg och hörde
En gosse, hur den gamle i sin kammar
Gick brummande och ledsen af och an;
Hur se'n han vredgad slog sin hand i bordet,
Med hotfull stämma talande till Eda,
Som darrande och blek stod inför fadren:
"Tro mig, ej välgång bringar sig husaren;
"För ro skull ej i hvarje vrå och vinkel
"I edra möten stämt. Nu hör du gerna
"Hvad han, den slyngeln, har att dig förtälja.

"Men ve dig, flicka, om han dig bedårar! —
"Hur usel än och fattig jag må vara,
"Jag ingen sköka dock vill ha till dotter." —
Helt sagta tåren från sin dotters öga
Nu modren torkade: "Hvad tjenar brumma?"
Med mildhet frågar hon; "Hvad har hon felat?
"Du syndar, då du så den arma bannar."
— "Ja", svarar fadren vresigt: "smek du henne,
"Men jag har redan mina tankar sagt."

Den tredje (sista) delen af poëmet innehåller sjelfva upplösningen, en idyll, hvars färgor och ton stämma den läsandes sinne till vemod. Kriget uppblossade. Härarne började tåga öfver Kymmene. Husaren förklarade för Eda, att det bittra afskedets stund hade inträdt för dem.

Ej tårar mer den unga flickan har.
Till kroppen död och död till själ och sinne,
Hon blickar tyst på dessa krigarskaror,
Som stojande sig rusta: Allt är slut!
Förföraren, fruktande, slår blicken ned. — — —
Re'n natten mörknade och allt försänktes
I sömn. — Han sorgsen till sin flicka går.
Det sista mötet! Fåfängt tröst han hviskar
Och kyssar trycker uppå hennes panna;
Hon medvetslöst uppå hans hviskning lyss
Och mottar obesvarade hans kyssar;
De ljufva svärmerier alla flyktat! —
Den långa natten stumme utaf sorg
Tillbringa de. — Re'n morgonrodnans ljusning

Till affärd kallar. Re'n den ystra fålen
De till den unga krigarn leda fram:
Re'n sitter han derpå. — I hyddans dörr
Den öfvergifna står med sorgsna blickar. — —
Farväl! farväl, du arma, trogna flicka!
Re'n framåt spränger han der bortåt vägen,
Re'n utaf kullarna han skymms för dig! —
Till himlen, knäböjd, sina armar sträcker
Hon först och se'n dem sträcker efter honom,
Och sist till jorden ned hon plötsligt faller,
Doft klagande, liksom i dödens smärta . . . .

I vinterköldens bojor alla floder
Re'n lågo smidde; öfver sina fall
De lutade med isbelaggda massor,
Och här och der, fram ur det vida snödok
Upplyftande de mörka hjessor, bergen
I långa rader stodo. Dimmor grå,
Oroligt böljande, fördolde himlen.
Med dystert tjut flög vinterstormen fram. —
Hur månne lefver nu min arma flicka? . . — —
I hennes öga elden slocknat ut;
Ej mer ett spår finns af den fordna Eda;
I sina dagars vår hon nu förvissnar,
Fast tårar ej och klagan ej hon har.
Som vinterhimlen blek är hennes kind;
I hopplös sorg vid fönstret tyst hon sitter,
Med vemod lyssnande till stormens ras.
"Ack borta är min älskling", tyst hon suckar:
"Kallt hjertat är för dig, du snöda verld!
"Skall jag väl bida slutet, eller icke? . . .
"Säg, hvirfvelvind, säg, när från jordens rund

"Du sopar bort mitt lätta spår? Ack när
"Månn' grafven bjuder mig den djupa hvilan
"Uti sitt sköte och de vreda stormar
"Skyhöga drifvor stapla upp derpå?"

En kyrkogård jag vet. I stilla frid
Vid kulle kulle, kors vid kors der stå,
Enformiga för blicken. Knappast märkbar
Emellan buskarna, en gärdesgård,
Helt låg, af runda stenar staplad upp,
Omsluter kullarne — och bakom den
För längese'n min flickas graf är bäddad.

Hvem söker mera hennes graf väl upp?
Med sorglig ömhet hvem månn' den besöker?
Allt är så ödsligt, allt så tomt i nejden;
Blott understundom vinden susar der
Och enens täta grenar våldsamt skakar.

❀

Du måste lifligt känna, hvaruti detta skaldestyckes väsendteligaste värde består. Det skildrar troget Edert lands natur. Sjelfva berättelsens innehåll står i en vemodsfull samklang med skaldens färgor. Lägg härtill den klassiska bestämdheten hos hvarje ord, uttryckens kraft och rikedom och mångfalden af vändningar. — Sådan är skalden Baratinskij i alla sina verk. Såsom bevis vill jag anföra ett litet stycke, med öfverskrift "*Finland*". Första delen deraf be-

ifver verkeligen Edert land. I den sednare öf-lemnar sig skalden åt historiska minnen, i det han nar Skandinavernas karakter. I vår Litteratur fin- flere skaldeverk, till hvilka ämnet blifvit taget r sistnämnde källa. Jag vill omnämna några af i i slutet af mitt bref, såsom en sak, hvilken o- lelbarligen icke har gemenskap med mitt ämne.

"I klippigt sköte J skalden tagit upp,
J Finlands gråa, sekelgamla fjällar,
Som, hägnande, vid isbekransad pol,
Med stolta hjessor stån, likt jettevakter!
Med lyran skalden midt bland Eder står;
Han helsar Er, J verldens tvillingsbröder!
Må han, likt Er, i alla lifvets skiften,
Så hög, så fast, så oförändrad stå! — —

Hur underbart af allt här blicken tjusas!
I fjerran der sig himlahvalfvets blå
Med hafvets blåa böljor sammangjuter.
Och här den mörka skog med tunga fjät
Från bergets brant till stranden stigit neder
Och sig i vattnens klara spegel ser! —
Re'n qväll är inne; dagens ljus har slocknat,
Men klart och ljust är himlahvalfvet än.
Natt utan mörker öfver Finlands fjällar
Sig sänker ned och uppå himlens panna
Hon blott till prydnad stjernekransen satt.

Här är då Odins söners fosterbygd, —
De fjerran boende nationers gissel!

Här vaggan då för deras kämpa-lif,
Som helgades åt djerfva vikingafärder!?"

Skalden begår här ett ögonskenligt misstag, i det han förblandar Finland med Skandinavien. Äfven längre fram i mina utdrag skall du ofta påträffa dylika irringar, som bevisa obestämdheten och falskheten i våra dåvarande begrepp om den för oss främmande Norden *). Baratinskij fortfar:

Ej sköldklang mer, ej bardens stämma hörs,
Och hjeltebålet ned till aska brunnit;
Stormvinden segerropen bar förstrött;
Och fädrens bragder söner ne ej minnas.
Och deras gudabilder re'n förmultnat,
Nedstörtade i jordens stoft och grus!
Och rundtomkring den djupa tystnad råder!

*) Den skarpaste skilnad företer sig i Skandinavernes och Finnarnes fordna myther. De förstnämndes hufvudgudomlighet var *Odin*; de sednares *Wäinämöinen*. *Odin*, utrustad med svärdet, är symbolen af den högsta krigiskhet, förenad med klokhet. Han är den väldigaste hjelte, hans kraft är i striderna. *Wäinämöinen*, med Kantele i handen, är en personifikation af den högsta visheten; han är en skapande skald och trollkarl, hans enda vapen — det harmoniska ordet. *Odin* rider på sin åttafotade häst, under svärdens brak, omkring på stridsfältet; *Wäinämöinen*, sittande på den ensliga hafsstranden, sjunger och gråter af förtjusning sjelf öfver Kantele. Så olika uttryckte sig de krigiske Skandinavernas och de fredälskande Finnarnes karakter. Se Современникъ 1840, N:o 3, *om Finnarnes national-lynne och poësi.*
Utgif. anm.

O, J, som strid från kust till kuster burit,
Hvart hafven J, J nordens hjeltar flytt?!
Re'n hvarje spår af Eder har försvunnit
I Edert fosterland! De sorgsna blickar
Uppå dess klippor fästande, månn' J,
I dunkla skaror, der bland molnen sväfven?
Mig gifven svar; o, lyssnen till min röst,
Som Eder kallar under nattens tystnad!
Kraftfulla barn af dessa dystra fjäll,
Hvi hafven J ert klipphem öfvergifvit?
Hvi sörjen J, hvi har i Edra blickar
Den mörka förebråelsen jag läst . . . ?
Och J dock hafven gått till skuggors hem!
Och Edra namn har tiden icke skonat!? — —
Hvad äro våra bragder? Hvad vår ära?
Hvad, emot Er, vår flygtigt-svaga ätt?!

Så i sin ordning allt af tiden härjas!
En lag, förintelsens, för alla blifvit satt;
I allt jag tysta röster tror mig höra,
Som tala om förgängelse och död!

Men jag, af ingen känd, som lifvet älskar
För lifvets skull, hvars själ af sorg ej vet,
Skall jag väl darra inför ödets domar?
För tiden ej, jag för mig sjelf är evig:
Blott för inbillningen finns ödets hot. —
Mig hör den flyende sekunden till,
Liksom jag sjelf — den flyende sekunden.
Hvad röra mig de re'n förgångna slägter,
Hvad de som födas? — Ej för deras skull
Jag konstlöst knäpper på min lyras strängar.

Och, obemärkt, jag nog belöning har
För toner, tankar — uti tankar, toner.

Jag vill ännu meddela dig helt och hållet ett litet stycke af samma skald. Man ser tydligt, att han skrifvit detsamma under inflytelsen af någon naturscen i edert land, som anslagit hans poëtiska sinne.

Ja bullra, gråa flod, och brusa
Ned från ditt mörka, branta fall!
Ditt dofva buller sammansusa
Med dalens dofva återskall!

Jag hörer nordanvindens sus,
Dess tjut i granens täta grenar . . .
Med stormens buller du förenar
Ditt döfvande, ditt vilda brus.

Hvi väntar jag, hvi lyss förgäfves
Jag lik en dåre vid ditt fall?!
Af våldsam darrning bröstet häfves . . .
Hur denna darrning tydas skall?!

Liksom om trolldomskraft mig bunde,
Jag vid din afgrund dröjer qvar:
Det är, som om förstå jag kunde
Ditt språk, fast inga ord det har.

Ja bullra, gråa flod, och brusa
Ned från ditt mörka, branta fall!

Ditt

Ditt dofva buller sammansusa
Med dalens dofva återskall!

I Baratinskij's *Skaldebref* till vår ryktbare öfversättare af Iliaden, *Nikolaj Iwanowitsch Gneditsch*, finnas några intagande verser, helgade åt Finlands dystra behag. Skalden talar om de mörka ögonblicken af ett overksamt lif och skildrar sin egen själsstämning med följande ord:

Dock i min vrå de icke länge dröja! . . .
Ej ödet barnsligt jag för hårdhet skyllt;
Men, liksom du, jag studier, poësi
Har kallat att min ensamhet förljufva. —
De mörka skogar, mossbelupna fjäll,
Som fremlingen med häpen undran skådar;
Det strandlöst-vida, blygrå, vreda haf
Och Finnens dystra, långsamt sjungna qväden
— Ej länge dock, i detta sorgsna land,
Det hemska vemod i mitt sinne gjutit.

Du skall säkert icke blott med nyfikenhet, utan äfven med deltagande genomläsa ännu ett par skaldestycken, af hvilka man med skäl kan benämna det första epilogen, till Baratinskij's vistelse i Finland, och det andra hans hågkomst af detta land.

1.

Farväl, du fosterland för stormen,
Du mörka, dystra land;

Dock synas än på dem!
Så hänger floden, isbelaggd,
Utöfver bråddjupt fall;
De vilda böljor tystnat re'n,
Men tyckas röras än!

Innan jag slutar mina utdrag ur Barantinskij's verk, vill jag ännu anföra hans verser till *Aurora S*..., så bekanta äfven hos Eder i Helsingfors, der de skrefvos; verser, uti hvilka ynglinga-känslan och den friska skönhetens andedrägt så förtjusande sammangjutits, utan att skrämma fantasien med ett enda drag af Eder dystra fosterbygd.

Tjusarinna, du som samma
Namn med morgonrodnan bär!
Lifva med din skönhets flamma,
Lys oss med din glans, så skär! —
Ynglingen sin blick ej vända
Ifrån hennes skönhet kan:
"Ack, för hvem månn' hon skall tända
"Lyckans sol?" tyst frågar han *).

❀

För mer än 30 år tillbaka, lemnade en annan Rysk skald, likaledes militär, ibland sina samlade

---

*) Ordagrann öfversättning: "Framträd, låt oss andas din tjusningskraft, du morgonrodnans namne! Lifva, belys oss alla med din skära purpurglans! Den eldige ynglingen kan ej vända sin blick ifrån den tjusfulla, och tänker stundom i stilla vemod: För hvem skall hon tända lyckans sol?" . . . . .

dikter, några intagande verser om Finland. Det var *Konstantin Nikolajevitsch Batjuschkoff*. För ryska Litteraturen uppblomstrade i honom stora förhoppningar. Utmärkta anlag, vidsträckta kunskaper, ett ljust och skarpt förstånd, en beundransvärd smak med den yppersta riktning, en ren och glödande kärlek till skaldekonsten, — allt kom en att tro, det han i en framtid skulle gifva vår litteratur en förnyad glans. År 1817 lät han trycka tvenne band af sina dikter, det ena innehållande uppsatser i obunden stil, det andra skaldestycken. Shukoffskij's samtida och vän, bildar han jemte honom den epok, ifrån hvilken vår närvarande poësi räknar sin begynnelse, olikartad som den är, liflig, skiftande genom sin färgprakt. Men beklagligtvis hann Batjuschkoff ej att tillägga nästan något till dessa första försök, hvilka emottogos med förtjusning. Efter några års förlopp förföll han i ett tillstånd af själsförslappning, som ända hitintills fortfarit.

En i litterärt afseende högst anmärkningsvärd, ehuru icke särdeles trogen skildring af Finland har han lemnat ibland sina skrifter i obunden stil, under titel: *Utdrag ur bref om Finland*. Jag har förnummit, att denna skildring allaredan är Eder bekant i svensk öfversättning *).

*) Se Helsingfors Morgonblad för år 1838.

Öfvers. anm.

I begynnelsen af mitt bref vidrörde jag i förbigående vigten och oumbärligheten för poësien utaf det nogrannaste studium af folklifvets elementer och lokala förhållanden. En ofullkomlig, ensidig kunskap afspeglar sig i sjelfva skaldeverken; ty den lemnar dem enformiga taflor. Jag har likaledes ofvanföre anmärkt, att de sköna konsterna på vår tid mera tillfredsställande utveckla artistisk sanning, i det de koncentrera uppmärksamheten på hvarje föremåls enskilta, uteslutande skönheter och ej åtnöja sig med allmänna drag, som hafva mera likhet med abstrakta sanningar. Sålunda framträder i Batjuschkoffs poëtiska verk, för hvars taflor han, likasom Baratinskij, lånade drag ifrån samma Finland, framför alla andra en enda tanke, en enda bild, — föreställningen om den Skandinaviska verlden i allmänhet, utan afseende å de särskilta tidehvarfvens enskiltheter och till och med utan någon märkbar skilnad emellan Sverige och Finland. Hans välljudande, smältande verser bildades, i hänseende till Finland, ej till följe af de intryck, som detta land gjorde på hans känslor och hans själ, utan af det, som han i allmänhet lärde utaf studerkammarens lärda sysselsättningar. Uti sitt skaldestycke: *Fantasien*, teknar han Skandinaviens poetiska hjeltelif med följande drag:

— — — — — — — I midnattsstunden
Han (neml. skalden) hör en forntidsbard sin sång begynna.

Afbrutet, tynande och matt den ljöd.
Han ser hur ynglingar i tystnad stå,
På sina sköldar stödde, kringom eldar,
Som uppå blodig valplats upp man tändt.
På harpan slår den gamle sångar-fursten
Och visar bort på grafven, i hvars famn
Den slagne hjeltekonungen nu hvilar.
"Hvem är du bleka skugga," — så han qvad
Af helig tjusning genombäfvad, —
"Som der med hulda mör bland molnen sväfvar? —
Ja, unge hjelte Isnel, det är du,
Du fjerran länders fasa, som i dag
I striden fallit! Frid dig, hjelte, frid! —
Väl föllo för din yxas skarpa stål
De stolte fremlingar i stoftet neder,
Men också sjelf du, vidtberömde hjelte,
För fiendernes skarpa pilar föll . . . . .
Du föll — och himmelens budbärarinnor,
De tjusande Valkyriorna kommo,
På hästar hvita, såsom Bjarmas snö,
Med gyllne spjut i sina hvita händer,
Och tyste sänkte sig till jorden ned;
Med sina spjut vid dina ögon rörde,
Och dina blickar slogos upp på nytt.
I dina ådror blod af renaste ether
Gjuts in, och, ande utan kropp, du ilar
Lik pilen snabb, till obekanta verldar . . . . ,
Då öppnas plötsligt för din häpna blick
De herrliga, de skimrande palatser,
Der för den tappre gudarne beredt
Ett evigt gästabud och evig kärlek.
Vid strömmars brus och lyrors ljufva klang,

På sköna fält och uti svala lunder,
Den snabba elg och gullbehornad stenget
Du jagar der. På gräsets mjuka matta,
Se'n hvilande, bland unga kämpars skara,
Du lyssnar tjust till bardens gyllne lyra,
Hans sång om forntids ärofulla bragder.
Vid sångens ljud de tappres ögon tindra,
Likt nattens stjernor, af odödlig fröjd!
Men qvällen, vällustens och svalkans timma,
Re'n nalkas; bardens sång och lyra tystna . . .
De tappre vandra upp till Odins salar
Der hulda mör, Weristas *) sköna döttrar,
Med lockar, svallande kring bara skuldror,
I lätta drägter, bära gudaspis
Omkring för gästerne och tjusfullt bjuda
Utur pokaler se'n det söta mjöd."

Så qvad den gamle bard, de mörka skogars,
De vilda ödemarkers dystre son:
Han lycklig var af sina ljufva tankar.

O ljufva Fantasi, du gudaskänk! —
I ödemarker, bland naturens fasor,
Der Östersjön mot gråa klippor slår
Sin vreda våg; i obekanta länder,
I landsflykt stadd, jag lycklig var af dig! —
Jag lycklig var, då i min ensamhet
I fiskarhyddan, under midnattstimman
Den vilda stormen tjöt, då hagelskurar
Och regn i strömmar emot taket slogo! —

*) En af skalden fingerad gudomlighet.

I en annan elegi af Bätjuschkoff, med titel: *Minnen* (fragment), finnas äfven några sköna verser, som hafva afseende på Edert land. — Med dem slutar han, såsom en stor konstnär, skildringen af den allmänna melankoliska sinnesstämning, som bemäktigat sig hela hans moraliska varelse.

Jag känner, att min skaldegåfva flyktat,
Att sånggudinnan gudafacklan släckt:
Och kall och hånande för mina blickar
Erfarenheten ställt en ödemark.

Min öfvergifne genius dit mig kallar,
Till ofruktbara fält, till mörka hallar,
Der utaf sällhet icke finns ett spår,
Ej tysta fröjder, underfulla drömmar,
Dem Febi älskling re'n som barn har känt;
Ej vänskap, kärlek, skaldmörs ljufva sånger,
Som alltid förr min sjuka själ förmått
Med trolldomskraft, likt lotosplantan, hela.
Ack jag mig sjelf igen ej mera känner,
Den nya sorgens börda tryckt mig ned. —
Lik fremlingen, på strand af vågen kastad,
Som ser med skräck sin båt i spillror slagen,
Förgäfves sträcker ut sin hand i natten
Och öfver afgrundsdjup bland klippor irrar,
Der stormen, hånande, i gränslös rymd
Förströr hans böner, tårar och hans klagan; —
Så, på förderfvets brant, jag kallar dig
Till räddning, dig, du själens sista hopp,

Min sista tröst, mitt hjertas sista vän! —
Bland lifvets olyckor och stormar städs,
Du var min hulde skyddsmakt, som af Gud
Mig lemnats qvar! Din bild, som underpant
För allt hvad skönt och herrligt fanns och för
Den Högstes nåd, uti min själ jag bar.
Jag med ditt namn gick under krigets fanor
Att söka ära eller — död . . . . .
I fasans stunder hjertats renaste offer
Jag egnat dig; på stridens skördefält
Din hulda bild mig städs med kärlek följt!
Den oskiljaktig var från sorgsne vandrarn.

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

I Nordens ängder, i er vildhet sköna,
O Sver'ges klippor, Skandiens ödemarker,
Du tapperhets och rena seders hem,
Du har mitt löfte och min kärlek hört!
Hur ofta har du vandrarns svårmod väckt,
Då morgonrodna'ns första strålar föllo
På klippig strand, på spridda fält och byar
Och fiskarhyddorna, som genom dimman,
Sig speglade i Göthas lugna böljor!!

Det återstår ännu att omnämna de skaldestycken, hvilka Batjuschkoff lånat hos andra författare och der han besjungit den skandinaviska norden. Det anmärkningsvärdaste af dessa är *Elegin på ruinerna af en borg i Sverige,* efter Matthison. Batjuschkoff, som i alla afseenden stod vida öfver Matthisson, såsom skald, har meddelat det hos denne lånade stycket

skönheter, som ställt honom ibland vår Litteraturs ypperste skalder.

Re'n dagens ljus på vesterhvalfvet brinner
Och sakta sänker sig i vågens famn . . . . .
Ur glesa dimmor tankfull månan blickar
På klippig strand, som höljs af nattens frid.
Den vida kust är sänkt i sömnens sköte;
Blott stundom någon fiskare man hör
På efterblefne ropa, och derpå
Blott eko långsamt hörs i natten svara.

Jag står på dessa klippor, som sig luta
Utöfver böljan; tankfull irrar jag
I skogens helga dunkel — framför mig
Jag skådar spår af flydda år och ära:
Granitblock, vallar, en igenväxt graf,
Stenpelare, en vindbro uppå keder,
Mossklädda murar, späckade med tinnar
Utaf granit — och der en rad af grafvar!

Så tyst är allt: en dödssömn herrskar här,
Men minnet dock i dessa hallar lefver;
Och vandrarn, tyst, emot en grafsten lutad,
I ljufva svärmerier sig försänker . . . . . .
— Der, hvarest murgrön sig kring trappan slingrar
Och vinden leker i det torra gräset;
Der, hvarest månan strör sitt silfver ut
På dystra murar, öfver lugna böljor:

— Der stod i fordna dar en Odins ättling,
En hjelte, grånad uti vikingsfärder,

Och redde ut sin son till krig. — Ett koger,
En pröfvad brynja och ett väldigt svärd
Med ärrig hand åt ynglingen han räckte
Och lyfte handen sedan upp och talte:
"Dig, stridens gud, min son jag här nu helgar;
"Han öfverallt och alltid vare din!

"Och du, min son, vid dina fäders svärd,
"Vid Helas blodsed heligt här skall svära,
"För fienden att bli en skräck på vesterväg,
"Eller med ära, såsom fädren, falla!" —
Och ynglingen tog svärdet, kysste klingan
Och tryckte fadrens händer till sitt hjerta,
Och glad, som fålen, då till strids det skallar,
Af stridslust sjöd och darrade hans bröst.

"Krig, krig med fienderne till vårt land!"
Från skeppen skallar det i morgonstunden:
Hvar bölja högt slog upp i skum, men vek
För skeppen undan, som för stormen flögo.
I Neustriens dalar stridens åskor gå,
Det töckenhöljda Albion förhärjas
Af lågor; — till Valhalla dag och natt
De fallnes bleka skaror Hela följer. —

Så styr då åter hän till hemmets stränder,
Du tappre yngling, med det vunna bytet!
Re'n väna vindar dina skepp omsusa,
Du unge hjelte, segrens älsklingsson!
Re'n barden reder gästabud på högen,
Re'n brinner bål, i hornet mjödet skummar,

Och glädjebudet för de gamle tolkar
Om segrarne på hafvets vida ban.

Från dagens ljusning re'n den unga bruden
I tysta jungfruburen väntar dig;
Och för din välgång till de höge gudar
Med böner och med tårar vänder sig . . . ,
Men se, likt svanor genom dimman grå
Re'n synas skeppen uppå fjärdens spegel:
O hemmets vindar, skjuten, skjuten på,
Och fyllen svällande de kära segel!!

Vid strand stå skeppen. Men på stranden re'n
Står hjelten med de fångna qvinnoskaror.
Till mötes skyndar honom fadren, följd
Af höge barder och den unga bruden.
I stilla gråt står bruden; knappt förstulet
Hon på sin sköne brudgum blicka vågar;
Den klara blicken slår hon ned och rodnar
Och bleknar än, — likt månen uppå himlen. —

Och der de gråa, mossbelupna hällar
Utvisa borgens golf, nu höljdt af grus;
Der, hvarest ufven under nattens stillhet
Med hemska skrän den öde trakten fyller;
— Der klungo förr pokaler gladt mot borden,
Der sågos tappre hjeltar högljudt gästa,
Der sjöngo barder förr om kamp och strid,
Vid herrlig klang från harpans gyllne strängar.

Om stridens larm och snabba pilars susning,
Om sköldars brak och svärdens klang de sjöngo;

Hur striden brann kring ödelagda byar
Och städer, famnade af röda flammor.
Och ifrigt gubbarne till sången lyssna;
I deras händer fyllda faten darra;
Och tjusta än de stolta hjertan minnas,
Hur glans och ära deras ungdom prydt.

Dock allt den hemska nattens mörker här
Betäckt och tiden allt i grus förvandlat.
Der barden förr på gyllne harpan slog,
Der hörs blott vindens vemodsfulla suckan;
Der hjelten förr med sina kämpar jublat,
Der vin han offrade åt stridens gud,
— Der slumra nu i gräset tvenne hjortar,
Tills morgonrodnan väcker dem igen.

Hvar ären J, J Nordens jättekämpar,
I Söderns plågoris och Galliens skräck,
Den djerfva Roalds tappre stridskamrater,
Som plöjt med lätta jullar vida haf?
Hvar ären J, J djerfva hjelteskaror,
I frihetens och stridens vilda söner,
Som hemska Norden midt bland snö och drifvor,
Midt ibland svärd och spjut, har födt och fostrat?

De väldiga förgåtts! Men vandrarn här
Ej fåfängt spör de grusomhöljda stenar;
Han läser runor, dem i gåtfull skrift
Den dunkla forntid uppå hällen ristat.
Och emot stafven lutad hörs en landtman
Till honom säga: "Son af fremmand' stam!

Förfädrens dyra öfverlefvor multna
I denna grushög: vörda deras graf!"

Påminner du dig det lilla skaldestycket: *Isnel och Aslög* af Parni? Jag tror ej på den Franska poësin, i synnerhet då den höljer sig i fremmande national-traditioners färgor. Den förmår ej på ett värdigt sätt återgifva hvarken tonen, eller koloriten. Batjuschkoff har öfversatt utur detta poëm ett ställe, der Parni beskrifver de Skandinaviske krigarenes drömmar. Men jag anser ej för nödigt, att afskrifva detsamma för dig, emedan hela poëmet är vida underlägset ofvan anförde elegi, skildrande utom dess samma föremål. Säkert skall du hellre genomläsa på Ryska den i hela den Skandinaviska Norden så ryktbar vordna *Harald Hårdrådes sång*, hvilken Batjuschkoff bearbetat efter grundtexten hos Mallet.

Vi sväfvade, bröder, kring stormande haf.
Från hemmet det kära vi sväfvade vida!
På land och på haf fingo väldigt vi strida,
Och landet det blef, liksom hafvet, vår slaf!
O bröder, hur hördes ej fröjdropen skalla,
Då skeppen till ringmur kring kusten vi ställt,
I jublande skaror vi svärmade alla
Omkring på Sikaniens *) bördiga fält! . . . .
Och Harald dock af Ryska mön föraktas!

---

*) Sicilien.

J bröder, ej fåfängt min ungdom förgått!
J minnens väl Trondhjem? J spetsen för skaran
Likt stormvinden bröstgänges flög jag mot faran,
Bland regnet af stenar och hvinande skott!
Förgäfves fientliga skarorna alla
Emot oss sig ställde: Vi kämpade godt!
Som gulnade axen för störtregnet falla,
Föll fiendens här med båd' kämpar och drott . . . .!
Och Harald dock af Ryska mön föraktas!

Blott trenne vi voro med draken på tåg,
Och hafvet sig reste i vågor, som murar;
Vid middag kom midnatt med thordön och skurar
Och Hela *) sågs le ur den saltiga våg.
Men fåfängt mot draken sig vågorna bröto,
Jag öste med hjelmen och rodde med kraft:
Med Harald, o bröder, J fruktan ej kände;
Med draken vi nådde den fredliga hamn . . . . .
Och Harald dock af Ryska mön föraktas!

J bröder mig skådat på stridfålens rygg?
J sett huru murar jag klufvit med bila;
På eldige springarn J skådat mig ila
J skyar af lågor och aska och grus!
Den snabbaste hjort ej förmår att mig följa
Då stålskodd jag ilar på isbelagd fjärd;
Med jättestark arm, genom blånande bölja,

Så

*) Detta är redan det tredje stället, der man finner Skaldens oriktiga begrepp om dödens gudinna, den blekblå Hela.
Utgif. anm.

Så djerf såsom svanen, jag sträcker min färd! . . .
Och Harald dock af Ryska mön föraktas!

Bland fredliga drifvor jag föddes i nord:
Men tidigt jag leddes vid jagten i skogen
Med båge och skidor; — för svärdsleken mogen
Jag sprang med Er, bröder, på draken ombord!
Ej fåfängt för äran vi svärmade vida,
Från hembygden fjerran, på villande haf;
Ej fåfängt med svärd fingo väldigt vi strida;
Ty landet det blef, liksom hafvet, vår slaf . . . . .
Och Harald dock af Ryska mön föraktas! *)

Ännu fanns en rysk skald, hvilken i egenskap krigare tillbragte någon tid i Finland. För icke ltför längesedan förlorade vår Litteratur uti honom af sina märkligaste författare. Jag menar *Denis Vasiljewitsch Davidoff.* Den mest lysande tidpunkn i hans lif var 1812 års fälttåg, hvarunder han orde sig ryktbar för sina ströftåg såsom partigånıre. Shukoffski har skildrat honom skönt uti sin ıtriotiska dikt: "Sångarn i Ryske krigarnes läger":

*) Det är bekant, att originalet till denna sång finnes i *Harald Hårdrådes Saga.* Harald hade fattat kärlek till Storfursten Jaroslaws dotter, Elisabeth, som sedermera också blef hans gemål. Utur denna sång har Franzén öfversatt några strofer på svensk vers. Se Franzéns *Tal om ryska namnets och rikets ursprung*, sid. 139, anm. Utgif. anm.

Davidoff blixtsnabb rusar hän
I vilda, heta striden.
Han äran, vinet, kärleken
Besjunger under friden.

Till Finland anlände han år 1808, vid 24 års ålder. Under loppet af fälttåget befann han sig oåtskiljaktigt vid Kulneffs arrier-garde och utställde (såsom han sjelf förtäljer i sina memoirer) jemte honom piketposter, observerade fiendens rörelser, delade sin krigiske lärares grofva kost och sof på halm under bar himmel. Med poësin sysselsatte han sig icke på artistmanér. Han skref för sitt eget enskildta nöje. Men allt hvad han än kastade på pappret är så lifligt, så originelt, så genomandadt af qvickhet, att hans verser öfverallt blefvo bekanta långt förrän de utkommo i tryck. Allt det skarpt markerade i en krigsmans lif, särdeles husarens, uppfattade han med en beundransvärd säkerhet. Men han utvalde sällan till föremål för sina sånger taflor utur naturen. Af denna orsak funno äfven icke Finlands behag uti Davidoff någon tecknare. Jag anser mig icke desto mindre förpligtad, att göra dig helst något bekant med denne talang, som hos Eder begynte sina älsklingssysselsättningar — krig och djerfva företag, i det han derjemte utbildade karakteren af sin diktkonst. Du får ett fullkomligt tydligt begrepp om honom

af hans skaldestycke: *Half-Soldaten* *). Han skref detsamma år 1826, då han var ute i krig på andra sidan om Kaukasus.

Nej bröder, blott en half soldat
Är den, som egen härd besitter;
Har hustru, ungar, surkålsfat
Och skåp, der brännvinsflaska sitter.

Ni sett, jag aldrig darrat när
Kurtintsarns spjut och kulor sjunga;
Och hufvudstupa rusa plär
Mot Kabardintsarns knif och slunga.

Allt bra. — Men striden slutad är;
Kring kullarna ses eldar lysa:
Den vilda hopen larmar, svär,
Så sjelfva bergens ekon rysa;

Och ropen skalla, bullret går;
Men, ensam i er vilda skara,
I stilla sorg försänkt jag står,
Och tankarne i fjerran fara.

Hur bägrar klinga ej jag hör,
Kring gröten hur om plats man strider;
Ej mer ert skratt och ras mig rör —
Säg var jag så i fordna tider?

---

*) Nedanstående öfversättning är en friare bearbetning af detta utmärkt originella, rent nationala poëm.
Öfvers. anm.

Vid Weichselns eller Elbes våg, —
På Balkans fjäll — vid Seinens bölja,
Då mot Fransosen gick vårt tåg; —
På Torneo's is, — hvem hann mig följa?

Knappt hördes ropet: "hit kamrat"!
— Re'n ses Denis ur sadeln hoppa;
Knappt bägarn klingar — akkurat
Denis den tömt till sista droppa!

Till ridt, till hetsjagt färdig jemnt;
Utböling nämnd af dumma fånar;
Han, rik på qvickheter och skämt,
Dem båd' på vers och prosa hånar.

Än sitter hela natten om
Och dobblar, lägrad på en *burka* *);
Än flickor svänger raskt kringom
Den klara vakteld i masurka!

Nej bröder, blott en half soldat
Är den, som egen härd besitter;
Har hustru, ungar, surkålsfat,
Och skåp, der egen flaska sitter.

Så qvad en ung kavallerist,
Som drifven utaf hårda öden,
Fick för det lugna hem, han mist,

*) *Burka* kallas en grof filt-mantel eller kappa af långhårig Kaukasisk fårull, som allmänt brukas i de Kaukasiska bergstrakterna och äfven begagnas af ryska officerarne under fälttåg.
Öfvers. anm.

I byte slagtningar och — döden! — —
Araxes rasar, höljd af skum;
Bergskällans sorl med dånet blandas,
Och Alagjòs står mörk och stum
Och vestanvinden ljufligt andas
Sin österländska aromat;
Den daggbeströdda dalen tiger
Och öfver höga Araràt
Ur silfverskyar månen stiger.

Men söderns natt ej tjusa kan,
Med all sin prakt, den unge hjelten;
Blott Kaukasus beskådar han,
Der Kasbek står, med snöhöljd kam,
Och stödjer blåa himlafälten,
Han känner hvirfvelvinden der
Den spegelglatta glacièr , . . .
Högst på dess kam, i nattlig dimma,
Han ser en stjernas klara strimma —
Och det hans hemlands stjerna är. —

Sedan jag nu slutat uppräknandet af ryska skalder, som sett Finland och skildrat dess natur, öfvergår jag till andra, som besjungit detta land, efter andras berättelser, eller vägledde af Skandinaviska Historien och Mythologien i allmänhet. I detta afseende nämner jag först Rysslands störste skald: *Gabriel Romanovitsch Dershavin*, hvars taflor af Nor-

den äro så friska, så sanna, att han företrädesvis bör tillhöra oss alla. Katharina den Storas och ännu tvenne andra regenters skald, älskade han sitt fosterlands ära, förevigade allt, som var förtjent af odödlighet, och var stolt öfver benämningen af "Nordens bard". Se här huru han bad målaren Toncio afmåla sig:

Mig måla kringhvärfd af en vild natur
I strängsta köld — med själ af eld;
Med luden mössa, svept i pelsar;
Och, vägledd af naturen blott,
Mot vilda stormar, vågor, fjällar
Djerft tågande — till ett bevis
Att jag är född bland nordens is.

Men du skall till fullo begripa denne mans poëtiska själ, då du genomläst följande poëm af honom:

Bekännelsen.

Jag mig icke kan förställa,
Eller hyckla helighet,
Ej som filosof mig ställa,
Yfvas på min värdighet.
Jag uppriktighet har älskat,
Trott behaga blott med den. —
Klart förstånd och menskohjerta
Var mitt snille, är det än.
Om jag nå'ngång hänryckt strålat,
Lågor följt min lyras ljud:
Ej från mig — från Gud var strålen;

Jag utom mig lofsjöng Gud.
Om jag helgat mina sånger
Åt min lyras herrskare:
Jag dem ställt för höga dygder
Lika högt med gudarne.
Om för verldsbekanta segrar
Hjeltarne jag prisat har:
Deras anda har jag velat
Gjuta in i deras barn.
Om jag för de höge herrar
Sanning sjungit ut ibland;
Jag blott öppet trott mig tjena
Dem, min Tsar, mitt fosterland.
Men om jag af verldens dårskap
Också sjelf förtrollad blef — —
Ja, jag tillstår, då af skönhet
Tjust jag blef, jag den besjöng.
Kort: då kärlek mig bedårat,
Föll jag, men steg upp igen.
Kaste första sten på grafven,
Den som icke menska är!

Ibland hans mest fulländade lyriska skaldestycken räknas *Vattenfallet*, ett ode, som han diktade efter erhållen underrättelse om furst Potemkin-Tauriens olyckliga slut. Dershavin var då gouverneur öfver Olonetzka gouvernementet. Icke långt ifrån Petrosavodsk, vid floden Suna, i detta vilda Karelen, der Eder Lönnrot så älskar att vandra, ligger vattenfallet Kivatsch. Skalden har på ett beundranvärdt sätt förenat idén om detsamma med den på sin tid rykt-

baraste mans lefnad. Jag hänvisar dig blott till de ställen, hvilka skola gifva dig ett begrepp om den Nordiska naturens taflor.

Ett berg af diamant i fyra klippor
Från höjden vältrar sig i dalen ned.
Af perlemor och silfver sjuder djupet
Och slungar dem likt fjällar åter upp.
En blågrön kulle vattenstänket står;
Och bullret fjerran uti skogen dånar.

Det dånar vidt — och i den täta skogen,
I öde nejd förlorar sig till slut.
I strömmens våg ses strålen hastigt brytas;
Men sedan under trädens hvalf, som gungar,
Likt sömnbetungade, så tyst och stilla
De klara, hvita böljor flyta fram.

På stränderna i drifvor grågult skum
I skogens mörka, öde snår ses ligga.
I stormens sus hörs hamrars slag och dån
Af sågar, tjut från underjordens bälgar.
O vattenfall! Uti ditt mörka gap
Allt, allt förgås i afgrund och i mörker.

Har stormen furans starka stammar brutit:
Af dig de krossas uti spillror små;
Har åskan hällar ifrån berget sprängt:
Af dig i grus och sand de söndersmulas;
Har isen vågorna i bojor smidt:
Likt stoft af glas de ned i djupet störtas.

I

I nejden tjuter vargen; fruktan känner
Det vilda odjur ej, — men stannar här;
Uti dess ögon tvenne lågor brinna;
Likt borst sig raggen reser på dess rygg:
Till blodig strid utaf naturen ammad,
Sitt vilda tjut det blandar med ditt dån.

Rädd hjorten går, knappt foten vågar lyfta,
Då dina vågors vilda brus han hör;
De höga hornen ned åt ryggen sänker
Och ilar pilsnabb mellan träden hän:
Han räds för dånet, stormens hemska sus
Och hvarje blad, som under foten darrar.

Den snabba hästen, djerf och stolt i hågen,
Sig närmar stundom till din hemska nejd;
Den krökta halsen höjande, han lyssnar,
Med spända öron spelar, gnäggar högt,
— Tills plötsligt skrämd, som pilen snabb han flyr
Och djerf sig kastar i ditt afgrundssvalg.

— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —

Oktober-natten sänkte sig till jorden,
Som höljd i mörkrets stillhet redan låg;
I nejden intet annat jag förnimmer
Än hemska bruset af din vreda våg,
Som emot klippor i ditt svalg sig bryter
Och lik ett fjäll af snö i natten ses.

Och ödemarken stod så mörk och mulen,
Och berg och klippor slumrade alltre'n;

I vågor gingo himlens tunga skyar
Och drogo långsamt öfver fästet hän;
Och utur den sågs darrande och blek
På jorden månan understundom blicka.
— — — — — — — — — — —

Ödet öfver *Segrarne i Italien* framter skönheter, som hänföra sig direkte till föremålet för detta mitt bref. Dershavin jemför der Suvoroff med Rurik. Denna tanka öfverflyttar honom till den Skandinaviska verlden. Början af skaldestycket är en teckning af det gamla Valhalla.

Slå, Vala, på din helga silfversköld,
Hvars klang så vida kring i nejden ljuder;
Och må dess ljud, af eko mångfördubbladt,
De gamle barders gudaboning nå! — —
De uppstå. — Hundra harpors strängar ljuda;
Framför dem hundra bål i lågor stå.
Af bägarns safter, liksom morgonhimlar,
De gråa pannor uti natten stråla.

Men hvem är han, af hvita töckenvågor
Kring bröst och skuldror, som i mantel, höljd?
Mot stålblankt harnesk blixtra röda lågor,
Som morgonrodnan uppå isklädt haf!
Säg hvem är han, som stödjande mot spjutet
Sitt hufvud, hör på häfdens hjeltesaga? — —
Är det ej han, som fordom väldigt stormat
De fasta murars värn omkring Paris?!

Ja, det är han! — Nu tjusas han af sången,
Som barder qväda till hans bragders pris;
Han skådar hur i heta striders strålar
Hans ära lyser genom seklers natt.
Ja, det är han! — Se Rurik höfviskt firar
Uti Valhalla sina segrars skall;
Med handen pekar han till jorden neder,
På Ryssen, som uti hans fotspår går. — —

"Se", säger han — "se der min krigarhöfding,
"Som jag i eld, bland isar, fostrat har;
"Stormvindars drott ibland ett nordens folk,
"Den nionde af hafvets vreda vågor"!
— — — — — — — — — — —

Re'n i de ärofulla spår han trädt,
Som forntids hjelten före honom vandrat;
Re'n segrarne han tvungit att sig följa
Och sångarlyror klinga till hans lof!

Hos Dershavin finnes ännu ett skaldestycke: *Gudinnan Friggas boning.* Han omnämner der åtskilliga gudar och gudinnor, åt hvilka han likväl icke gifver fullkomligt riktiga namn. — Men jag vill ej afskrifva detta stycke, helst detsamma är helt och hållet allegoriskt och helgadt åt skildringen af Kejsarinnan Maria Feodorownas höga dygder och hennes sommarpalats i Pawloffsk.

❋

Uti ett af *Wasilij Andrejewitsch Shukoffskij's* första poëtiska försök finnas några verser, helgade åt det Skandinaviska hjeltelifvets behag. Deras titel är: *Bardens sång på de Slavänske Segrarenes graf.* Du bör ej förundra dig öfver att våra poëter ofta sammangjuta till en idé den Slavänska och den Skandinaviska verlden. Ryssland, som har att tacka Edra vestra grannar för början till sin samhällsförfattning, har vant sig, att hos begge desse Nordiska folkslag föreställa sig något gemensamt, har vant sig, att anse grunddragen af deras fordna lif för gemensamma. Af detta skäl lånar också Shukoffskij, då han talar om Slavänerne, drag för sin tafla utur Skandinavernes seder och bruk. Jag är ledsen öfver, att för mina utdrag utur denne skald, icke kunna taga mer än detta enda ställe; ty du får deraf icke något klart begrepp om behaget hos hans sångmö. Uti karakteren af Shukoffskij's skapelser, uti hans uttrycksfulla språk och uti det oförlikneliga behaget af hans diktion ligger någonting så helt och hållet skildt ifrån alla våra öfriga skalder. — Puschkin har förstått, att skönt skildra honom uti följande verser:

Hans ljufva sång, som oss så magiskt tjusar,
Skall genom tidehvarfvens skiften gå;
Den glada ungdom eldigt den berusar,
De tysta sorger tröst och lindring få
Och ystra glädjen tankfull blir och tiger.

Shukoffskij öppnade för den Ryska poësien en ny verld. Före honom var den enformig, svulstig och prålig, som en theater-skönhet. Omskapande dess former, förstod han äfven att i dem ingjuta en ny ande, förmådde alla att tro på dess känslors sanning och att med innersta hjerta dela dess utgjutelser.

"Högt ljude sköldklang! — Samlens vapenbröder!
Slut striden är — och fienden är krossad!
Blott röken hvirflar tjock kring brända byar,
Blott vargen ilar, höljd af nattens mörker,
Af blodtörst äggad, till den rika skörd.
Ekbålet tändom! Gräfven djupa grafvar;
På sköldar läggen ned de slagna hjeltar!
Må kullen här, som öfver dem vi hvälfva,
För sekler tälja om den skarpa strid;
Och bautastenen här för efterverlden
De tappre kämpars helga minne tolka!

Det skallar, hör! . . . . I skogen eko svarar.
De samlats — krigarhöfdingar och kämpar!
Den dunkla midnatt öfver nejden rår.
I spetsen går en silfverhårig bard;
De fallne kämpar, uppå sköldar burne,
I dystert tåg. den gamle barden följa.
I djupa tankar stå, med sänkta hjessor,
Mot svärden stödde, der de tappre kämpar,
De bistra anlet höljer blod och stoft;
I deras midt det höga bålet flammar,
Och deras hår för bergens vindar fladdra.

O ljufva sångers moder, stridens sångmö,
Hänryckte barders gudasända harpa!
Må ärans röst från dina gyllne strängar
De fallne hjeltars skuggor åter väcka!
Af ljufva, milda harpotoner tjuste,
De skola stiga ned till mörka jorden,
Der friden hägnar deras kalla stoft.
Hur stupade de starke? Hur förstummats
Har deras thordön? Segrens stolta söner,
Hvar ären J? Hvar edra kämpaskaror?
— Du mörka, tysta hjeltegraf gif svar!"

Har du hört omnämnas *Nikolaj Michailovitsch Jasikoff*, en skald, som uppträdde något sednare än Puschkin och Baratinskij? — Hans sångmö, uppfostrad i Lifflands Athén, besjöng detta lands fordna riddares hjeltedater, den Dorpatska ynglingaskarans lärda mödor och bullrande fester, vår forntids ärofulla bedrifter, som ännu qvarlefva i folkets minne, och allt det mångfaldigt-poëtiska i en students lif. Hans språk är fritt, kraftigt, välljudande och originelt, likasom skalden sjelf. Hos *Jasikoff* väljer jag för dig:

Kung Regners (Ragnars) Sång. *)

Vi slogos med svärd på de fremmande fält,
Då modig och djerf, som de hängångne fäder,

---

*) Första grunden till detta skaldestycke finnes i Sagan om *Ragnar Lodbrok*, en af Skandinaviens ryktbaraste hjeltar och barder.

Med hjeltarnes skara blott segrar jag sökte,
I kommande tider ett ärofullt namn;
Vi kämpade väldigt: som axen för stormen,
Så fienden föll uti stoftet för oss,
Med lågor vi härjade städer och byar,
Oss skalder besjöngo på fremmande kust.

Vi slogos med svärd, på den frejdade dag,
Då modigt, sen vågornas hot vi besegrat,
Vi stego i land uti Hensinska dalen
Och möttes af hotande, oväntadt krig.
Vi kämpade väldigt: otaliga skaror
Af fiender vältrade sig emot oss;
I blod vi dem sjelfve och slagfältet dränkte —
Och segren blef vår på den frejdade dag!

Vi slogos med svärd, vi söner af nord,
Då modig och djerf, åt min stamfader Odin
Den jätt'-store kämpen till offer jag bragte
Vid dånet af vapen, på månbelyst hed,
Vi kämpade väldigt: den vildsinte krigarn
Med stålbilan gaf mig ett fruktansvärdt hugg,
Men hufvud och hjelm uppå honom jag klyfde
Och segren vi vunno, vi söner af nord.

Vi slogos med svärd. Till ett minne af mig
Jag lemnat i arf åt uppväxande söner

Traditionen förmäler, att han (i början af IX seklet) råkat i fångenskap i England och blifvit kastad i en grop, uppfylld med ormar. Då ormarne anföllo honom, började han qväda sin ryktbara *dödssång*. Utgif. anm.

Mitt pansar, min sköld och min hjelm och min fana
Och svärdet, en skräck för de aflägsna land.
Vi väldeligt stridt; — öfver förfädren stolte,
De hugfulle ättlingar, tappre som vi,
I fädernesalarna upphänga skola
Svärd, hjelmar och pansar — till minne af oss.

Jag kan icke underlåta att i slutet af detta mitt bref, hvilket, ehuru långt, ingalunda är fullständigt, anföra några utdrag utur *Alexander Sergejewitsch Puschkins* verk. Du känner helt visst redan hvad Puschkin var för Ryssland. Hos oss lefva hans verser på allas läppar. — Redan såsom elev i Tsarskoselska Lyceum var han betänkt på att skrifva ett poëm, för hvilket ryska folksagor skulle tjena till uppränning. Denna hans sångmös första skapelse är lekande, omvexlande, graziös och tjusar genom sjelfva blandningen af rent nationella färgor med manér och drag, som tydligt erinra om Ariosto. Dess titel är *Ruslan och Ludmila*. Bland de i poëmet förekommande personer skildras äfven en Finne, "*en mäktig andebesvärjare*", såsom Puschkin kallar honom. Den episod, der Finnen berättar om sin kärlek till herdinnan *Naina* *), är originell och full af intresse. Jag vill

*) Ett namn, som Puschkin troligen bildat efter det Finska ordet *nainen*, — qvinna, flicka. Detta och i allmänhet allt, hvad han låter sin Finne säga, bevisar, att materialierna för den här anförda berättelsen äro hemtade af skalden utur säker källa.
Utgif. anm.

vill anföra en del deraf, såsom ett försök till en skildring af de fordne Finnarnes lefnadssätt; jag säger *försök*, ty icke *sålunda* skulle Puschkin hafva målat denna lefvande tafla, om han med egna ögon hade fått skåda Finland, och ej varit nödsakad att blott föreställa sig detta land.

En gubbe, hvilken den vandrande Ruslan funnit i en håla, begynner sålunda berättelsen om sina öden:

— — — — — Min käre son,
Min fjerran fosterbygd, det dystra land,
För längesen jag glömt. Det Finland var . . .
I dalar, dem vi sjelfve endast kände,
Jag närmsta byars hjordar dref i bet,
Och i min ungdoms sorglöst stilla dagar
Jag kände blott de mörka, täta skogar,
De strida bäckar, våra fjällars hålor
Och fattigdomens bullersamma nöjen.
Dock i det ljufva lugn mig länge ej
Förunnadt var af ödet att få lefva.

Han såg den sköna Naina och blef förälskad i henne; men hon besvarade ej hans kärlek. Han fortfar:

Då blef mig allt så mörkt och hemskt i verlden:
Den kära fadershyddan, skogens svalka,
De glade herdarne och deras lekar —

27

Ack, intet, intet tröstade min sorg!
Af svårmod tärdes, tvinade mitt hjerta.
Och slutligt Finlands fält jag öfverge
Beslöt, och med en utvald kämpaskara
Det falska hafvets slätter genomsegla,
Tillkämpa mig den stolta Nainas ynnest.
De djerfve fiskare jag manade
Till tåg, att söka faror, vinna gull.

Han öfverger sitt fädernesland och kämpar i tio år ärofullt på hafvet.

Men hjertat, uppfylldt af Naina blott,
I sjelfva stridens larm och gästabudens,
Af hemlig sorg och längtan tärdes dock,
Och sökte åter Finlands kära kuster. —

Och han återvänder till Finland. Äfven nu älskade honom ej Naina.

Men hör: der borta i mitt fosterland,
I ensliga och låga fiskarkojor,
En konst, så hög och underbar, sig döljer.
I skogars natt, i fjerran ödemarker,
Der evig tystnad i naturen råder,
Bo ålderstegne trollmän. Deras tankar
Sig hvälfva kring den höga vishets läror;
Och deras röst, den fruktansvärda, hörer
Allt, som har varit och som komma skall;
Och deras jättestarka vilja lyder
Den tysta graf — ja sjelfva kärleken!

Och jag, som fåfängt efter kärlek törstat,
Uti min hopplöst-mörka sorg beslöt,
Att genom trolldom vinna mig Naina,
Och i den stolta flickans kalla hjerta
Med trolldomskrafter kärlek tända upp.
Jag skyndade i lugnets fria famn,
Till täta skogars ensligt-tysta mörker,
Och lefde der i år, dem ingen täljde,
Hos gråa trollmän, lärde deras konst.
Det ögonblick, jag länge väntat, inföll:
Naturens underfulla hemlighet
Blef för min tanke klarligt uppenbarad,
Jag lärde känna trolldomsordens kraft:
Min kärlek jublade, dess önskan fylldes!

Genom trolldomskrafter förmår han Naina att visa sig honom; hon är redan en föråldrad, puckelryggig gumma, men genom trolldomens mäktiga inflytelse häftigt förälskad i sin fordne tillbedjare. Nu söker hon i sin ordning att på allt sätt uppväcka hans genkärlek; men, oaktadt hennes smekningar och förebråelser, förblifver han kall.

Vi skiljdes åt, och ifrån denna tid
Jag här i stilla enslighet har lefvat,
Och gubbens enda tröst i verlden nu,
Naturen, visheten och lugnet äro.

Slutligen vill jag anföra en strof utur *Eugen Onegin*, der Puschkin, vändande sig till Baratinskij,

som då vistades i Finland, skrifvit några ord om detta land; de finnas i 3:dje kapitlet. Det är fråga om ett bref, som Tatjana (Poëmets hjeltinna) skulle skrifva till Onegin. Skämtande börjar Puschkin sålunda:

Jag finner dock ännu en svårighet:
Jag fosterlandets ära önskar rädda,
Och derför utan tvifvel skyldig är
Tatianas bref behörigt öfversätta.
Hon Ryska språket endast dåligt kände,
Journaler, tidningar hon läste ej,
Och uppå modersmålet sina tankar
Uttrycka blott med möda hon förmådde —
Och derför nu hon på Fransyska skref . . . .
Hvad står att göra? Än en gång jag säger:
Förnäma damers kärlek hittills ej
Uttrycka sig på Ryska nå'nsin plägat.
Vårt stolta språk allt intill denna tid
Vid brefstilsprosa sig ej vänja kunnat.

Och tillägger sedan, efter några strofer:

Du *Gästabuds* och tysta sorgers skald,
O hade här jag haft dig vid min sida,
Jag säkert skulle med en oblyg bön,
Min ljufve vän, dig obarmhertigt plågat,
Att till förtrollande musik förvandla
Den kärleksvarma flickans fremmand' ord.
Hvar är du? Kom: jag mina rättigheter
Med ödmjukhet dig öfverlemna skall . . .
Ack, ibland mörka, dystra fjäll han däljes,
Hans sinne ärans röst ej tjusar mer;

Han ensam under Finlands himmel irrar,
Min sorg och ve förnimmer ej hans själ! *)

❋

Du ser, älskvärde skald, i hvilka olikartade taflor, i hvilka skarpa drag och i hvilka färgor, sedan lång tid tillbaka, Edert älskade Finland och det till Eder närbelägna Skandinavien framträdt för oss! Man kan icke annat än hoppas, att dessa taflor af våra artister snarligen hos Eder skola blifva tillgängliga för hela den bildade klassen af läsare. Emedlertid är jag af hjertat glad öfver att du är en bland de första, som kommer att blifva delaktig af dem. Emottag afskrifvarens arbete, såsom ett bevis på hans oföränderliga vänskap för dig.

P. Pletneff.

(П. ПЛЕТНЕВЪ.)

❋

*) Ehuruväl de Ryska Originalerna till de i denna uppsats förekommande skaldestycken alla äro rimmade och af omväxlande versformer, hafva dock de fleste af dem här blifvit återgifna på orimmad vers, merendels femfotiga jamber. Huruvida det härigenom lyckats öfversätt. att, sålunda sjelfmyndigt befriad från rimmets och meterns tvång, närmare återgifva Originalernas anda, öfverlemnas till den bildade läsarens eget bedömmande.
Öfvers. anm.

NÅGRA DAGAR I LAPPLAND.

Några dagar i Lappland.

Heu loca felici non adeunda viro!
Ovid.

Några mil ofvanom Ivalo elfs utlopp till Enare sjö upphör, eller rättare vidgar sig, den dystra fjäll-sträckning,* som lik en ond genius förföljt den strida, i vild förtviflan flyende strömmen. I fjerran skymta ännu de hala fjäll-topparna, men rundtomkring ser du en skön, gräsbevuxen slätt. Elfven hejdar sin fart och bildar små holmar, som beklädas af lummiga löfträn. Ändteligen visa sig äfven några spår af menniskor, såsom höstackar, gärdesgårdar m. m. Man uppbjuder sina yttersta krafter för att medelst en ansträngd rodd snart hinna till en mensklig boning, och tror knappt sina ögon, då man i stället för jemmerliga kåtor midt i det djupa Lappland blir varse välbygda Finska gårdar, omgifna af grönskande ängar och vackra sädesfält. Det är otroligt, huru välgörande en sådan anblick verkar på sinnet. Den oupphörliga åsynen af skyhöga fjällar och brusande

forssar döfvar sluteligen alla känslor. Menniskan kan i längden icke uthärda att inom sig reproducera naturens vilda lek. Sinnet förlorar sin spänstighet och bemäktigas af en stum, brutal häpnad. Men då sluteligen naturen återgår i ro, då de nyss så vilda elementer i fridfull förening afspegla naturens sanna skönhet, då vaknar äfven hos menniskan lusten att lefva och glädja sig af lifvet. Det är likväl anmärkningsvärdt, att äfven den skönaste natur synes likasom ligga lik, så snart den icke röjer några spår af menniskor, då deremot ett vägamärke, en afbruten åra, en eldstad, med ett ord: den ringaste småsak, hvari man igenkänner naturens herre, sprider ett underbart lif öfver den dystraste vildmark. Hvilket paradis är då icke Kyrö by!

Läsaren önskar tvifvelsutan lära känna uppkomsten af denna lilla hyperboreiska colonie, och jag är lycklig nog, att kunna tillfredsställa hans önskan. — Kittilä, ett kapell under Sodankylä, är i våra dagar, och skall alltid hafva varit fattigdomens rätta hemvist. Hungersnöden hade för omkring 100 år tillbaka förmått en Finne, vid namn Henrik Kyrö, att härifrån begifva sig till den efter honom benämnda Kyrö by, hvarest Enare fiskrika sjö och förträffliga ängslägenheter lofvade honom lifvets bergning. I början hade han äfven god framgång; men innan kort vädrade vargar och björnar upp hans ensliga

hydda, förstörde hjordarna och bragte honom åter i armod. Henrik hade en talrik familj; de äldre barnen nödgades öfvergifva hemmet och söka sin räddning på fremmande ort. Bland dessa flyktingar hade sonen Lars efter en resa till Norrige begifvit sig till Kittilä och der bjudit till salu ett nybygge, som han sagt sig hafva upptagit i Kyrö by och bragt i det yppersta skick. En af hans slägtingar, vid namn Thomas Kyrö, hade ledsnat vid fattigdomen i Kittilä och köpte det obesedda nybygget för en dryg summa. Tidigt en vår begaf han sig till sitt nya hem, och tog vägen utför Ivalo elf. Floden var ännu hög och strid; fjällbäckar brusade i ymnighet. Thomas for sjelf med en båt utför elfven, medan hustrun dref sina hjordar längs fjällryggarna. Det är rörande att höra den goda gubbens gamla gumma omtala de faror och mödor, som de hvardera utstodo. Deras enda tröst var det goda nybygget, som skulle bereda dem en sorgfri framtid. Men när man omsider kom fram, fanns ej tak öfver hufvud, ej odlad torfve. — Nu brast gumman i gråt, men Thomas sade: "Låt det framfarna vara glömdt, gumma. Fanns här icke gård, så fanns här dock träd att bygga gårdar af, och behöfde vi väl häst för att släpa stock ur skogen? Nej! på denna fläck, der gården står, är all stocken fälld med dessa tvenne armar. Sandbacken är förvandlad till en grönskande äng, som födt, du minns det väl, sextio får och trettio kor". Här

afbröts Thomas af sin hustru, som anmärkte, att de sextio fåren inom några ögonblick blifvit dödade af vargen. "Må vara," sade Thomas, "men hafva vi icke för våra mödor och motgångar fått en penning att bära på bröstet och en silfver-bägare, hvarur tvänne höga Herrar druckit?" Den välmåga, hvartill Thomas förstod att innan kort bringa sig upp, loc-kade allt flere och flere Finnar ifrån Kittilä och E-nontekis, att här bosätta sig och upptaga nybyggen. — Sålunda hafva vid pass ett dussin nybyggen upp-stått vid nedersta loppet af Ivalo elf.

Trogna den vink, naturen utstakat, hafva Kyrö-boerne iklädt sig en lefnadsart, som i hela vårt nord-liga Finland vore det ändamålsenligaste. De lifnära sig förnämligast genom boskapsskötsel, fiske och jagt. Åkerbruket betraktas mera som en bisak. Ängarna vårdas med mycken omsorg, och jag påminner mig aldrig hafva sett en vackrare höväxt, än här i Kyrö by. Sitt smör forslar man i slutet af November med renar till Norrska fjorder och utbyter det emot mjöl, hvaraf likväl hitintills största delen blifvit förbrändt till brännvin.

Om dessa colonisters sedliga och religiösa till-stånd hafva Presterna på orten lemnat mig de för-delaktigaste vittsord. Att de icke heller äro frem-mande för *all slags* civilisation, önskar jag att få å-

dagalägga genom följande tilldragelse. Kort före vår ankomst till Kyrö by gjorde vi den sorgliga upptäckt, att vårt bröd-förråd tagit slut. Af Kyrö Thomas köpte vi allt det mjöl han ägde, och deraf bakades åtta bröd *), af hvilka tvänne förtärdes på stället. De sex återstående borde förslå åt fyra personer i fem dagars tid. Efter anställd sjelfpröfning, funno vi detta qvantum alltför otillräckligt att tillfredsställa våra behof, och beslöto derföre att under färden utföre Ivalo uppsöka en nybyggare, som sades vara försedd med mjöl. Detta var dock allt förbrändt till brännvin. För att hafva någonting att trösta oss med, i fall nöden blefve stor, köpte vi en kanna af denna etheriska vara, och voro just i beråd att fortsätta vår färd, då i och med detsamma ett förfärligt åskregn inträffade och qvarhöll oss ännu några timmar i nybygget. Derefter tillryggalade vi åter omkring två mils väg, då vi vid ett nybygge öfverraskades af en betydlig folkmassa — män och qvinnor —, hvilka stodo på backen och voro alla klädda i helgdagsdrägt. Dagen började redan lida mot aftonen, och roddarne yrkade, att vi icke borde lägga i land, för att i god tid hinna fram till Juutua Lappby. Denna mening understöddes ifrigt af lotsen, som sade, att tjocka dimmor vanligen vid midnatten lägra sig öfver insjön, hvarvid den skickliga-

*) Nybyggarne i Enare hjelpa sig fram utan bröd.

ste lots lätt kan taga miste om kosan. Men samlingen på backen hade någonting så dragande, att jag för hvad pris som helst ville betrakta den på något närmare afstånd. Jag erinrade mig då, att vår följeslagare ifrån Peldovuoma, Jessiö, var kusin till nybyggets förvaltare, och detta ansågs af alla, utom Jessiö sjelf, för ett nog giltigt skäl, att lägga i land. Men vi hade ännu icke uppnått stranden, innan de på backen stående karlarne sprungo i floden ända till knät, fattade tag i båten, drogo den på torra landet och helsade oss ett hjertligt välkommen. Vi fördes i en fremmand'stuga, hvarest det rena golfvet var beströdt med granris och spisen så nyligen reparerad, att den ännu icke hunnit torka. Mig förde man likväl först i pörtet, der en ung, blomstrande enka — värdinnan — med rodnad på kind räckte mig tvänne varma, väldiga bröd, framstammande dervid några ord till ursäkt för sina ringa håfvor. — Hela denna tilldragelse har sin förklaring deri, att ifrån nybygget, hvarest vi afbidade regnets öfvergång, ett ilbud oss ovetande blifvit hitskickadt, för att underrätta om den förlägenhet, hvari vi befunno oss i brist på bröd. *) Budet hade derjemte lemnat underrättelse om vår ankomst i några skogsgårdar,

*) Läsaren *förstår* kanske icke, huru man på så kort tid hunnit baka oss bröd; men jag kan försäkra, att det verkligen låt göra sig, ehuru jag icke äger tillräcklig insigt i brödbaknings vetenskapen, för att kunna förklara detta faktum.

och folket strömmade tillsamman för att välkomna sin nya prest. *) — Uti detta beteende röjer sig en finhet, som det torde tillåtas oss att kalla civilisation, änskönt man icke finner den hos de civiliserade.

Efter mycken välfägnad lemnade vi nybygget, och befunno oss innan kort på Enare vidsträckta sjö. Det började redan lida inpå natten. Matt studsade solens strålar tillbaka från den klara insjöns blåa yta, och mörk var skuggan vid de klippiga, tallbevuxna holmarna. På insjöns vestra strand syntes mörka konturer af höga fjäll, medan man åt den östra blef varse otaliga holmar. Mellan dem framskymtade nu och då omätliga fjärdar, uppå hvilka natten höll på att utbreda sitt dunkla flor. Vår språksamma lots roade oss med hvarjehanda berättelser. Han trodde sig veta, att Enare sjö var 12 mil lång, 8 mil bred, och så rik på holmar, att ingen dödlig någonsin känt dem alla, med undantag kanske af Päiviö. **) Sjöns djup hade i fordna dagar en Lapp velat mäta på sådant sätt, att han fastbundit en kittel vid en tågända. Men sedan han nedsänkt 200 famnar af tåget, skall vattnets *haltia* ***) hafva kommit och bemäkti-

*) En af författarens reskamrater, Herr D., anlände, för att emottaga sitt embete såsom prest i Lappland. Utg.

**) En i Lapparnes sagor namnkunnig hjelte. Id.

***) Så kallas hos Finnar och Lappar ett ekstatiskt tillstånd, i hvilket deras trollkarlar stundom råka. Det åtföljes af förskräckliga kropprörelser, fradga i munnen, ögonrullning, o. m. dyl. Id.

gat sig kitteln. Sedermera har ingen sökt utforska sjöns djup, och är den tron allmän, att de stora fjärdarna äro bottenlösa.

I afsigt att snarare hinna fram till Juutua, hade vi aflöst våra roddare och sjelfve satt oss vid årorna. Vi rodde tourvis; men sedan min tour gått förbi, insomnade jag och vaknade först mot morgonen vid en obebodd holme, der lotsen varit nödsakad att sätta till af fruktan, att förvilla sig på den dimomhöljda insjön. Vid mitt uppvaknande hade dimmorna redan skingrat sig så mycket, att lotsen åter vågade sig ut. Efter några timmars rodd nådde vi Lappbyn — den första vi sett under hela resan. Anblicken af en Lappby sommartiden hör icke till de angenämaste. Rundtomkring på marken ligga fisktarmar, fjäll, ruttnade fiskar och annan orenlighet. Dessa, i förening med den till torkning uppsatta och ofta till hälften ruttnade fisk, sprida en vedervärdig och pestartad lukt. Sedan man öfverstått detta intryck, så erfar man snart ett, om möjligt, ännu plågsammare. Genom den låga ingången till kåtan framkrälar en skara menniskor, så öfverhöljda af smuts och ohyra, att man nästan fasar tillbaka vid deras åsyn. Sjelfve taga de saken ganska lugnt. Artigheten bjuder, att hvarje mensklig varelse i kåtalaget, små barn icke undantagne, skola välkomna

den

den resande med handslag. Sedan denna ceremonie i all tysthet för sig gått, får man nästan alltid göra sig beredd på följande frågor: "Är det fred i landet? Huru mår Kejsaren, Bispen och Landshöfdingen?" Vid Juutua blef jag tillspord om mitt hem, och då jag sade det vara beläget långt bort om fjällarne, frågade mig en Lapp, om jag var hemma ifrån det land der tobak växte. Detta påminner om Göthes: "Kennst du das Land, wo die Citronen blühn?"

Under detta samtal anmärkte jag en utomordentlig liflighet bland byalagets qvinliga personal. Det var förvånande att se, med hvilken snabbhet dessa korta och efter utseendet oviga varelser sprungo ifrån den ena kåtan till den andra. Komna till dörren, kastade de sig ned på händerna, och i ett huj voro de inne. Resultatet af denna liflighet var, att vi innan kort inbjödos i en stuga. B. och jag antogo oförskräckt inbjudningen, men D. hade redan rymt fältet och begifvit sig inåt skogen, der han dröjde i flere timmars tid, innan han åter dristade närma sig Lapparnes smutsiga nästen. — Efter par timmars hvila hade mitt mod så tillvuxit, att jag åter vågade mig i en af kåtorne. En Fiskar-Lappes kåta i Enare är uppförd på följande sätt: Underredet eller grundvalen består af en fyrkant, bildad af trenne på hvarannan ställda stockar. Den öfra etagen har en

pyramidalisk form och är sammanfogad af bräder, samt i midten försedd med draghål. I Utsjoki, der man har brist på stock, har jag sett den nedra delen bestå af stenar, hvilka äro belagda med torf. Äfven den öfra delen är vanligen torfbelagd. Kåtorna i Utsjoki hafva en rundad form. De likna i det närmaste halfklot. — Invändigt är en Lappkåta efter konstens reglor inrättad på följande sätt: Ifrån hvardera sidan af dörren går en stock genom hela kåtan. Dessa genomskäras af tvänne andra, som löpa tvärt igenom rummet. Sålunda bildas nio särskilta afdelningar, af hvilka de tre närmast dörren belägna begagnas för ved, skoplagg och *gröfre* husgerådssaker. Af de derpåföljande tjenar den medlersta till eldstad. Rummet höger om eldstaden är värdens och värdinnans lägerställe, det till vänster upptages af husets öfriga befolkning. Är kåta-laget stort, så begagnas de öfriga sido-afdelningarna äfven till lägerställen. De tre innersta äro bestämda för matvaror och *finare* husgerådssaker. Rundt omkring väggarna äro upphängda knifvar och andra smärre redskap. *)

*) Man anträffar vid Finlands nordliga gränser, särdeles i Kajana län, och i det Archangelska gouvernementet små så kallade Lappgrafvar. Traditionen gör dem till Lapparnes boståder. Gropen skulle hafva motsvarat det fyrkantiga underredet och varit på något sätt öfverbygd. Jag har anställt gräfningar i så beskaffade gropar och funnit på bottnen af dem kål, förbrända

Kåtan är dock icke Fiskar-Lappens enda byggnad. Vid sitt hufvudläger har han en eller flere små fiskbodor, som äro uppförda på höga stolpar, för att vara skyddade emot åverkan af vargar, björnar, räfvar m. m. Rikare Lappar hafva till och med stugor, som de likväl icke bebo sommartiden *).

Det torde kanske intressera någon läsare att göra bekantskap med Lapparnes klädedrägt, utseende, allmänna karakters drag och lefnadssätt. — Under vår hvila hade Lapparnes och i synnerhet de Lappska qvinnornes klädedrägt undergått en fördelaktig förändring. Särdeles väl utstyrd var värdinnan. Hon hade aflagt sin *peski* (ett öfverplagg af barkade renhudar, som trädes på kroppen lik en skjorta) och påtagit sin hvita *valpu,* som var gjord af vadmal och till snitten lik peski. Uppå denna bar hon ett lifstycke, *raha* (?) kallad. Kring halsen var af lärft fästad en såkallad *raddelin,* hvaraf flikarna hängde ned på bröstet, och bildade ett slags fickor. Det mest lysande i hela kostymen var gördeln *(poaga* l. *povi),* rikt utsmyckad med silfverspännen. Dervid

---

jernsaker m. m. (Se min *redogörelse* på Finlands Allmänna Tidning för år 1839). Nämnde tradition vinner bekräftelse deraf, att man i Enare ännu träffar lika beskaffade fårhus.

*) Här är allenast fråga om Fiskar-Lappens bostäder under sommaren.

hängde en knif och ett instrument af ben (eller horn), hvarmed Lapparne ifrån träd afskala barken. Särdeles karakteristisk är de Lappska qvinnornas hufvudbonad. Öfver hjessan uppstiger en hästskolik halft qvarters hög grannlåt, som erhåller sin form, genom ett i mössan befinteligt träd-apparat. — Karlarnes klädedrägt är i det närmaste lik qvinnornas. Deras *mekko*, på Lappska *matsu* kallad, är kortare än qvinnornas och räcker endast till knät. Både karlar och qvinnor nyttja benkläder af renskinn. De förras mössor hafva ingen bestämd form. — Jag behöfver knappt anmärka, att såväl karlar som qvinnor vintertiden kläda sig med *muddar* (pelsar) af renhudar, som räcka ända ned till hälarna, och äro försedda med så liten inskärning framtill, att en ovan endast med yttersta möda kan träda den af och på sig.

Beträffande Lapparnes utseende kan jag icke vidgå den allmänna mening, att de äro till växten korta. Detta gäller allenast qvinnor. I Utsjoki träffar man mycket resliga karlar. I Enare äro de af medelstorlek; men det är anmärkningsvärdt, att karlarne öfverhufvud äro ganska magra, hvarföre äfven i en Finsk runa *laihavatta* tilldelas såsom epithet åt Lappen. Qvinnorna deremot äro mycket frodiga och välmående. — En djup, dyster betrycklhet hvilar öfver de rent Lappska anletsdragen. Pannan är låg och nedtryckt, kinderna utstående och ögonen små.

Det tyckes, som skulle främre delen af hufvudet genom ett yttre våld blifvit nedtryckt, och kindbenen derigenom utpressade. Jag sade, att de Lappska anletsdragen röja ett betryckt sinne. Detta är i sjelfva verket en grundegenskap i Lapparnes national karakter. Händelserna lägga sig vanligen tungt på Lappens själ; han är sällan glad, och ser med förkärlek sakerna ur deras mörka sida. Om någonting går honom emot, så står han der, tafatt och hjelplös. Blir han förorättad, så är han försvarslös och täres af en stum grämelse. I sin vrede är han vild, i sitt hat oförsonlig. Får han anledning till misstankar, så är han ytterst aktsam; men vinner man en gång hans förtroende, så är han den uppriktigaste varelse i verlden; och har man icke sårat honom, så är han ganska lätt att fås till vän. Gästfrihet är en särdeles utmärkande egenskap bland Lappar. Emot sina fattiga äro de hjelpsamma. Ofverhufvud äro Lapparne ett fromt och fredligt slägte. Inbördes stridigheter bilägga de antingen i tysthet, eller genom sina såkallade *kåta-keräjät* (kåta-ting).

Enare fiskrika sjö har sannolikt lockat Lapparne ifrån deras mödosamma kringirrande nomadlif till fiskarens beqvämare lefnadsart. För det närvarande finnes i hela Enare kapell ingen enda Fjäll-Lapp, men väl en mängd såkallade *Skogs-Lappar*, hvilka om sommarn sysselsätta sig med fiske, och

om vintern med renskötsel. Likväl hålla äfven de fiska-fånget för sin hufvudsak och åsidosätta vården om sina renar, hvilka derföre enligt invånarnes egen utsago äro i ständigt aftagande. Ehuru renarne i Enare blifvit vanda, att icke i likhet med Fjäll-Lapparnes renar, om våren draga sig till hafskusten, utan både sommar och vinter vistas i Enare, så behöfva de dock mycken omvårdnad, för att icke förvillas, förvildas, förstöras af vargar och försvinna bland Fjäll-Lapparnes talrika renhjordar. Att renskötseln i Enare åsidosättes, härrör dels af Fiskar-Lappens förakt för fjäll-lifvet, dels af lättja och maklighet samt hans vana vid ett mindre besvärligt och mera civiliseradt yrke. Vi skola försöka en kort skildring af Fiskar-Lappens lefnadssätt. Mariæ-tiden draga ej mindre Fiskar-Lappar ifrån Utsjoki och Enare, än bönder ifrån Sodankylä till Norrska hafskusten, för att enligt gammal häfd och lag fiska i det såkallade "Faelleds-distrikt". Härvid tillgår sålunda, att en vid hafvet bosatt fiskare, som är försedd med båt och bragder, slår sig ihop med två eller tre af desse fremlingar, låter dem dela ena hälften af fångsten och behåller den andra för sig. Af denna fångst måste såväl Norrska som Finska fiskare betala tionde åt Norrska presterskapet, som på stället utkräfves af handlande, hvilka ligga i fjorderna och med mjöl byta sig till fiskarens besparingar. Lapparne tadla desse köpmän för ett samvetslöst prejeri, och anse

för en lycka att ifrån slutet af Juli till slutet af Augusti, då fri handel är tillåten, få föryttra sin fisk åt Ryssar, som vid nämnde tid i mängd infinna sig här. Om man kan lita på de uppgifter, Lapparne lemnat mig, så skall följande förhållande äga rum emellan Norrska och Ryska handlandes priser: För en våg mjöl fordrar Norrsken 5 våg färsk eller 1 våg torkad fisk; Ryssen deremot betalar 1 våg mjöl för $2\frac{1}{2}$ våg färsk fisk, och för 1 våg torkad fisk ger han 1 våg och 8 marker mjöl. Blott få af de Finska Lapparne kunna begagna sig af denna fördel, emedan de midsommar-tiden, då insjöarne vanligen äro isfria, till största delen återvända hem, för att fiska i eget vatten.

Nu instundar Fiskar-Lappens gyllne tid — en tid, hvilken han under hela den påföljande vintern erinrar sig som ett förloradt paradis, med, om icke tusen fröjder, den all jordisk glädje inneslutande sällhet, att fredad för mygg få sofva i sin kåta med mättad mage, obekymrad för morgondagen. Att Lappen ej vill utbyta denna sällhet mot hela verldens skatter, det är ganska säkert.

En omständighet i Lappens fiskarlif kan jag icke förbigå, emedan den tjenar, att i någon mon störa hans makliga ro. Det är flyttningen ifrån den ena kåtan till den andra. Lapparne hafva genom

häfd kommit i besittning af en mängd smärre sjöar, och allt efter lektiden fiskar man än i den ena, än i den andra. Ofta sammanhänga dessa träsk genom någon ådra, så att man kan anställa flyttningen med båt; men då detta icke är fallet, så har Lappen ett förskräckligt bestyr med båtdragning, transporterande af nät, husgerådssaker m. m. Emedan stöld är en nästan okänd sak i Lappland, så kan han likväl lemna allt obehöfligt efter sig.

Nu är sommaren till ända, och Lapparne uppsöka sina vinterstugor *), för att der lifnära sig af de under sommaren gjorda besparingar. Men dessa, bestående till det mesta i torkad fisk, utgöra ett alltför otillräckligt födoämne under den långa vintern. Höstfisket under isen, *juongas*, på Finska *juomus* kalladt, tillfredsställer knappt dagens behof. Lönande är deremot vildrensfångsten, som äger rum emellan Korsmessan och Allhelgone-dagen om hösten, och om våren ifrån Mariæ intill dess marken blir bar. I alla tider synes vildrensfångsten varit en vigtig näringskälla för Lappen. Vi hafva vid något tillfälle lemnat en på tradition grundad framställning om beskaffenheten af de under namn af *vuomenet* bekanta

*) Lapparne i Enare hafva byggt sina vinterstugor i granskogar, för barkens skull, den de kalla sin bästa mat och inblanda i hvarje anrättning.

kanta vildrensfängen. Tornæus, på hvars tid de ännu voro i bruk, beskrifver dem på följande sätt: "*Wuomen* anställes således. En eller två mil långt i flacka och bara fjällar, där aldrig någon skog är, och en mil eller mera bredt, sätter han up höga stakar, *quasi duo cornua:* i förstone sätter han något långt imellan stakarna, sedan det lider framåt (ty marken är lång en mil eller två) sätter han tätare och på hvar staka något svart och grymt, det Renen kan sky ifrån: när det kommer till *angustiora*, gjör han en hög såsom i Sverige brukas gjärdesgårdar, så gjöra de och höga gårdar, der renen icke öfverspringa förmår: sedan in *angustissimo* är et Bråttfall med 5 trappor neder, där sedan en hög och stark gård omkring, såsom et stakett och säck väl bevarad, att intet Creatur därutur komma kan. Då far Lappen kring om alla fjäll; där han finner Renhopar, räddar han dem sakta och makelig til den sidan, som hans *Wuomen* är. Då Renarne komma imellan de stakar, töras de intet gå därigenom på någondera sidan, ty de sky för det svarta som på stakarne är. Lappen med sit folk är efter och hafver akt därpå, at Renarne icke komma igen tilbaka, utan låter dem saktelig skrida fram, äta ibland hvit mässa (som är deras mat), ligga ned och hvila sig, lika som ingen farlighet på färde vore; men när de komma till *angustiora* och *angustissima*, där en stark gård

på bägge sidor står, då far han med magt efter, och kjörer Renarne *in præcipitium* utföre de 5 trappor, som han gjort hafver; därifrån de intet förmå eller orcka springa upp igen, utan måste blifva där *in suo carcere:* sedan kommer Lappen när han vil och dräper dem alla, både små och stora, och därmed öda Renalstret utur landet, sig sjelf och androm till skada; därföre sådane ock af andra Lappar hatade äro". Enligt sägen har man i fordna dagar äfven fångat vildren i gropar, och det är sannolikt, att de här och der i Finland befintelige "Lapp-grafvar" varit slika vildrensfängen. Fordom fångade man äfven vildrenar med snara. Detta fänge fortfar ännu, fastän jag icke vet, om det sker på alldeles enahanda sätt. Nu för tiden älskar likväl Lappen företrädesvis att fälla renen med sin säkra lodbössa, och jag har hört Lappar berätta, att de under brunstetiden ofta skjutit 30 à 40 renar. Men huru lönande vildrensfänget också må vara, så ligger det dock i sakens natur, att denna näringskälla måste vara tillfällig och högst opålitlig. Det säkraste medlet för Fiskar-Lappen i Enare, att betrygga sitt uppehälle, var förut brännvins-handeln med Fjäll-Lapparne. Det mjöl, han lyckats förtjena sig genom fiskande i fjörderna, lät han Finska nybyggare förbränna till brännvin, och bytte sig dermed till renkött af Fjäll-Lapparne, hvilka under vintern i stor mängd uppehålla sig i Enare. Det vanliga priset för en kanna bränn-

vin skall hafva varit en ren-oxe, och för en half kanna en renko. Då Fiskar-Lappen sjelf, som bekant är, icke älskar starka drycker, så finner man, hvilken oerhörd vinning brännvins-handeln beredt honom. Men i anseende till brännvinets demoraliserande verkan har det ofta varit fråga om att förbjuda all brännvinshandel i Lappland. I Norrige var detta nyligen en Landtdags-fråga; men man stadnade vid det beslut, att genom en hög brännvins-taxa endast söka göra brännvinet mera otillgängligt för Lapparne. Denna åtgärd tjenar icke till annat, än att bereda ett större utrymme för köpmäns prejerier. — I vår Finska Lappmark är brännvins-handeln helt och hållet förbjuden. Häraf har man att hoppas icke allenast en förbättrad sedlighet hos Fjäll-Lapparne, utan äfven ett ändamålsenligare lefnadssätt bland Enare Fiskar-Lappar.

Men jag glömmer, att vi allt ännu befinna oss i en Lapp-kåta, och efter ett så långt dröjsmål derstädes åter behöfva inandas litet frisk luft. Låt oss derföre taga afsked af Juutua och fortsätta vår färd; men glömmom ej, att i förbifarten anställa husvisitation på Enare prestgård. Några uppstoppade ugglor och ekorrar utgöra prestgårdens innevånare. Hufvudbyggnaden består af tvänne rum, tillgängliga för allt annat utom solens strålar. Yttre rummet prydes af en bänk, svartmålad af Lapparnes muddar, och

det inre af en med årsgamla björkblad uppfylld säng, som upptager mer än halfva rummet. I stället för kakelugnar har man i hvardera rummet anbragt en spis, och värmen hålles fängslad medelst en hötapp, som ifrån taket stoppas i skorstenspipan. — Vi lyckönskade D. till hans nya residens, och lemnade detta ugglenäste, vandrade en mil och kommo så till stranden af Stuorrajaur. Men huru stor blef icke vår förvåning, då vi märkte, att kåtan var öde och båtarne borta? Lotsen försäkrade att sjön icke kunde kringrännas. Hvad stod att göra? Mitt förslag, att en eld skulle uppgöras, vann icke bifall, emedan denna i Lappland vanliga signal här undanskymdes af klippiga uddar. Vi skickade alltså vägvisaren och vår ständige följeslagare Jessjö att uppgöra eld på en af uddspetsarne. Jessjö återvände vid midnattstid, och berättade, att Lappen, i stället för att antända eld, i allsköns tysthet vandrat förbi uddarne. Då Jessjö frågat honom om anledning dertill, hade han icke velat inlåta sig i något svaromål, utan endast anmodat Jessjö, att följa med sig. Sluteligen hade Jessjö genom hotelser förmått Lappen till den bekännelse, att han icke var okunnig om kåtalagets vistelseort, och att han ärnade sig dit för att skaffa båt. Jessjö hade han tagit med sig för att ro vid återfärden. Förargad öfver Lappens oredliga uppförande, hade Jessjö återvändt och affärdat sin kamrat med sträng befallning att skynda sig tillbaka.

Högst trumpen återvände Lappen först klockan 4 om morgonen med en båt så bräcklig, att vi med möda dermed hjelpte oss fram till närmaste Lappby, belägen på en holme i Stuorrajaur. Här funnos tvänne välförsedda stugor, men familjen bodde icke desto mindre i kåta. Såsom skäl dertill uppgafs, att man i kåtan var mera fredad för mygg. Det råkade nu vara en Söndag, och D. höll gudstjenst, hvarefter vi åter färdades nära två mil sjöväg, och anlände till ett nybygge vid Kama-elfs utlopp. Här röjde sig tydliga spår af det slags elände, som icke har sin grund i tvingande yttre omständigheter, ej heller i bristande civilisation — värdinnan var af en i norra Österbotten väl känd familj —, utan i moralisk förslappning och deraf härrörande benägenhet för det smutsiga. Vi lemnade snart denna eländets boning och anträdde vår vandring öfver fjällarna till Utsjoki. Nu befinner man sig i det rätta renlandet. Fjällarna äro betäckta med tjock renmossa; så långt ögat når, ser man ofta icke annat, än detta gråa gräs, som nedstämmer sinnet och gör den resande tråkig till lynnet. Man skattar sig nästan lycklig att någon gång få stiga ned på ett kärr, der färgen har hälst någon slägtskap med den gröna. Här plågas man åter af mygg och ett qvalmigt klimat, och börjar längta tillbaka på fjällarna. För öfrigt är vandringen i den djupa, hala renmossan lika besvärlig, som på de sanka kärren. Till vår olycka hade vi

råkat få en högst omedgörlig och ordkarg vägvisare ifrån Juutua. Man fick använda antigen den yttersta slughet, eller mest befallande stränghet för att aflocka honom ett tillfredsställande svar. På den vanliga frågan om vägens längd fick man alltid till svar: "visst är den lång (on kyllä)". Frågan, huru lång den är, besvarade han med sitt förargliga: "en tiedä (jag vet icke)". Att inlåta sig i ytterligare svaromål, stridde helt och hållet emot hans lynne, och blef han tvungen dertill, så var han i lång tid harmse och missnöjd. Uttrycken: "en tiedä, en suinkaan tiedä (jag vet icke, jag vet sannerligen icke)" nyttjas annars ofta af Lappen utan betydelse. När jag af en ganska språksam Lapp kom att fråga, huru länge han bott på sitt närvarande ställe, så svarade han: "jag vet sannerligen icke, men detta året är det nionde".

Efter åtta timmars vandring hade vi tillryggalagt fyra mil, och anlände kl. 2 om natten till en Lappkåta, hvarest Wuolabbas (så hette vår vägvisare) fader då höll sitt fiskeläger. Vi hade således skäl att vänta oss ett godt bemötande, och likväl var detta ställe det enda i Lappland, der vi blefvo ogint emottagna. Uttröttad af den mödosamma vandringen, begärde jag en dryck vatten till förfriskning. Lappen pekade på ett träsk, beläget vid pass en verst ifrån kåtan. Han beklagade sig öfver dåligt

fiskafänge. Vi sade oss icke behöfva mat, utan hvila; men han hade icke heller sofrum för vår räkning. Vi gjorde anstalter att lägra oss på fjället, då slutligen en fiskbod blef för oss upplåten. Här stördes vi dock snart i vår hvila, emedan man inbäddat oss i renhudar, som voro fulla af ohyra. Vi skyndade oss bort ifrån detta ogästvänliga ställe, och kommo efter par mils vandring till en kåta, der man mottog oss med den mest förekommande vänlighet. Familjens hufvud var en gladlynt, språksam och frimodig man. Hans fiske hade slagit illa ut under sommaren, men han tröstade sig dermed, att han icke behöfde mycket. "I allmänhet", sade han, "äro Lappens behof icka större, än myggens. I vår fattigdom lefva vi ändock ett gladt och temligen sorgfritt lif, och längta icke efter något bättre". Han yttrade tillika oförställdt den öfvertygelse, att Lappen vandrar till sin graf, så snart han öfverger hembygdens fjällar, och anförde såsom exempel en gosse, hvilken, såsom orden föllo, "Teno Anders *sålde* åt en rik herre. Jag sörjer icke öfver gossen", tillade han, "ty säkert dog han efter Guds råd, fastän Lapparne icke vilja tro det: men att beklagas är hans olyckliga fader, som lefver fast i den tro, att Gud straffat honom med gossens död, och icke kan förlåta honom den stora synd, att hafva bortsålt sin egen son". Denne Teno Anders träffade jag sedan vid Utsjoki kyrka. Han hade kommit dit för att hi-

vista gudstjensten, men trodde sig vid närmare besinnande icke vara värdig att träda i Guds hus. Stum och dyster vandrade han hela kyrktiden ibland grafvar.

Vid det vi skulle begifva oss ifrån denna kåta, hörde jag Wuolabba spörja Aikio om vägen till Mierashjaur — vår nästa station. Samtalet fördes helt sakta på Lappska språket, och jag förnam deraf icke vidare än att vi skulle komma att stiga på ett fjäll och dervid borde följa en uttorkad fjällbäck. Kl. 4 e. m. anträdde vi vår färd, i hopp att ännu samma afton hinna till vårt mål. Efter en half timmes vandring kommo vi till ett träsk, der Wuolabba redan var villrådig, hvilkendera stranden han borde följa. På Jessjös inrådan följde vi den norra, och fortsatte vår färd på Guds försyn. Efter 2 à 3 timmars vandring igenkände jag till min stora glädje det af Aikio omtalta fjället. Jag hade med uppmärksamhet sökt gifva akt på kosan, och anmärkte, sedan vi kommit uppå nyssnämnda fjäll, att Lappen ofta ändrade sin kurs. B. hade gjort samma anmärkning. Wuolabba underkastades nu ett strängt förhör. Han medgaf sig sommartiden aldrig hafva färdats denna väg. Deremot hade han vintertiden gjort flera resor till Utsjoki, och påstod sig af fjällsträckningen ganska väl känna direktionen, ehuru han måhända icke förde oss fram den ginaste väg. Orsaken hvarföre han

han så ofta förändrat sin kosa, skulle vara den, att han nödgats kringränna oländiga ställen. Vi måste låta nöja oss med denna förklaring. Efter en länge fortsatt vandring pekade Wuolabba på en fjällspets, hvarpå vi skulle stiga, och försäkrade, att vi derifrån skulle kunna se Mierashjaur. Vi klättrade på fjället, och sågo — icke Mierashjaur, men ett moln så mörkt som natten. En kall vind hven på fjället, och snart uppstod äfven ett så häftigt regn, att fjällbäckarne började brusa. Till min olycka hade jag qvarlemnat min tunga mudd i Enare, och blef således genomblött. Utan att säga ett ord, fortsatte Lappen sin vandring, och gick fram med så snabba steg, att vi med möda kunde följa honom i spåren. Vid midnattstid nådde vi omsider Lappbyn, men när vi voro i beråd att träda i kåtan, öppnades dörren från inre sidan, och utkom en man med bedröfvad uppsyn och tårfull blick. Han framstammade med möda de orden: "jag blir allena"; derpå gick han in och tillslöt dörren. Efter några ögonblick kom han åter ut, och berättade, att hans hustru låg för döden, och att han icke kunde herbergera oss derinne. Han bad oss derföre stjelpa omkull en båt och lägra oss derunder. Detta var ett godt råd, men frusna och genomvåta, som vi voro, behöfde vi nödvändigt en stockeld, och längs hela fjällkanten växte icke ett enda för sådant ändamål tjenligt träd. Utan-

för Lappens kåta låg väl en kullstjelpt tall, men det syntes, att han begagnade den, för att på dess qvistar upphänga och torka sina nät. Icke dess mindre förklarade Jessjö trädet för god pris; men Wuolabba, som hörde yxslagen till kåtan, skyndade sig ut, och sökte med all makt hindra Jessjö att förstöra det för Peder så oumbärliga trädet. Det hjelpte dock icke; innan kort suto vi vid en fladdrande brasa. Nu skickades Jessjö till kåtan, för att, om möjligt, bistå Lapphustrun. Sjelfva lade vi oss att sofva; men innan jag ännu hunnit insomna, kom Peder ut, och begärde en sup för sin, genom Jessjös biträde, med ett dödfödt barn lyckligen förlösta hustru. Följande morgon lade vi barnet i en grop, som täcktes väl med stockar och stenar, för att odjur icke måtte komma åt liket. Efter denna ceremonie fortsatte vi med Peders båt, på egen hand, resan utför Utsjoki elf, och nådde ännu samma afton målet för vår besvärliga resa.

M. A. Castrén.

HUSET, OMÖJLIGT ATT KRINGGÅ.

Huset, omöjligt att kringgå.

(НЕОБОЙДЕННЫЙ ДОМЪ.)

En fornsägen om en gubbe och en gumma.

(Dedic. till W. A. Shukowskij.)

"Hon undrar och hon ser och ser".
Runeberg.

I den gråa forntiden, vid en tidpunkt, som icke ens våra fäder kunna minnas, vandrade en qvinna på en stråkväg; hon hastade till Gudstjensten i Sarinska klostret, för att fira minnet af sina hädangångna föräldrar, och knäböja för undergörande helgonbilder. Vägen var ej lång, — blott omkring en mil, — men gumman var ej mer densamma, som i sina unga år; hon vandrar med möda framåt, och stadnar ofta, ty än tryter henne andan, än svigta hennes knän. Hastigt förnimmer hon klosterklockor-

nas ljud, som kalla till ottesången. "Ack!", sade hon "jag, min stackare, har sölat, jag kan icke mer hinna fram till ottesången; måtte jag åtminstone icke försumma bönestunden. Hon ser sig omkring — och se, genom skogen leder en spång rakt till klostret. "Vänta litet", tänkte gumman, "om jag rätt minnes, tycker jag mig i mina unga dagar långsmed denna stig mången gång hafva vandrat, den är ju dubbelt kortare än den stora vägen häromkring." Och gumman tog af till skogen på den bekanta spången. En frisk doft från de kådiga tallarne kringslöt vandrerskan, och hon kände sina krafter tilltaga.

Morgonsolens ljusa strålar breda sig vidt ikring, foglarne flaxa och mata sina späda ungar; den friska daggen pärlar ned från grenarne; gumman vandrar fram, klockornas ljud höres allt närmare, men skogen blir allt tätare. Hon går en timme, hon går två, men ser icke något slut på skogen; redan upphörde ringningen i klostret och trädens skuggor blefvo kortare, men ännu kan hon ej komma ur skogen; hon blickar omkring sig: framför henne synes endast spången, bakom henne — spången, och rundtomkring skogens dunkla djup; ej en koja, ej en planta synes, ej en menniskoröst höres, men gumman mäktar knappt mera flytta sina fötter och hon känner en brinnande törst, det svartnar för hennes blick; men allt sträfvar hon framåt; med möda för hon den

ena foten förbi den andra, då på en gång en uppfriskande ånga strömmar emot henne, gumman ser skogen glesna, hon gör det heliga korstecknet, afbiter en patientiestjelk att tugga på och framsläpar sig raskare. Efter några steg framstår för hennes ögon en liten grön slätt, midt på slätten ser hon ett trädhus med tillslutna fönsterluckor och fastbommad port; men ingen Christen själ visar sig; — vid porten stod en bänk, gumman nedsatte sig på den och försjönk i sorgliga betraktelser. Nu upphäfde en bandhund i portgången ett skall, portdörrn uppläts och en yngling om femton år med rundklippt hår, klädd i röd skjorta och omgjordad med en läderrem, framträdde; han sneglade på gumman, skakade det nedhängande håret ur ögonen, stödde sig med händerna vid lifvet och sade: — Hvem söker du här, kära gumma? —

"Ack, mitt barn! här söker jag ingen, jag vandrade till Gudstjensten i klostret, men förvillades och har förlorat mina krafter; lät mig ej dö utan ånger, gif mig litet vatten att släcka min törst med."

Ynglingen betraktade gumman med eftertanke, skakade ännu en gång på hufvudet, skyndade genom porten och återkom genast med en skopa qvas *)

*) Svarande mot Finnarnes kalja (spisöl.)

i ena handen och med en färsk brödkant i den andra.

Gumman läppjade qvasen och tuggade brödet samt vederqvicktes deraf synbarligen. "Tack skall du ha, ädla menniska," sade hon, "du har återkallat mina lifsandar. Gud skall vedergälla dig att du lemnat hjelp åt en ålderstigen."

— Du skall icke länge pladdra här, sade ynglingen i röda skjortan: — du har hvilat, välan, gå då din väg fram; ty eljest kunde värdsfolket hemkomma, dig, kära gumma, till föga botnad. —

"Hvad är det då för ena, mitt barn?"

— Kära mor, — svarade ynglingen med småleende, — här bor gladt folk, de dricka vin, kasta tärningar, smeka vackra flickor, aflifva menniskor. —

"Ack, du min aldrakäraste! Möte dig S:t Nikolaus, huru lefver du med sådant folk?"

— Det angår dig ej, kära mor. Gack dina färde, så länge du kan det med lifvet; du har ju hört, att folket kommer straxt hem, och när de märka, att fremmande ögon bespejat vårt tillhåll, skola de icke skona dig. Och jag skulle ej heller hafva ömmat för dig, om du icke i mitt minne återkallat min salig mor-

mor

mor, som i min barndom burit mig på sina armar och matat mig med pepparkakor. Gå nu din väg; långsmed denna gångstig kommer du rakt fram till klostret. —

"Jag går, jag går, mitt barn, men hvem du ock må vara, så tackar jag dig hjertligt: måtte Gud vedergälla dig och förläna dig förstånd."

Återigen begaf sig gumman på vägen; hon går en timme, hon går två och tänker för sig sjelf: "Till ottesången hann jag icke fram, få nu se, om jag, med Guds hjelp, helst kommer till högmässan."

Solen hade redan skridit högre, daggen hade torkat, genom skogen spred sig klöfverns välluktande doft, myggsvärmar surrade och svängde sig mellan trädens stammar. Gumman går allt framåt. Klockornas jud höres allt närmare, men skogen blir allt tätare.

Hon går en timme, hon går två; träden kasta nästan ingen skugga mer, men på skogen ser hon icke något slut. Hon blickar omkring sig, framför henne synes spången, bakom henne spången, och rundtomkring skogens dunkla djup; ej en koja, ej en planta är synlig, ej en menniskoröst hörbar. Men den stackars gumman går allt vidare, på engång ljusnar det,

och skogen börjar glesna. Gud vare lof, suckar hon, ändtligen har jag släpat mig fram; hon samlar sina yttersta krafter — och se, åter står framför henne densamma lilla gröna slätten, samma trädhus med tillslutna fönsterluckor, tillbommad port, och ingen Christen själ visar sig.

"Ack, jag olyckliga! åter har jag gått vilse, åter har jag kommit till samma ställe!"

Men hvad var att göra? Gumman satte sig i skuggan och försjönk i sorgliga betraktelser; bandhunden i portgången upphäfde ett skall, portdörrn öppnades och en man omkring sina trettiofem år framträdde, klädd i röd skjorta och omgjordad med en läderrem.

— Se, god dag, gumma, huru mår du? Mången sommar och mången vinter hafva vi icke råkat hvarandra, och likväl igenkände jag dig genast, du har icke en hårsmån förändrat dig; sådan du då var, sådan är du också nu. —

"Jag mins ej rätt, käre vän, möte dig S:t Nicolaus, men jag tycker, att jag i alla mina dar ej sett dig förr."

— Hvad, kära gumma, du tyckes redan börja för-

lora ditt minne; erinrar du dig icke, huru du för tjugu år tillbaka vandrade till åttesången, men förvillades, och jag matade dig ännu med bröd och visade dig vägen. Jag tycker mig nu se dig sådan som du var då. —

"Hvad säger du, käre vän, möte dig S:t Nicolaus; visst vet jag det, att jag var här, och att en femtonårig yngling utkom, och, tack vare honom, matade mig med bröd."

— Nå, det var ju jag, min kära gumma. —

"Hvad är det som du påstår, käre vän! det var ju i dag på morgonen, och den, som då mötte mig här, var en femtonårig gosse, men du är ju, Gud vare dig nådig, redan fullvuxen."

— Så, min kära gumma, du börjar verkeligen blifva fånig; hvad talar du om denna morgon? jag har ju sagt dig, att redån tjugu år förflutit sedan du kom hit och satt på den här lilla bänken; kommer du i håg? —

"Huru skulle jag ej minnas det, käre vän! men det var ju i dag på morgonstunden och dessförinnan har jag aldrig varit här."

— Nå, må vara, dig kan man icke öfvertyga, du har helt och hållet förlorat ditt minne. — Men när jag betraktar dig, stackars gumma, så finner jag att du är alldeles utmattad; svetten störtar från ditt ansigte som en hagelskur, jag skall hemta dig en handduk att torka dig med. —

Med dessa ord skyndade mannen i röda skjortan genom porten och återkom genast med en handduk, kantad med inslag af rödt garn.

Knappt hade gumman tagit den i sin hand, då hon utropade: "Ack, käre vän, hvarifrån har du denna handduk?"

— Hvarifrån jag än må ha den, — svarade han vresigt, — torka dig bara. —

"Det är ju samma handduk, som jag förfärdigade åt min son till hans vandring."

— Åt din son? — återtog mannen, — huru såg han ut? —

"Ack! min son, han var en präktig gosse! huru är det, känner du då honom?"

— Jag frågar dig, huru han såg ut? —

”En gosse om femton år, ljuslätt, med lent låckigt hår, klädd i blå öfverrock och filthatt.”

— Ljuslätt, med lent låckigt hår? — upprepade med dysterhet mannen i röda skjortan, — skada då, att jag icke visste det. —

”Hvad har då händt med honom, kära vän?” sade gumman helt uppskrämd.

— Ingenting särdeles, — svarade mannen, — skrif honom i de dödes bok, han är ej mer bland de lefvandes antal. —

Den stackars gumman störtade ner till jorden och utbrast i bitter klagan.

— Nå, hvad skall du ligga der och gråta, icke kan du uppväcka en död. — Gumman repade sig.

”Huru vet du då, kära vän, att han icke lefver mer? är det verkligen sannt?”

— Om det är verkligen sannt? om jag vet det? Du hade väl uppfostrat honom till ett helgon, men vi lockade honom hit, vi sågo, att han var en rask pilt och trodde, att vi nog skulle få nytta af honom, vi sade till honom: du skall bli en kappa utaf vårt kläde, men han stretade emot med händer och fötter. —

”Nå, hvad vidare, käre frände?”

— Ju, det förstås, vi gåfvo honom dödsknäppen och sänkte honom i Wolga för att fånga aborrar. —

Den arma gumman utbrast åter i bitter klagan.

”Säg, käre vän, om han helst med ånger lemnade sin själ i Guds hand?”

— Det förstås att vi icke brydde oss om att tillkalla en prest, men nog bad han, den stackarn. Men sluta då engång att tjuta och packa dig härifrån, eljest kan vårt folk hemkomma och det går med dig, som med din son. —

”Ske Guds vilja, käre frände, visa mig blott vägen till klostret, att jag må bedja Gud för min son och för dig.”

— För mig? narras icke; snarare skall du förbanna mig. —

”Alldeles icke, käre vän, hvarföre förbanna dig? jag skall bedja om din syndiga själs frälsning.”

Mannen försjönk i tankar.

— Du är besynnerlig, min gumma! — sade han efter någon tystnad. — Huru mången har jag icke afhändt lifvet, gammal och ung, af hvardera könet och hvarje ålder, och min hand har icke darrat dervid; men nu skär hvart och ett af dina ord mig i hjertat och likväl höjer sig icke min hand mot dig. Men packa dig härifrån innan jag blir uppbragt, och gå långsmed denna spång, så kommer du rakt till klostret. —

Och gumman vandrar åter vägen framåt, och aftorkar tårepärlor med ärmen.

"Gud har straffat mig," säger hon för sig sjelf; "hvarken hann jag, olyckliga, till ottesången, eller högmässan, få nu se om Gud tillstädjer mig att förrätta min bön i aftonsången."

Här framgår hon nu; hon går en timme, hon går två, hjordarne lägga sig på fälten, foglarne sitta tyst på trädens grenar; ett moln ilar fram, ett sakta regn nedfaller, och innan kort återtager allt sitt förra lif, hjordarne böla, foglarne sjunga och nu förnimmes äfven sammanringningen till aftonsången i klostret. Klockornas ljud höres allt närmare, men skogen blir tätare.

Gumman framgår en timme, hon framgår två och nu höres ej mer klockornas ljud, solen sänker

sig lägre ner och skuggan från träden uttänjer sig allt mer, men hon ser ej något slut på skogen. Gumman blickar omkring sig, men framför henne synes spången, bakom henne spången och rundtomkring skogens dunkla djup; ej en koja, ej en planta är synlig, ej en menniskoröst hörbar. Och den stackars gumman går allt vidare, — på en gång ljusnar det och skogen börjar glesna. "Gud vare lof," säger gumman, "att jag ändtligen hunnit fram!" hon samlade sina yttersta krafter, och se — åter ligger framför henne den lilla gröna slätten, samma trädhus med tillslutna fönsterluckor och fastbommad port, och ingen Christen själ visar sig. "Ack! förbarme sig Herran öfver mig olyckliga", utropade gumman, "åter har jag framkommit till samma ställe, och orkar ej mer vandra längre; Gud tillstädjer mig icke att framkomma till klostret; men ske Hans heliga vilja!"

Gumman satte sig under ett träd och försjönk i sorgliga betraktelser.

Hunden skällde i portgången, portdörrn uppläts och en sextioårig gubbe med grått hår framträdde, stödjande sig på en krycka.

— Se, min kära gumma, — sade han, — huru orkar du lefva? Mången sommar och mången vinter har

för-

förflutit, sedan vi råkat hvarandra. Men på dig tyckes tiden icke verka; sådan du var, sådan är du äfven nu, du har icke det ringaste förändrat dig, och likväl hafva vi icke sett hvarandra på 20 år. —

"Jag vet mig, käre vän, aldrig i mina dar hafva sett dig förr", svarade gumman; "visst har jag varit här, och mer än engång, men blott i dag på morgonstunden och middagstiden; då utkom en man i röd skjorta och lemnade mig en bedröflig underrättelse".

— Nå, det var just jag; mins du, jag hemtade dig en handduk; men sedan dess hafva ett par tiotal år och derutöfver förflutit. Det är sannt jag har förändrats mycket sedan den tid; jag är väl ännu icke alltför gammal, men har blifvit ytterst skral; mitt fräcka lefverne har förstört mig. Men hvaraf kommer det, att du icke det ringaste förändrat dig, ty jag ser dig ännu sådan som du var fordom. —

"Nå, det begriper jag sannerligen icke, min käre son: månne jag i sjelfva verket förlorat mitt minne? Jag vet ej vidare, än att jag var här på förmiddagen, men dig har jag i alla mina dar ej sett".

— Det är verkligen så, — sade gubben; — icke heller jag förstår någonting häraf; här är helt visst nå-

got underbart å färde; redan för mer än tjugu år sade du mig alldeles detsamma; sedan dess har mycket vatten runnit och många synder har jag hopat på mitt samvete. Men hvad står jag här och pratar; vårt folk kommer straxt hem, dig till föga botnad; jemka dig derföre härifrån, medan du det ännu kan. —

"Nej, käre vän, huru du än må tycka, så aflägsnar jag mig likväl ej härifrån, mina fötter bära mig icke".

— Hva sa! du oförståndiga! straxt komma kamraterna hem, de taga då lifvet af dig. —

"Ske Guds vilja!"

— Huru, fruktar du icke döden? —

"Hvarföre skulle man frukta den? När stunden är inne, så sker Guds vilja".

— Således fruktar du icke döden! — upprepade gubben och försjönk i tankar. — Ack, — tillade han efter en stunds tystnad: — jag åter fasar för döden. —

"Bed Gud, käre vän, möte dig S:t Nicolaus, så skall du ej rädas för döden."

— Jag bedja Gud? Skulle Han då höra min bön? —

"Visserligen bönhör han, då du bedjer med syndaånger".

— Du tyckes icke, stackars gumma, veta, med hvem du talar; om du skulle känna, huru många oskyldiga jag afhändt lifvet! det finnes intet brott, som jag icke föröfvat, ingen synd, i hvilken jag ej sölat mig — och du tror, att Gud skall förbarma sig öfver mig? . . . —

"Ångra dina synder och Gud skall förlåta dig".

— Det är för sent, kära gumma! Redan flyr mig sömnen; tillsluter jag blott mina ögon, så ser jag blodiga armar sträcka sig mot mig; lika tydligt, du i detta ögonblick står fram för mig, ser jag förbleknade anleten, brustna blickar, och i mina öron ljuda ständigt skrik och tjut och suckar och förbannelser; huru vore det möjligt för mig att bedja, kära gumma? Hos Gud finnes ej så mycken nåd. —

"Bed, säger jag, när Gudi är mycken nåd, — mer än utsägas kan".

Gubben blef alfvarsam.

— Vet du, hvad jag skall säga dig? — fortfor han

efter en stund. — Jag vill berätta för dig något som är sannt: jag har ofta tänkt på dig; dina ord hafva ofta runnit mig i minnet; erinrar du dig, huruledes du bad för mig, då jag var ung, att Gud måtte förläna mig förstånd? erinrar du dig, huruledes du lofvade mig bedja Gud, vid underrättelsen om din sons mord? Jag har icke förgätit någonting deraf och alltid längtat att få samtala med dig om min arma själ; ack, den är svart, kära vän, den är svart som bäck, och den är het, som varm blod; men hör på: det duger icke, att du sitter här, de komma straxt hem och varseblifva dig; kom in i stugan, jag skall söka dig något gömställe. —

Han räckte gumman sin hand; hon stödde sig på hans krycka och släpade sig till huset, i förstugan upplyfte gubben en tilja. — Stig ner här, — sade han, — och håll dig fast vid repet, eljest slintar du. —

Gumman begaf sig ner under trossbotten, dit ljuset endast igenom en glugg inträngde; kring väggarne voro staplade kistor, skrin, koffertar och allahanda käril, och ofvanom på dem hängde knifvar, bössor och klädespersedlar i oberäknelig mängd.

— Detta är vårt skafferi, — sade gubben, — det är icke till skänks vi hafva fått allt hvad der fins. —

Gumman vandrade under böner längre fram.

Hon gick genom det första rummet, det andra, det tredje; hon ser allt i bästa ordning. I det första ser hon husgeråd, i det andra mans kläder, i det tredje fruntimmers klädningar, ädelstenar af olika färger, pärlor, örhängen och halskeder.

"Här är något qvaft, käre fader", sade hon.

— Så tycker äfven jag, — utropade gubben; — om man betänker, att i alla dessa kläder rört sig lefvande menniskor, och att ingen enda af dem dödt sotdöd, så löper det en kyla genom ådrorna; det ser beständigt ut som folk skulle röra sig inom kläderna; men hvad kan man göra? Det förflutna hemtar man icke åter; sätt dig der i knuten på skrinet, der är friskt drag från gluggen. —

Gumman satte sig, men förmådde knappt draga andan; hon ser ofvanom sitt hufvud en klädnad af damast, sarafaner *) af guldstickadt sidentyg och under dem rakt midtemot henne halskeder och halsband af pärlor och bernsten, och bland dem vid en

*) Ryska nationaldrägten för qvinnor, bestående af kjortel med lifstycke. Ytterligare höra dertill vida hvita ärmar samt såsom hufvudbonad en så kallad kakoschnik, en prydnad i form af en upp och ned vänd ögonskärm, som fastbindes ofvanom pannan. Ibland är den täckt och heter då pavojnik. Öfvers. anm.

med koraller smyckad tråd ett kors jemte en liten kryddpåse *).

Det skymtade för gummans ögon, hon fattade kryddpåsen och brast ut i bittra tårar.

"Säg, käre frände, och narra mig icke, hvarifrån har du detta halsband"?

— Skulle det då vara dig bekant? — frågade henna gubben darrande.

"Huru skulle jag icke känna det?" sade gumman, "detta halsband tillhör ju min dyra skatt, min dotter".

Gubben störtade till hennes fötter.

— Ack, huldaste moder! — suckade han — förbanna mig, din dotter är ej mera vid lifvet; jag skonade icke hennes jungfruliga fägring; jag plågade och qväfde henne just med denna samma hand; hon, den stackarn, stretade emot som en turturdufva; bad mig, att helst lemna henne tid att korsa sig — och icke det tillstadde jag henne. —

*) Bland Ryska folket bruka somliga, på ett band kring halsen, en liten påse med sådana krydder, som begagnas till rökelse i kyrkan och vid högtidliga processioner, såsom en talisman. — Id.

Gumman gret än bittrare.

"Måtte Gud förlåta dig", suckade hon, "mycken synd har du åsamkat din själ".

— Huru skulle Gud förlåta mig? — snyftade gubben i förtviflan, — aldrig kunna mina synder förlåtas mig; jag har ingen frälsning att hoppas, hvarken i denna, eller i en kommande verld. —

"Samka icke öfver din själ en synd till, käre vän, förqväf icke din anda genom förtviflan; försagdhet är en stor synd, gör bot och bed, när Gudi är mycken nåd".

— Hvad säger du, huldaste moder? — suckade gubben, — huru skulle Gud förlåta mig, du förlåter ju ej heller mig . . . —

"Tala icke så, käre vän, möte dig S:t Nicolaus, skulle jag icke förlåta dig? Mycket har du syndat, min sista tröst har du beröfvat mig, men — Gud skall förlåta dig såsom ock jag . . . ., gör blott bot".

— Innesluter du den syndiga Feodor i dina böner? . . — .

"Det gör jag helt visst" . . . .

Gubben gret ännu bittrare.

— Nej, huldaste moder, nu öfvergifver jag dig icke mera; det vore svårt för mig att stanna här; för mig hvart du behagar, der jag fritt kunde öppna hela mitt hjerta för dig, bekänna alla mina synder och emottaga förtjent straff. —

"Det der är icke min sak, käre vän; men om Gud upplyst ditt förstånd, så begif dig till klostret, fråga efter dess föreståndare, han skall undervisa dig, hvad du har att göra".

De gingo ut ur huset, solen var i sin nedgång, en sakta fläckt susade från öster; i klostret hördes sammanringningen till aftonbön. Icke länge vandrade gubben med gumman, klostret var icke mer än en half verst aflägset, och vägen från skogen snörrät.

Herrans tempel strålade i all sin prakt; tusende ljus spridde sitt sken kring de förgylda helgonbilderna; en osynlig chör uppsände milda lofsånger till Guds ära; doftet från rökelsekaren höjde sig i ljusa moln upp i rymden; på trappan och i förhuset stod en stor folkmängd. Endast med möda kunde gumman bana sig väg in i kyrkan. Bland hopen hviskade någon henne i örat: "bed för den syndiga Feodor". Gumman korsade sig, begaf sig åt ena sidan af helgendomen och uppsände andäktiga böner

först

först för den syndiga Feodor, derpå för dem, han afhändt lifvet och slutligen för sin egen syndiga själ: hon bad under strida tårar, med tro och hopp.

Aftonbönen var slut, folket nalkades helgonbilderna och gumman uppsteg från sitt ställe. Hon ser upp, och bredvid henne går en ljuslätt man, till utseende omkring femtio år, frisk och helbregda, bakom honom synes hans hustru och redan halfvuxna barn; efter denna familj ser hon en annan, som utgjordes af en hustru äfven om 50 år med sin man och likaledes halfvuxna barn. Gummans hjerta klappade högt, hon påminte sig sina barn: "Sådana der skulle de nu också vara", tänkte hon, torkade med ärmen sina tårar, korsade sig och framgick att kyssa helgonbilderna. Sedan begaf hon sig utur kyrkan och se, efter henne gå de båda familjerna och betrakta henne uppmärksamt; gumman vände sig om, hennes anlete upplystes af skenet från lampan, som var upphängd ofvanom kyrkans ingång. Den ljuslätta mannen nalkades gumman och sade: — Får jag lof att fråga dig, kära mor — och han brister på engång ut i gråt och störtar sig neder för hennes fötter — är det icke du, vår hulda moder? hvar har du varit, hvart försvann du? vi förmodade redan, att du icke mer var vid lifvet. — Efter honom kastade sig äfven qvinnan till gummans fötter.

— Är det verkligen du, älskade moder? Hvar hafva vi icke sökt dig och nästan förgråtit våra ögon för din skull. —

"Är det verkeligen ni, mina barn", sade gumman under tårar, "huru har Gud vidmakthållit eder, hvad har händt eder?"

— Huru skall jag berätta det, älskade moder, — svarade den ljuslätta mannen. — När du begaf dig till gudstjensten hit till klostret, väntade vi dig en dag, vi väntade en annan; då du icke syntes, gingo vi ut att söka dig; vi kommo hit till klostret, genomletade hela skogen, vi ropade på dig och frågade alla vi mötte, men allt förgäfves. Ett år förgick, ett annat likaså, det förflöto fem och tio år, och vi hafva redan länge låtit hålla själamässor öfver dig, sörjt dig och gråtit. Ännu ett tiotal år förflöt; under tiden förlofvade sig en hederlig man med syster och äfven jag fann en brud efter mitt hjertas tycke; vi firade vårt bröllop, älskade moder, och förlåt, utan din välsignelse, — vi trodde dig icke mer lefva. Se här dina barnabarn. —

"Gud välsigne eder, mina kära barn."

— Hjertligt hafva vi saknat dig, älskade moder; ofta hafva vi tänkt på dig under bönesuckar, men i allt öfrigt har Gud förlänat oss en outsäglig välsignelse. Alla äro vi friska; våra barn äro oss till

tröst; hvad vi än utså, bär hundrafalldig frukt; inlåta vi oss i handel, hafva vi oväntad vinst; med ett ord hvad vi än företaga oss, — tyckes det, som något helgon skulle vårda sig om oss; det är obegripligt, huru välgång från alla håll hopar sig öfver oss. —

Gumman uppsände från sitt hjertas djup en tacksam bön. "Men har du i behåll den handduk, som jag sydde åt dig"? frågade hon sin son småleende.

— Ack! älskade moder, var icke ledsen; något öfvernaturligt har tilldragit sig. Det är längesedan, åtminstone för trettio år, som jag drömde, att jag vandrade i skogen, för att söka dig, och på engång tycker jag mig höra din röst, — jag går och går — på engång ser jag just som en liten slätt framför mig, och på slätten ett trädhus med tillslutna fönsterluckor och fastbommad port, och ur huset framkomma okända personer, som börja ropa mig till sig; jag går ej till dem, men de rusa på mig och plundra, fråntaga din handduk, tillfoga mig flera sår och vräka mig i floden. Härvid uppvaknade jag, och märkte om morgonen, att din handduk var borta: hvarhelst vi sökte, kunde vi icke få reda på den. Tio år derefter har syster en likadan dröm: hon tycker, att hon söker dig i skogen och hör din röst — på engång står framför henne en liten slätt, på slätten ett dylikt trädhus med tillslutna fönster-

luckor och tillbommad port; ur huset framhoppa okända personer, som plundra henne, fråntaga henne halsbandet, sarga och kasta henne i floden — härvid uppvaknar syster och blir varse, att ditt halsband af koraller är borta. Var icke ledsen på oss, älskade moder, att vi förlorat dessa minnesskänker, men vi kunna ej ens förstå, huru de försvunnit. —

”Det gör ingenting, kära barn, det var endast af nyfikenhet jag frågade eder om dem”.

— Men hvar har du då varit, älskade moder? —

”Fråga mig icke derom, jag har varit der Gud velat det, — men låt oss nu heldre återvända till kyrkan för att förrätta vår andakt, och sedan bör ni gifva mig något att äta, ty sedan i morse har ej en smula kommit öfver mina läppar .... sedan i morse”, upprepade gumman för sig sjelf och runkade på sitt hufvud: — ”underbara äro Herrans vägar!”

De återvände alla in i kyrkan; och åter hviskade en röst från ett osynligt väsende i gummans öra: ”Bed för syndaren Feodor”. — I ett skumt hörn af helgedomen låg gubben knäböjd och tryckte sin panna mot det kalla stengolfvet.

Omkring trettio år hade förflutit sedan dess. Då hände sig engång, att föreståndaren för ett ödebeläget kloster i Hvita hafvet uppkallade till sig en presterlig munk: "Fader Theoktist", sade han," i närmaste by ligger en hundratjuguårig qvinna på sitt yttersta och önskar begå den heliga bikten; församlingens herde är stadd på någon förrättning, — din är väl turen, men jag fruktar att sända dig, som är svag och matt af fasta och vak; — icke orkar du ju gå till byn?"

— Herran skall förläna mig krafter, — svarade gubben, — tillåt mig att fullgöra mitt åliggande. —

❀

Glädjen herrskade i den hundratjuguårigas hem, då det förnams, att fader Theoktist skulle besöka henne; länge hade ryktet om hans klosterlefnad och hans heliga mödor vandrat bland folket. I en tagelskjorta, betungad med kedja, framkom med knapp anda den ålderstigne till den döende, — hela det talrika husfolket bugade intill golfvet för honom. I detsamma han såg den döendes anlete, utbrast han i heta tårar: — "Är det *din* syndabekännelse Gud tillstatt mig att emottaga? känner du mig ännu? kommer du ännu ihåg den syndaren Feodor, som har att tacka dig för sin räddning? Månget år

har förrunnit sedan den tiden. Gud har förunnat mig att göra bot och lida straff och vinna nåd; han har bevärdigat mig att räknas bland sina ifrigaste tjenare; men äfven nu, då jag betänker min förra vandel, svallar blodet starkt i mitt hjerta; endast i fasta och bön finner jag vederqvickelse ... är det jag, ovärdige, som skall emottaga din syndabekännelse?" —

"Tala icke så, helige fader", svarade den döende, "det är ej förgäfves Gud ännu tillstadde oss återse hvarandra, deri visar Han sin nåd åter ny, att jag icke måtte förhäfva mig öfver din omvändelse .... Begynn din förrättning, helige fader — förlåt mig och förkunna mig mina synders tillgift hos Gud ...."

❀

Då den döendes fränder länge väntat förgäfves på fader Theoktists återkomst från sjukrummet, inträdde de dit; det var redan morgon, den uppgående solens strålar lyste på de två ålderstignes anleten — det tycktes såsom de ännu skulle bedja — men deras själar hade redan flyktat till de saligas boning.

Furst Wl. Odojevskij.

(Князь Вл. Одоевскiй.)

❀

OM DET FINSKA NATIONAL-
LYNNET.

Om det Finska national-lynnet.

Den fest det Finska Universitetet nu firat är egnad att väcka åtanke af dess tvåhundraåriga verksamhet, för att utbreda den vetenskapliga kulturen öfver en aflägsen del af den Europeiska kontinenten. Det kan ej vara fremmande för denna högtids betydelse att betrakta den jordmån, som vetenskapen haft att i Finland bearbeta, att sammanställa historiens och erfarenhetens vitnesbörd om det Finska lynnet och national-karakteren.

Historien ådagalägger, att de Finska folken aldrig förenat sig i större massor, för att göra andra folk af sig beroende eller intaga af dem odlade nejder; tvertom hafva de alltid åt andra nationer afstått landsträckor, på hvilka de redan förvärfvat sig an-

språk. De hafva ständigt dragit sig undan, till dess de stadnat inom sina nuvarande hemvister, omgifna af Germaner på ena och Slaver på andra sidan. Och icke ens såsom hotade att af dem underkufvas voro de betänkta på ett ändamålsenligt nationalförsvar. Den förnämsta delen af deras land intogs, så vidt man känner, utan afgörande fältslag, af Svenskar, det öfriga af Ryssar; eröfringen gick långsamt, förmedlad af Christendomen. Vill man söka anledningen till detta ständiga afstående uti Finska folkets ringhet och deraf härflytande vanmakt, så har man blott till en del rätt, emedan de skilda folkstammarne aldrig handlade efter en gemensam plan. Ännu mindre låter det förklara sig ur en fullkomlig brist på krigisk anda. I sådant fall skulle detta sinnelag minst hafva förnekat sig efter föreningen med Sverige, och dock hafva så väl vänner som fiender gifvit intyg för motsatsen. I Konung Gustaf II Adolfs af flera nationer bestående armé ansågos Finnarne såsom härens kärna, att icke erinra om sednare tiders krig, som stadgat detta anseende. Men det är ej genom klokt anlagda planer och en långt seende beräkning eller i allmänhet de egenskaper, hvilka bilda fältherren, utan endast genom sin oförskräckthet, som Finnarne i krig skördat lagrar. Då behofvet påkallar ansträngningar och uppoffringar, återfinna de den energi, de annars tyckas sakna, uppfatta af faran en intressant sida, finna ett visst behag deri och äga

då den kallblodighet, som endast af en tillfällig enthusiasm eller hopp om ära och fördelar hos lifligare nationer kan ersättas. Samma lugna, af beräkningar oberoende sinnesförfattning är anledning till det beröm för trohet mot sin lagliga Öfverhet, som Finnarne städse blifvit tillerkändt. Under Finlands förening med Sverige hade denna trohet mer än en gång tillfälle att visa sig annorlunda än passiv. Uppmaningar af motsatt syfte, som någon gång icke utan hopp om framgång gjordes, funno ej det minsta afseende; tvertom hade tvenne Konungars vacklande throner sitt sista, om också svaga stöd i Finland, under tidpunkter, då ögonskenliga fördelar skulle varit otrohetens belöning. Finnen saknar allt sinne för politisk betydenhet, såsom nation, men sätter stort värde på det personliga oberoendet, och då en lycklig erfarenhet lärt honom att denna haft sitt skygd hos Högsta Makten, älskar han att anse densamma ej allenast såsom det högsta menskliga förnuft, utan äfven som en Gudomlig inrättning, och finner deri ökad anledning till en af alla tidsomständigheter oberoende kärlek för det bestående.

I sin fredliga beröring med fremmande nationer hafva Finnarne föga mer väckt uppseende, än i politiskt hänseende. Boende i ett af haf på tvenne sidor omgifvet land, hafva de aldrig blifvit några utmärkta sjöfarande eller handlande; det är inflyttade

folk, mest af Germanisk stam, i hvilkas händer den Finska sjöfarten och handeln befinner sig. En spekulations-förmåga, som skulle gå utöfver fyllandet af nödvändiga behof, har för Finnen ingenting lockande. Väl är han djerf att fara upp och ned för strida forsar, att kryssa i sina skärgårdar, ja äfven att utan egentlig navigations-kunskap klyfva Östersjöns vågor; men bland Finlands utmärktare navigatörer och handlande är antalet af dem, som räkna egentligen Finskt ursprung, utan tvifvel mycket mindre än bland embets- och tjenstemanna-klasserne. Finnen är ej den, som kan draga den största möjliga fördel af sitt arbete, som för en mindre säker vinst vågar en säker besittning, som skickligt kan vända andras verksamhet sig till godo och som ständigt har nya planer i beredskap, för att förskaffa sig en ny framgång. Han beträder helst gamla af erfarenheten bepröfvade vägar, förstår sig ej att med beräkning dölja eller yppa sina förehafvanden, är godtrogen ända till oförsigtighet, så länge han ej anar svek hos andra, och öfvergår, om detta inträffat, till en lika ytterlig misstänksamhet — allt egenskaper, som göra honom föga skicklig såsom industri-idkare. *) Finsk ärlighet har blifvit berömd och den utgör verkligen

*) Den om de fordna Bjarmerne erinrande handelsanda, som utmärker Karelarne i Archangelska Guvernementet, är en abnormitet från det Finska lynnet, sådant det i Finland uppenbarar sig.

ett tydligt grunddrag i folkets karakter. I det inre landet är det ännu vanligt, att ej hafva rummen stängda, oansedt ofta alla invånare i en gård om sommaren arbeta på långa afstånd från sina hemvister. Ingen är för Finnen så föraktlig som den svekfulle, och derföre vill han icke utan egen erfarenhet anse någon för sådan. Till och med den i bojor slutna obekante synes honom icke utstött från menskligheten; han tyckes mena att fångens brott kan vara försonadt genom ångern och ser derföre mera i honom den förvillade och bedragne, än den brottslige och bedragaren.[1]

Aktning för andras personlighet sammanträffar väl med denna ärlighet och godtrogenhet. Långt ifrån att med ord eller gerning vilja förolämpa någon, är Finnen mot fremmande vänskapsfull och tjenstaktig, utan att hafva anspråk på erkänsla. Men i afseende å sin egen person är en viss förbehållsamhet, som har sin grund i en ytterlig flärdlöshet, för Finnen helt naturlig. Han yppar nemligen om sig sjelf ogerna mer än den vise kan behöfva veta, för att göra en riktig slutsats; det grämer honom alls icke, om han blir oförstådd eller öfversedd af andra. Gör en fremmande, som inkommer i en bondes stuga, den fråga af värden, huruvida han är värd i gården, så är det naturliga svaret: "Visst har man hittills varit det." Han lemnar dervid åt den

fremmande, att af hans tal och öfriga uppförande sluta, huruvida han kunnat förverka sitt värdskap eller ej; tager denne då misste, så erhåller han ingen rättelse. Om någon genom skryt och flärd vill förskaffa sig aktning, lemnar Finnen honom gerna i den inbillningen att hafva lyckats deri och ler blott inom sig öfver den andras dårskap. Lika svårt en fremmande har att genom förolämpningar nå gränsen för Finnens tålamod, lika lätt har denne sednare att, om detta inträffat, öfverskrida gränsorne för straffet. Finnen vill framför allt ej gifva åt en sak en större vigt än den i sjelfva verket förtjenar, och ingalunda mäta storheten af hvarje föremål efter hvad det för ögonblicket visar sig, utan efter en inre måttstock. Han vill ej röra sig i oträngdt mål, ej göra stort väsende af en ringa sak. Deraf den så allmänna beskyllningen för overksamhet och maklighet, ehuru det är allmänt kändt, att bland alla folk, som bebo den Europeiska Norden, ingen fört åkerbruket så högt mot polen som Finnen, eller aftvungit skördar ur en sådan mark som han. Blott han finner föremålet värdigt, är han beredd till stora ansträngningar, utan att på andra söka välta någon del af desamma; men detta småaktiga ordentlighets-bestyr, som vill hafva allt putsadt och fejadt ändatill minsta grand, är för Finnen någonting vidrigt.

Af hvad vi ofvanför sagt torde man kunna slu-

ta, att Finnen ej har denna känslighet, som alltför djupt lider af egna eller har svårt att höra en skildring af andras olyckor. Att värdigt bära sitt öde räknas af Finnen till de största dygder. Ehuru den Finska gästfriheten och hjelpsamheten måhända ej är större än i andra nordiska trakter, behöfver den nödställde ej väcka densamma genom en skildring af sina oblida öden. Men kommer en tiggare till den Finska bondens stuga och vet att med förstånd deltaga i ett samtal, att berätta något märkligt af sin erfarenhet eller på annat sätt visa, det han ej tanklöst genomgått sin verld, så är han en värderad gäst och icke ett nådehjon. Det är ej sjelfva olyckorne, vid hvilka man fäster afseende, utan den mans karakter, hvilken de träffat.

Vi hafve skildrat Finnen såsom eftergifven och saktmodig, och likväl har den Finska envisheten ingalunda utan skäl blifvit ett ordspråk. Denna motsats finner dock sin naturliga förklaring i hans lynne. Finnen kan nemligen lätt förträngas ur fördelar, som ännu icke tillhöra någon personligen; steg för steg kan han lättare än någon annan förmås att afstå förmåner, på hvilka han till och med har goda anspråk. Men vill man antingen brådstörta i sin framfart och nyttja uppenbart våld, eller söka inskränka honom i det, hvarpå han kan vara fullt öfvertygad, att endast han sjelf har uteslutande rättig-

het, eller han blott börjar misstänka sådant, så vaknar hos honom sinnet att göra motstånd, och detta öfverväger då all beräkning på uppkommande vinst eller skada. Finnen har intet betänkande vid att, för bibehållandet af något honom tillhörigt, göra uppoffringar af mångfaldt större värde än det har, hvars besittning blifvit satt i fråga. Lika litet kan han genom öfvertalande förmås att frångå en förut fattad mening, så snart han fäster någon vigt vid densamma: han fordrar de klaraste skäl och besinningstid, innan han kan låta sin öfvertygelse gifva vika för en annans. Häraf den öfverdrifna mängd af rättegångar, som bland den Finska allmogen äger rum, äfvensom lusten att draga äfven obetydliga saker ända till Högsta Maktens skärskådande. Undersöker man närmare dessa processer, skall man vanligtvis finna, att det ej är sakens värde, i och för sig sjelf, som åstadkommit tvisten, utan att ett förment förolämpande, yttradt såsom tilltag mot person eller sak, utgör den verkliga driffjädern till rättegången. Denna envishet har här och der utvecklat en anda för advokatur, som snörrätt strider mot Finnens naturliga, djupa känsla för rättvisa och redlighet.

En annan motsägelse i den Finska karakteren är icke mindre i ögonen fallande. Finnen är allvarsam och tystlåten; hela hans väsende röjer flegma och

och kall besinning, och när han synes stadd i sina värf, särdeles utom sitt hemvist, skulle man tro, att han är lika prosaisk till sitt sinne, som långsam i sina rörelser. Dock hafva Finnarne, särdeles den Karelska stammen, en djup känsla för sången. Intet land har, oss veterligen, ett sådant antal verkliga skalder, som Finland, och ehuru dessas flesta ingifvelser förklinga med ögonblicket, då de i ord framträdde, kunna dock få nationer uppvisa sådana alster af folkpoësi som Finnarne. Deras poëtiska anlag framträder äfven i den rika skatt af de mest sinnrika, ofta oöfversättliga ordstäf, hvilka oupphörligen, såsom ett slags skiljemynt, vid vexlandet af ord och tankar sättas i omlopp, i bredd med för ögonblicket alstrade uttryck af den djupaste uppfattning af ett ämne. Finska språket lärer också vara det enda, som tillåter ett nästan obegränsadt bildande af nya ord, hvilka alltid förstås, ehuru de sällan kunna till sina finaste nuancer förklaras. En Finsk bondes föredrag är vanligast så godt, klart och redigt, att orden utan ändring kunde i tryck meddelas; det virrvarr af ologiska ord och uttryck, som icke sällan i skrift anträffas, stämplar mera halfbildade herremän, än Finska bönder.

Man säger, att den Finska sången, likasom det Finska lynnet, har en öfvervägande böjelse för det

melancholiska, och deruti har man rätt, så vidt dermed menas en prevalerande håg för det höga, storartade, underbara, framför det blott täcka, städade eller glädtiga. Men icke må man taga uttrycket sålunda, som skulle dermed åsyftas en obelåtenhet med de yttre förhållanderne eller förakt för desamma, än mindre en pjunkig klagan öfver lifvets motgångar. Finnens melancholi är ej sorg och dvala, utan en frisk, inre verksamhet, som lika ofta har en satirisk som en vemodig anstrykning. Af nordens natur har höstens och nattens höghet utöfvat ett vida djupare inflytande på Finnens sång och lynne, än sommarens och dagens skönhet. Detta sinne för det höga och underbara har skapat en mythologi, som framställer manliga, men icke trotsande, visa men icke listiga, vemodiga, men ej qvinligt klagande karakterer. I en sednare tid har samma grunddrag i lynnet längre än man kunnat vänta bibehållit många drag af forntida vidskepelse, om man också ej kan neka, att det derjemte varit ett tjenligt rotfäste för en djupare religiositet. Af hvad tillförene blifvit yttradt kan man sluta, att, om Finnen i hela sitt förhållande till andra, är konservativ, han i hänseende till kyrkan är protestant.

Om man sammanställer alla ofvanföre antydda företeelser, är det icke svårt att upptäcka den ståndpunkt, från hvilken ensam den Finska karakterens så

väl ljusare, som mörkare sidor finna sin förklaring. Då den fordna och närvarande tidens berömdaste folkslag städse sökt att i högsta möjliga grad beherrska de yttre förhållanderne, vare sig i fred eller krig, så har för Finnen all yttre besittning, allt inflytande endast så till vida ett värde, som det är ett nödvändigt vilkor för hans bestånd såsom physisk och moralisk person. Då Phenicier, Greker och Romare, Engelsmän, Fransoser och Ryssar endast i en hel verld velat finna en nog värdig skådeplats för sina fredliga eller krigiska bragder, så är för Finnen verlden inom hans eget bröst tillräcklig att tillfredsställa hans ärelystnad. Om det vore möjligt att med ett enda ord uttrycka dessa olika åsigter af lifvet, så skulle vi säga, att Europas herrskande folk hafva en spekulativ, Finnarne deremot en kontemplativ kararakter.

Frågar man, hvar denna Finska national-karakter renast finnes framställd, så är det naturliga svaret: hos allmogen i de trakter, der den förblifvit mest ostörd af fremmande inflytande. Dock kunne vi ej neka, att icke många vigtiga drag af det Finska lynnet ej allenast bibehållit sig hos medelklassen och till en del äfven de högre stånden uti slägter, som redan sedan århundraden upphört att höra till det ursprungliga ståndet, utan äfven öfvergått på många i Finland sedan längre tider bosatta, som här-

stamma af andra nationer. Det är märkligt, att äfven hos alla de utmärktaste Finska skalder, som skrifvit på Svenska språket och till en del varit med den Finska sången föga bekanta, flärdfrihet, naturlighet, innerlighet och en viss idyllisk tendens äro fullkomligt karakteristiska drag.

Vill man åter veta anledningen, hvarföre Finska folket med dessa anlag för forskning, denna kärlek för sanning, denna helt och hållet åt det inre riktade verksamhet ej gjort större eröfringar inom vetandets och tankens verld, som Försynen egentligen tyckes för detsamma hafva utvisat, så behöfva vi ej erinra om andra hinder, än det som språket sätter för en Finne att förvärfva sig kunskaper. Det språk, som i Finland varit bildningens, är ej nationens; knappt en sjundedel af landets invånare, och bland dem minsta delen ursprungliga Finnar, förstår detsamma.

J. E. Öhman.

ÄR MACBETH EN CHRIST-
LIG TRAGEDIE?

Är Macbeth en Christlig tragedie?

Af högt intresse blefve tvifvelsutan en undersökning, hvars ändamål vore utredandet af det förhållande, i hvilket tidehvarfvens förnämsta konstskapelser stå till den religions hufvudprinciper, under hvars inflytelse de kommit i dagen. Man har sökt bestämma skilnaden emellan den, så kallade, klassiska och romantiska konsten och lyckats angifva en mängd klara och obestridliga egendomligheter hos hvardera; de djupaste skola alltid finnas ursprungna ur de djup, som den Grekiskt-Romerska gudaläran, för sig, och Christendomen, för sig, erkänna såsom sina egendomliga. Samma, på de religiösa verldsåsigternas olikhet hvilande, skilnad, som den antika och moderna konsten i sin helhet röjer, visar äfven hvarje hög klassisk konstproduct särskild, jemförd med en modern af samma höghet. Ehuru detta förhållande kunde genom exempel bestyrkas, fordrar dock vårt spe-

ciella ämne för mycket både utrymme och uppmärksamhet, för att tillåta en utvikning åt detta håll. Men en teckning i några drag af den Christna verldsåsigtens och konstens brytning mot den antika skall anvisa oss den ståndpunkt, från hvilken våra betraktelser böra anställas.

Konstens yttersta mål var för de gamle detsamma, som för oss: framställningen af ett allmänt, som beherrskar sina partier; det var således för dem, liksom för oss ett allmänt framställdt i sin seger. Skilnaden emellan de gamles och våra konstskapelser beror derföre icke af en olika uppfattning af konstens och skönhetens väsende, utan måste sökas i olika föreställningar om det högsta allmänna, eller, hvilket är detsamma, det högsta verkliga, såsom den positiva basen för all konst och skönhet. Och här yppar sig nu den frågan: hvad var för de gamle det högsta verkliga, och hvad för oss?

Naturen, det för sinnet varseblifliga var för de gamle allt. Här, under dessa stjernor, på denna jord, blommade, i Gudars hägn, lifvet; men vid jordens gräns var oceanen, den toma, nattliga, ofarbara, i hvars ändlöshet ingen ö höjde sig ur djupet, intet väsende njöt fröjden af att vara till. Så begränsades, i deras mening, äfven detta jordiska lif af en tom

tom evighet, af en verld utan krafter, der äfven Gudaburna hjeltars skuggor ansågos äga mindre fröjd, än den ringaste daglönare på jorden, och ville byta lott med en sådan. Grekens och Romarns ideal var derföre en skön mensklighet, och denna framstod för dem alltid i gestalten af deras egen nation. Förfärligt, men karakteristiskt, var det namn af barbarer, hvarmed de betecknade fremlingar; det visar, mer än mycket annat, att föreställningen om en verld bortom denna för dem ännu icke uppgått. Det var sålunda här, i sin synliga omgifning, de sökte typer för skönheten, och formen blef det väsendtliga för dem, och bildthuggeriet deras triumf. Christendomen kom. En verld, omätligare än denna, yppades bortom de gamles ocean för det troende ögat, skuggor bodde under denna sol, det verkliga lifvets land hade ljus af Gud. Försvunnet var på engång sinlighetens välde, formens betydelse vek för andens, barbaren blef en broder, kommen från samma hem och sträfvande, blott från skilda dalar, dit tillbaka, och konsten bortbytte mejseln mot penseln, ty skönheten behöfde nu ett öga, som kunde tala det gemensamma heliga fosterlandets språk. I stället för den jordiska skenverkligheten omfattades nu den himmelska, sanna, och idealet var icke mer blott menklighet, utan Gudamensklighet. Men tillika var, så att säga, det allmänna uttrycket i mensklighetens anlete förändradt. Man

såg deri icke mer njutning, utan längtan, icke mer tjusningen af ett närvarande, utan ett tillkommandes hopp. Ville man i figur utmärka skilnaden mellan den klassiska och Christna kulturen, kunde man för den förra bruka cirkelns, för den sednare våglinien bild. Båda äga med hvarandra gemensamt uttrycket af en harmoniskt vidgad famn; men cirkelns famn är tillika sluten, vågliniens öppen, cirkelns omfattar, vågliniens åtrår, cirkelns äger, men äger en ändlighet, vågliniens äger intet, men utbreder sig, just i sin uppoffring, mot en oändlighet. Den fullhet, det lugn, den klarhet, man finner i antiken, i motsats till den Christna verldens saknad, oro och aningar, de gamles håg för den solida gestalten, i motsats mot Christendomens syftning till en andeverld, alla dessa företeelser hvila på den omständighet, att de gamles verklighet fanns här, var närvarande och kunde omfattas, då vår deremot är bortom jorden, är tillkommande och blott ett mål för längtan och hopp. Skön är jorden; den var ett blomsterhem för menskligheten i dess barndom och ägde allt hvad ett hjerta, utan högre aning, förstod att åtrå; men dess skönhet bleknade bort i herrligheten af den verld, som Christendomen upplät, blomsterhemmet blef ett dystert fängelserum för menniskan, sedan själens öga, klarnande, njutit anblicken af det himmelska land, som Christus uppenbarade.

Men i och med detsamma menniskan fann sig

vara en fånge på jorden, fann hon sig äfven vara fången genom sig sjelf, och hennes ande uppreste sig mot detta jordiska, hvaraf hon kände sig snärjd, mot hjertats njutningar och plågor, mot förståndets irrande beräkningar och skenvishet. Målningar af den kamp, som sålunda kämpades, utgöra de första sköna skapelserna af Christlig konst, — legenderna. Anden, i sin seger öfver jordisk njutning och plåga, öfver förståndets skenbara lagar, se der hvad, i Christendomens första tider, menskligheten framställde i lefverne, och legenderna besjöngo. Hvad var eremitlifvet annat, än en realiserad seger öfver hjertats tjusningar och fröjder, martyrdöden annat, än andens makt öfver den jordiska plågan, hvad voro underverken annat, än slående tillbakavisanden af förståndets förmätna anspråk? När jungfrun afklipper sitt sköna hår, för att hennes håg icke af en förgänglig fägring må lockas från det oförgängliga, när den nygifte, på bröllopsaftonen öfverger sin tjusande maka, öfverger henne blott för öfvermåttet af sin kärlek, för att icke duka under för en jordisk sällhets makt, när den fjortonåriga flickan, dömd till döden för sin tro, lägges ned på en bädd af glödande kol, och kolen förvandlas till rosor, och hon inslumrar ljuft, som i sin vagga fordom, då är det icke det jordiska mer, som är det mäktiga, då har anden vaknat till seger, vaknat för evigheten och funnit sig vara en herrskare öfver hjertats lidelser,

öfver beräkningarna af ett förblindadt förstånd. Det är sådana taflor, legenderna måla, sådana föreställningar ligga djupt i Christendomens väsende och återfinnas i de djupaste skapelserna af Christlig konst. — Är Macbeth en Christlig tragedie?

Efter Shakespeares framställning, till sina vigtigaste drag grundad på en sägen, kommer Macbeth segrande från ett slagfält, der han stridt för sin konungs sak. På en hed mötes han af häxor, som förespegla honom framtida storhet och ära, och helsa honom såsom Than af Glamis, af Cawdor och ändteligen såsom blifvande konung. Snart derpå inträffa budbärare från konungen, hvilkas utsago bestyrker sanningen af häxornas förutsägelser, hvad de tvenne förra titlarne beträffar, och hos Macbeth vaknar i detsamma äfven en skygg tro på häxornas tredje löfte. Men konungen icke blott lefver sjelf, utan äger äfven tvenne arfvingar af thronen, huru skall då detta löfte uppfyllas? Hvad Macbeth i sitt innersta ryser för, verkställer han, äggad af sin gemål; han mördar i sitt eget slott sin gäst, konung Dunkan och blir, sedan dennes söner flyktat, sjelf konung. Han har nått sitt mål, det återstår för honom att betrygga sin besittning deraf. Banqve och hans son, åt hvars efterkommande konungavärdigheten äfven blifvit utlofvad af häxorna, måste undanrödjas, likaså Macduff, för hvilken Macbeth af

dem varnas. Banqvo faller för legda mördare, men hans son undgår döden och Macduff hinner lemna landet. Våld, list, grymhet, allt vill Macbeth använda för sin säkerhet, och denna tycker han omsider vara orubbelig, sedan häxorna förklarat, att han icke kunde falla för någon af qvinna född, icke öfvervinnas förr, än Birnams skog ryckt an mot hans slott Dunsinan. Så synes han hafva ernått allt hvad han åtrått, och, än mer, icke kunna rubbas i besittningen deraf. Men på hvad har han byggt sin lycka, af hvilken pålitlighet och hurudan är den?

Det är en djup sanning, att just i lifvets bästa, lyckligaste stunder frestelsen till det onda är närmast och mäktigast. Shakespeare har icke förbisett detta. Just då Macbeth, stridande och segrande för sin Gud, sin konung och sitt fädernesland, handlat mest himmelskt och måste känna sig mest lycklig, framställer sig för honom det jordiska med sina mest retande förespeglingar. Och fåfängt skulle man söka adæqvatare personificationer af detta mot anden stridiga, detta jordiska, än dem Shakespeare gifvit i sina häxor, väsenden, liksom den från Gud söndrade verlden, med alla dess håfvor, i sig sjelfva förvissnande, vidriga, opålitliga, i sina löften bländande, tjusande och säkra. Det är af dessa löften Macbeth fångas, det är icke mer ett himmelskt han omfattar, handlande i andens syftning; han affaller från sitt

högre lif, sitt samvete, han lemnar sig i häxors våld och bygger sin lycka på jordisk njutning, makt och höghet. Hvad är hans vinning?

Knappt har han tagit sitt första steg på den väg, han nu valt, knappt har han mördat Dunkan, när han finner, att de fördelar, han söker, kostat honom hans lugn för alltid, när han utbrister:

— "Glamis har mördat sömnen,
Derför skall Cawdor icke sofva, Macbeth
Ej sofva mer".

Borta är friden, men han blir konung, han lyds, han fruktas, han äger allt, hvad jorden kan bjuda. Vi finne honom nu vid det festliga bordet, omgifven af sina Lorder och färdig att deltaga i den njutning han anordnat för dem. Gästerne hafva intagit sina platser, han vill göra likaså. Då framtrollar samvetet för hans ögon vålnaden af Banqvo som han låtit mörda, bloden isas i hans hjerta, han skygger tillbaka, han, den mäktige, den rike, vågar icke smaka sitt eget öfverflöd, icke sätta sig ned vid sitt eget bord.

Tomt och fridlöst är hans lif, bubblor af stoft — Banqvos träffande benämning på häxorna — äro den höghet, den glans, den makt, han vunnit; men

dessa bubblor äro honom dyrbara ännu, ty han har evigt förlorat sin himmelska del, och hvad ägde han qvar, om han äfven miste dessa! Det qval, han erfar vid deras ägande, fördubblas af fruktan att förlora dem. Ännu engång tar han sin tillflygt till häxorna, ännu engång måste han svikas af dem och svikas i helt olika afseende. "Bygg icke din sällhet blott på jordiska ting, de äro häxor, af hvilka du emottar löften om fröjder, men verkligheter af qval", denna sanning har Macbeth hittills fått pröfva; ännu återstår för honom att erfara denna andra: "Bygg icke din visshet på jordiska beräkningar, äfven de äro häxor, i sina löften sannolika, vissa, i sin verklighet bubblor af stoft".

För att betrygga sin ställning, som konung, och göra förlusten af sin med så stora uppoffringar förvärfvade skenlycka omöjlig, använder Macbeth alla medel, uppbjuder hela sitt förstånd. Då han af häxorna varnas för Macduff, men tillika för den försäkran, att han icke skall falla för någon af qvinna född, utropar han:

"Så må du lefva, Macduff, hvad behöfver
Jag frukta dig? Dock, nej! jag vill ännu
Min säkerhet fördubbla, vill en pant
Af ödet taga. Macduff, du skall dö,
Att jag min fruktan kan beslå med lögn
Och sorglös slumra in i stormens gap."

Han gör sålunda mer för sin trygghet, än hvad beräkningen antyder vara nog. Och då han yttermera hör, att han icke skall öfvervinnas förr, än Birnams skog rycker fram mot Dunsinan, då kan han icke tvifla mer om sin säkerhet:

"Derhän skall det ej komma; hvem kan trän
Såsom soldater pressa, att de lösa
Ur jorden sina rötter. Sälla budskap!
Ditt hufvud reser du ej, uppror, förr,
Än Birnams skog framrycker. Lefva skall
I höghet Macbeth, tills din legotid,
Natur, är all". . . .

O, vansklighet af beräkningar, grundade på häxors ord! Just då Macbeth tror sig säkrast, ser han upproret resa sig och Birnams skog rycka an mot sitt slott, och just då han mest öfvermodig och förtröstansfull ropar till den anfallande Macduff:

"Låt ditt svärd
På hjessor falla, hvilka kunna såras;
I mig bor ett förtrolladt lif, som ej
För någon, född af qvinna, vika kan" —

hör han denne svara:

"Så tvifla då uppå din trolldom, låt
De afgrundsenglar, du i mörker tjenat,

Dig

Dig säga, att utur sin moders lif
I förtid Macduff skars." — —

Att framställa de enskilta dragen af denna beundransvärda tragedie är för vårt ändamål icke nödigt. De äro alla med inspirerad klarhet hållna i samma syftning, som de redan antydda och skola icke undgå den uppmärksamme läsaren af Macbeth. Men en omständighet bör icke förbigås: Lady Macbeths straff. Denna qvinna har från början lefvat blott för sinnenas verld och för den uppoffrat allt. Så länge det sinliga skimret lyser för hennes ögon, så länge hon är vaken, tänker och ser, är hon lugn eller kan åtminstone dölja sitt samvetes qval. Men i sömnen, då den jordiska glansen icke bländar henne, då hon är död för de tjusningar, som förledt henne, står hon opp, vandrar klagande omkring och äger af allt endast blodfläckarna på sina händer, dem hon vill och icke kan rentvå. —

Alla äkta konstskapelser äga med hvarandra gemensamt det, att vara ursprungna ur en enkel grundtanke, hvilken, liksom en lifsflägt, danar och genomströmmar alla deras partier. Jag har aldrig läst Macbeth utan att stanna vid denna tanke: hvad båtar det menniskan om hon förvärfvar hela verlden och dock tar skada till sin själ? Denna suck, en suck ur Chri-

stendomens innersta hjerta, lifvet i legenderna, lifvet i tron på underverken äfvensom i eremitens och martyrens handling, är lifvet i tragedien Macbeth; och om detta icke kan nekas, hafva vi funnit ett svar på vår fråga: Är Macbeth en Christlig tragedie?

J. L. Runeberg.

OM LITTERÄR SAMVETS-GRANNHET.

Om litterär samvets-grannhet.

(Till Runeberg)

Vi hafva råkats, älskvärde skald, vid en bullrande fest, der vetenskapen, efter att hafva aflagt sin anspråkslösa drägt, lyste för oss i all sin glans, i all sin storhet. En gudomlig tröstarinna i vårt lif — framställde hon sig icke som en blygsam gäst, icke i arbetsrummets undangömda enslighet, icke med stilla småleende på läpparne, utan i praktfull gestalt, i purpurmantel, krönt med lagrar, flätade af en skönhets hand, vid kanoners och pukors dån, vid en förtjust folkhops glädjeyttringar, ett föremål för en nationalfest. Jag skall länge minnas detta högtidliga tåg, hvarvid alla utmärkelser, alla ärebetygelser voro rigtade åt en enda lifgifvande tanke, hvarvid allt andades samma känsla, lifvades af samma sträfvande, att hembära pris och ära åt vetenskapens mäktiga helgedom.

Jag skall minnas den frejdade gamle, den älskade öfverherden, den andelige fadren för en hel landsort. Äfven han stod framför det gemensamma altaret, stod i bredd med sin dotterson och väntade med rörda känslor och med kärlek en femtioårig belöning, en krans, flätad af en skönhets, sin dotterdotters, hand.

Sådana scener inpräglas djupt i minnet derföre att hjertat inristar dem outplånligen, oförgätligen.

Det tillkommer icke mig, att med utförlighet skildra eder herrliga fest. Och hvartill? De, som sett den, kunna icke någonsin förgäta densamma.

Blott ett vill jag vidröra: vårt möte. Icke länge voro vi tillsammans, icke länge språkades vi med hvarandra, men jag vet icke, hvarföre jag i Eder vill finna en frände, räcka Eder min hand och be Eder icke glömma bort vår hastiga bekantskap. Månne icke derföre, att jag — hvad äfven Ni märkte, — kom till eder med hjertlighet och med vänskap, att jag skattade det för lycka, att vara tillstädes vid en högtid, hvarvid inga beräkningar för den låga ärelystnaden ägde rum, och att jag medförde ren, ohycklad kärlek till det höga. Jag vet, att, då förtalet ville misstyda mina tänkesätt och mina känslor, Ni tog gästen i Edert hemland i försvar, emedan Ni

med Eder själ trängde till djupet af hans. Jag tackar Eder, icke för den ädla handlingen, den är en ädel natur egen, utan för den goda tanken, för det kraftiga ordet, för det vänskapsfulla talet.

I allmänhet förblifva alla intryck Finland och dess inbyggare sjelfve på mig gjorde oförgätligen angenäma, och behöfver jag väl säga Eder, att jag skildes från Eder, edra kamrater och hela Edert land med känslor af sann aktning och tillgifvenhet?

Först och främst öfverraskade mig Edra landsmäns uppriktighet och något sträfva öppenhjertighet. Icke förgäfves hopar sig graniten till klippor på edra stränder. Eder karakter är lik graniten, både stadig och orubbelig. Den står i sekler, men förändrar sig icke och rörer sig icke från grundvalen.

Vidare öfverraskade mig eder stolta fattigdom, edert förakt för vår hufvudstads yppighet. Ni åtnöjer eder med litet, ty ni har icke blifvit bortskämde i lifvet. Hos eder herrskar inre yppighet. Två eller tre rum utgöra edra palats. I ett snyggt framrum sitta inga bortskämda jokeijer, utan ni öppnar sjelf dörren, då en god vän kommer att deltaga i edert stilla samtal.

Emedan ni icke känner verldens förderf, vet ni

icke heller af något förderf i litterärt hänseende, — denna pest, som förqväfver fröet till det sköna redan före dess utveckling. Ni skrifver icke efter kalkul, utan efter inre kallelse, och edra känslor äro djupa, edra tankar klara. Flere af edra skalder höra till lároståndet. Detta ensamt vittnar, att poësin hos eder är en ren, lugn vederqvickelse, en himmelsk flägt, som flyger på eder ned ifrån höjden efter fromma sysselsättningar, och upplyser för eder lifvets väg, icke med en jordisk fakla, utan med gudomliga strålar.

Jag tycker mig se härifrån, huru Du, älskvärde Lector med hjerta, uppfylldt af kärlek, tolkar för dina lärjungar fordna Romares höga lärdomar och sedermera i klangfulla verser utgjuter öfvermåttet af Dina själskrafter, icke med anspråk å namnkunnighet, utan enligt Din rika naturs oöfvervinneliga böjelse. Och i Dina skrifter afmålar sig, såsom i själens spegel, kärlek till det höga, sköna, nyttiga, fosterländska.

Samvetsgrannhet och nationalitet, se der de karakteristiska dragen af eder poësis lynne, hvarmed äfven vi år för år allt mera blifva bekanta.

Samvetsgrannhet, icke allenast i litterärt hänseende, utan äfven i handlingar och i hela lifvet, kan endast

endast äga rum der känslan för nationalitet är herrskande. — Till hvilket mål kan vår tanke, vår kärlek hellre rigtas än till det land, som uppammat oss, till de vänner och bröder, med hvilka vi blifvit uppfödde och lefva tillsammans, med hvilka heliga band, gemensamt namn, gemensam religion och gemensamt språk, förenat oss? Då rigtas våra sträfvanden ovilkorligen till det nyttiga, till sann upplysning, och kärleken till fosterlandet aftvingar oss både en god gerning och en kraftig tanke. Hvad kan vara skönare än denna medfödda känsla, hvilken, bjudande en djup tillgifvenhet och kärlek till de af himmelen eder tillsände ledare af edert lands väl, fäster eder med nordiska hjertans kraft vid eder stenrika jord, vid edra klippor och graniter?

Huru lärorikt och vackert är icke eder Lönnrots exempel! Utan att söka råd eller uppmuntringar fattade han, en fattig läkare, till vandringsstafven, kastade en skral rensel på ryggen och begaf sig å stad öfver snödrifvor och isfjäll, för att efterleta sitt lands traditioner. Några år vandrade han ensam till fots, led både nöd och köld, spisade med fattiga landtmän, alltid beredvillige att dela sin sista brödbit med gästen, som trädt under deras tak; afhörde deras sagor, upptecknade deras sånger, botade både unga och gamla och medtog vid sin bortgång, jemte de-

ras välsignelser, några versstumpar, par tre ord af någon derintill okänd legend, rik, lycklig och nöjd med sitt fynd, och vände sin kos till andra landtmän, till ett annat bord, under ett annat tak, med samma syfte, uppvärmd under den skarpa kölden endast af en skön idee, endast af kärlekens heliga och oskyldiga känsla.

Ni kan svårligen fatta, huru hugnande det är, att på en tid, då man af litteraturen gjort en oformlig marknadsplats, finna i en vrå af Europa en så oväntad företeelse. Efter mångåriga outtrötteliga vandringar återvände Lönnrot med sin förra fattigdom, sin förra oegennyttiga kärlek, men med ett helt skaldeverk i sin rensel, bestående af sånger, dem han ihärdigt och oaflåtligen sökte och slutligen fann, och dem han sedermera sammanställde och ordnade till ett helt poëm, innerligen glad, icke derföre, att han derigenom kunde vinna sig namn, hvarpå han alldeles icke tänkte, — utan derföre, att han räddade från glömskan en sida om sitt lands fornlif.

Efter anförande af ett så vackert exempel blifver det icke svårt för mig att komma till behandlingen af mitt ämne, samvetsgrannheten i litterärt hänseende. Hvad kalla vi litterär samvetsgrannhet? Är det icke ett ärligt sträfvande till ett nyttigt mål, ett sträfvande, som har sin grund i en sann talang och

alldeles icke beror af fremmande inflytande? Dess första grund är *arbetsamhet*, dess förnämsta vilkor *tålamod*, dess bästa kännemärke *anspråkslöshet*, dess högsta bestämmelse *sedlighet*. Arbetsamhet, tålamod, anspråkslöshet och sedlighet äro således de hörnastenar, på hvilka hela den litterära byggnaden bör hvila. Jag vet ej, om jag misstager mig, men det förekommer mig, såsom skulle för en god skrift fordras mera än blott skaparesnille. Och i litteraturen bör man lika som i hela lifvet skilja häftiga utbrott från andans höga ingifvelser, jordisk uppbrusning från himmelsk kallelse. En litteratörs mål är icke blott æsthetiskt. Litteraturen bör fast mera vara det högsta uttrycket af medborgerlighet och en häfstång för hela menskligheten. Endast då blir den, hvilka former den än må ikládas, fullt värdig vår aktning och kärlek.

Arbetsamhet, denna Försynens heliga lag, erbjuder då lärorika former för uttrycket, tålamodet gifver styrka och uttrycksfullhet, anspråkslösheten anstränger och bevarar alla själskrafter, — men sedligheten förespeglar på långt håll icke fåfäng ära, utan medvetande af en god gerning och höga lärdomar om sanning och religion.

Litterär samvetsgrannhet, grundad på sann talang, som jag ofvan sagt, såvida de bästa bemödanden i annat fall blifva utan framgång, är sjelfstän-

dig och stolt; hon afskyr underslef, imitation, gemenhet och sådana småaktiga charlatanerier, som åstadkomma ringa nöje, men underlätta arbetet och förnedra vetenskapsmannen till en taskspelares ömkeliga rol. Den litterära samvetsgrannheten söker icke behaga någon, fruktar ingen, insöfves ej af sjelfförnöjelse, plågas icke af okunnighetens skrik, utan går oupphörligt fram sin väg, uppfyller heligt sin pligt, är stark af sig sjelf och tänker icke derpå, att hastigt ila till målet, utan endast derpå, att oafbrutet sträfva till detsamma ödmjukt och beslutsamt, ehuru hon vet, att det icke fullkomligen kan uppnås på jorden.

Prisa lycklig edert lands anspråkslösa lott; välsigna eder andeliga rikedom, som jag i början af mitt bref kallade stolt fattigdom. Ni har att tacka edert förakt för lifvets yppighet aktningen för eder sjelfve. Ni har att tacka ringheten af edra anspråk eder inre oafhängighet. Ju närmare ni är eder natur, desto mer fäster ni eder vid henne och edra ord utgjuta sig utan fruktan för ryktet, utan handelsspekulationer, emedan de äro framkallade af kärlek till fosterjorden, till edra bröder, till allt redligt och godt, och de utflöda otvunget, samvetsgrannt och klangfullt.

Månne vi för närvarande finna detsamma i vårt samtida Europa? Der dödar den lösa och indrägtiga

litteraturen nästan öfverallt talangen, bildande ett visst vidunderligt skrå af sedelöshet och platthet. I det XIX:de seklet hafve vi i Europa våra litteratörer, likasom vi hafva våra simmelbagare och skomakare, endast med den skillnad, att vi sätta värde blott på de sed, nare. Den ytliga och inkomstrika litteraturen är den, som trädt i ställe för skaldernes inspirationer, de lärdes sömnlösa nätter och forntidens samvetsgranna skrifter. Den franska litteraturen är i synnerhet motbjudande för den höga egoism, hvaraf den är uppfylld. Och ju mindre innehåll, dess mera ord, nemligen att dömma efter det som synes. Tag hvilken bok som heldst: papperet, omslaget, bladens hopfogning, allt föreställer väl en bok. Men öppna den och boken försvinner — jag menar boken i ordets ädla betydelse, det vill säga, ett arbete, som blifvit framkalladt af någon hög idee, lifvadt af känslan och rigtadt åt ett nyttigt mål. Framför eder ligga döda bokstäfver, döda taflor, och ni blir både sorgsen och ledsen och förargad till sinnes, då ni betraktar vårt tidehvarfs ömkeliga materiella rigtning.

I några länder har man kommit derhän, att många författare aldrig läsa sina föregifna skrifter och sälja blott sitt namn för titelbladet, för att locka flere afnämare. Och hvad skall man säga om de usla romanerne, som, under förevändning att skänka en nöjsam sysselsättning, förderfva hela generationer?

Journal-litteraturen, hvilken, så framt dess rigtning är god, tjenar till en mäktig häfstång för den allmänna upplysningen, har i senaste tider för utgifvarnes skamliga vinningslystnads skull blifvit särdeles förderflig.

För att täfla med andra journaler och på fördelaktigaste sätt afsätta sina exemplar, kappas skamlösa journalister med hvarandra, att hos sina läsare uppväcka lastfulla passioner, förglömmande icke allenast grannlagenheten, utan till och med all anständighet. Och, i sanning, är det icke bättre, att gladt spisa sin middag i kamraters sällskap, att hvissla på spektaklet, att promenera på boulevarden och ändå blifva rik hastigt och lätt, än såsom en arbetsträl sitta i en usel vindskammare med rena tänkesätt i själen och med ren låga i hjertat? — Dessutom är det tråkigt och fordrar för mycken tid att författa en bok. Det är bättre att skrifva korta och muntra uppsatser. Men att utgifva dem särskildt har sina svårigheter. — Man besörjer hellre en journal. Ni utgifver en journal och har eder vinning deraf. Äfven vi vilja utgifva en journal, för att vinna. Men vi skola försöka skymfa, öfverrösta, svärta och förringa eder, för att beröfva eder edra prænumeranter. Är här då tid att tänka på samvetsgrannhet? Och se, den ena journalen utkommer efter den andra, den ena emot den andra, tjocka och tunna, stora

och små af olika utseende och formater. Men kasta för all del icke edra blickar bakom journal-kulisserne. Småaktiga beräkningar, småaktig afund, småaktig tjenstfärdighet för småaktiga passioner, småaktig vinningslystnad hos små författare, alla dessa småsaker förarga eder för evigt. Och den stackars utgifvaren, utråkad genom sitt skamliga företag, vet icke hvarifrån han för det lägsta pris må kunna hopplocka tillräckligt antal bokstäfver, för att fylla sitt blad eller sitt häfte, för att utgifva sin journal på bestämd tid och vara alla till nöjes. Efter outtrötteliga ansträngningar utgifver han omsider med möjligaste buller en enda halfgod artikel och tjugu dåliga (hvilka han sjelf föraktar), under det han beräknar, huruledes han hvarje gång kunde hafva att producera något heldst medelmåttigt bland den stora mängd oundvikeligt drafvel, för att icke för alltid skilja sig från sina mäktiga skyddsherrar, prænumeranterne.

Den periodiska litteraturen har ännu haft den menliga verkan, att den afskaffat enskilda böckers utgifvande. Den som skulle göra sig samvete af att i en skild bok skrifva något på måfå, är ytterst djerf i journalen. Boken likasom handlingen betecknar sin man. Icke hvar och en är i stånd att nedskrifva en hel bok emot grannlagenhetens röst, men journalen, såsom en samling af hvarjehanda plockgods, öfverskyler allt, ursäktar allt och svarar icke för någonting.

Så långt har litteraturen i vårt tidehvarf kommit. Sjelfva tidehvarfvet är skulden härtill, emedan det betecknar allt med guinéer och francs och söker i allt materiell vinst, en synlig, handgriplig inkomst. Beklaga edra medbröder utomlands och önska under stilla samtal med edra kamrater vårt Europa upphöjdare tänkesätt, ädlare sträfvanden.

Jag har med flit varit vidlyftig öfver ett så sorgligt ämne derföre, att man äfven i vårt hemland kan varseblifva företeelser, till hvilkas förklaring man nödvändigt behöfver känna hvad jag nu framställt.

Det är utan tvifvel, att vi, jemte det vi lånat från vester dess allmänna bildning, tillika med dess välgörande gåfvor äfven emottagit några af de skadliga elementer, hvilka inrotat sig i vester såsom missbruk, härrörande från tidens framskridande, men hvilka hos oss kunna, så länge de icke vunnit lika rotfäste, lätt afskaffas genom blotta kraften af ett ädelt ogillande. Till sådana elementer hör utan tvifvel den haltlösa marknadslitteraturen, hvilken också hos oss surrar i en liten vrå, men hvilken alldeles icke bör förblandas med det inhemska, ryska språket, med ryska hjertat. Bevare eder Gud för ett sådant misstag! Förvexla icke plantan, som utifrån blifvit stucken

ken i vår jord, och som redan hunnit förvissna i sitt hemland, med ett ungt och friskt träd, som länge, länge måste växa och med tiden kommer att blifva yfvigt och med sina grenar beskugga fosterjorden.

Söner af samma rike — delar ni med oss vår gemensamma kärlek till vårt land och lär eder att förstå vårt språk. Vi äro värde eder vänskap, ty vi förstå att fullt uppskatta eder höga kärlek till fosterlandet; äfven i våra bröst brinner en helig känsla för nationalitet och vi äro med själ och hjerta fästade vid våra åkrar och fält, vid vår godhjertade ålderdoms traditioner och skildringar. Det är sannt, att ni i våra hufvudstäders förgylda förmak finner få gnistor af fosterländska ingifvelser; men i kejsaredömets sköte, i oförderfvade hjertans djup lefver och flammar en outsläcklig eld af sjelfmedvetenhet, och denna eld skall hos oss evigt brinna och upplysa Rysslands väg under dess ärofulla gång till storhet. I den ryska karaktern finnes så mycken öppenhjertighet och styrka och lydnad och hjertlig glädtighet och ohycklad godsinthet, att bröstet ovillkorligen vidgar sig och en Ryss högmodas öfver sina landsmän. Och om man kastar sina ögon på våra oöfverskådeliga fält, om man skådar på Moskwa med sina hvita murar, på vårt stora Wolga, på den ståtliga familjen hos ryska allmogen, som är så oför-

skräckt i faran, så undergifven under pröfningens tid, börjar hjertat åter slå och blifva stolt och fägna sig öfver sin födelsebygd. Skulle icke vi hafva någon nationalitet? Skulle vi behöfva söka onaturliga väckelser, då våra egna medfödda äro så starka och egendomliga? Och hvad göres oss behof af det utländska, då allt inhemskt hos oss är så godt och dessutom så afpassadt efter eget behof, såsom religionen och språket, åsigterne och hela vårt lefnadssätt, kändt endast af oss sjelfva. Redan genom sitt läge emellan Asien och Europa visar Ryssland oss, att dess bildning får tillhöra hvarken öster eller vester, utan bör utgå ifrån dess egen väldiga källa.

Den östra liflösheten är lika fremmande för den ryska karaktern som snillens oroliga svallningar i vester. Derföre skola ock de bedröfliga resultaterne af nutidens upplysning för vår nation alltid förblifva både vidriga och oanvändbara, och det inhemska språkets begagnande i egennyttiga syften skall, i afseende å nationen, alltid blifva en fullkomligen fremmande sak, väckande endast hos några åtlöje, men hos alla vemod.

Äfven hos oss, likasom i det pittoreska Finland, gömmas här och där kringspridda i hyddor och byar vackra sagor, klingande genljud från forntiden, nationalsånger, måhända äfven hela poëmer, hvilka vänta

blott på sin Lönnrot, *) för att framdragas till dagen, och till hvilkas klang ryska folket skall lyssna med nöje, emedan det i dem igenkänner någonting nationelt.

Tro mig, att i folkets minne hos oss ännu finnas nedgräfda så stora rikedomar, så mycket guld, att vi med stolthet kunna förvisa det nuvarande europeiska glittret till vår litteraturs drengrum.

Men låt oss stänga dörrn till detsamma och hellre se oss omkring på ryska vitterhetens närvarande vädjoban. — Vi möta icke derå många personer, men desse äro för oss dyrbare. — Framför oss står Dershavin med sin kraftiga vers, Krilow med sina fabler, Karamsin med samvetsgranna och vackra skrifter, Puschkin, lågande af passion och skarpsinnighet, Shukowskij, doktor vid edert Universitet, sjungande om ryska storhetens ära på det blodiga slagtfältet vid Borodino. Se der namn, som vi uttala med stolthet och vördnad, och som öfvergå till våra barnabarn tillika med Suworows och Kutusows namn; och efter dessa äro Batiuschkow, Wenewitinow, Koslow, Jasikow, Gogol, Chomiakow och flere andra namn, som jag vågar tillvita endast det, att de med

*) Herr Sacharows ädla företag gifva stora förhoppningar för alla älskare af Rysslands forntid. Utg.

bedröfvelse skåda på den litterära verldens lägre nejder, men icke förena alla sina krafter, för att utrota dem ända till grundvalen.

Önsken, gode grannar, oss hastig framgång i en god sak; önsken, att vi med första må med roten upprycka det skadliga ogräs, som innästlat sig vid vårt inhemska träds rötter och hindrar dess snara utveckling. Då skola arbetsamheten, tålamodet, anspråkslösheten och sedligheten, vid vår rikedom på talanger, höja högt vår litteratur, och ryska nationen skall älska och högakta sitt språks samvetsgranna försvarare.

Och då skall äfven ni från höjden af edra granitklippor fröjda eder, tillsammans med oss, ni skall förena edra känslor och edra tankar med våra, derföre, att himmeln oupplösligen för alltid förenat oss med hvarandra, att ni uppfattat den höga betydelsen af vår förening.

Grefve Wl. Sollohub.

(Графъ Вл. Соллогубъ.)

OM NÄRVARANDE TIDS POESIE HOS FINSKA ALLMOGEN.

Om närvarande tids poesie hos Finska Allmogen.

Det är en flerestädes gjord erfarenhet, att folkpoësien icke trifves väl tillsammans med civilisationen. Något sådant kan man äfven märka hos den finska allmogen, i fall man eljest får antaga, att nationen nu för tiden är mera civiliserad, än den för århundenden sedan var, och att det närmare hafskusten boende folket uti civilisationen öfverträffar folket inne i landet, hvilket ämne väl kunde förtjena en egen undersökning. Sannt är och förblifver emedlertid det, att finska folket, betraktadt med den Europeiska civilisationens ögon, märkbarligen förkofrat sig emot hvad det fordom var. Men hvem kan opartiskt påstå, att den allmänna Europeiska civilisationen är den enda rätta? Åtminstone förekommer deri mångt och mycket så bakvändt emot all naturens ordning, att man har rätt något tvifla derpå. Utom det påtränger

den sig folken allestädes och afklipper med sin trädgårdssax det egendomliga hos hvart och ett, afstympande allt efter sin egna form. Just derigenom försvinner det egna, storartade i naturen, och en förkonstling uppstår i stället, som väl talar till ögat, men ej till själen. Ty civilisationen, som i och för sig sjelf vore en utbildad natur, blifver derigenom en förkonstling, att den hos ett folk, på hvilket den utifrån intränger, hämmar dess egna nationalitet uti sin utveckling och inympar något fremmande deruti. Förr än detta fremmande hinner assimileras, uppstår allestädes en löjlig blandning, en strid emellan det fordna, folkegna, och det nya, fremmande, och intetdera aktas ofta i striden. De rop, som man ifrån öster och vester stundom hör emot folkbildningen, gälla egentligen denna stridsperiod, dessa folkens slyngel-år, hvaröfver det, ty värr! äfven hos de mest bildade nationer ej ännu kommit. Folket derunder har börjat förakta sina gamla bruk och seder och efterhärma nya, ofta utan afseende, om det gamla förtjente förakt och det nya efterföljd. Så uppstår ett virrvarr, der under striden och oredan allt sinne för det högre, för naturens skönhet försvinner, och i stället uppstår ett jagande efter något inbilladt bättre, hvaraf följden blir en löjlighet. Uti denna stridsperiod är det finska folket nu flerestädes i landet, i synnerhet vid kusterna ifrån Helsingfors till

Åbo

Åbo och derifrån uppåt ända till Torneå, hvilket samma till en stor del gäller folket i södra delen af Wiborgs län och i Tavastland. Bönder och klockare, hvilka vilja utmärka sig för någon särdeles lärdom, frambringa merendels alltid, när de skrifva något, onaturligheter och andra löjligheter; af en sådan klockare-lärdom, såsom det på några ställen kallas, har hela folket uppå de nämnda ställen blifvit delaktigt.

Poësien tyckes dock hafva varit för mycket inrotad hos det finska folket, så att den ej helt och hållet kunnat förlora sig ens hos den af civilisationen mest förbistrade delen af nationen. Den gamla runopoësien har visserligen blifvit dels bortglömd, dels föraktad hos kustfinnarne och i Tavastland, men en annan folkpoësi har i stället uppstått, hvilken ehuru betydligt underlägsen den gamla och till en del återklang af den svenska folkpoësien, dock förtjenar att ej alldeles fördömmas. Genom sin stora enkelhet och passlighet till uthållande berättelser har runopoësien ett stort företräde framför denna nyare folkpoësie af åtskilligt slag. Också skickar sig språket bättre till den gamla runopoësien, än till den nyare folkpoësien, hvilken ofta har svårt att tvinga de vanligtvis långa finska orden uti sina konstiga former, utan att stympa dem. En annan svårighet uppstår af det i nyare poësien förälskade rimmet,

hvartill finska språket högst ogerna vill lämpa sig, men den största af alla svårigheter för den nyare poësien är dock accentens ofta förefallande strid med qvantiteten uti de finska orden. Då den nyare versen, ofta utan allt afseende på qvantiteten, bygges endast uppå accenten, så händer derigenom i Finskan, att korta stafvelser ofta komma att ljuda såsom långa, och långa deremot såsom korta, hvilket naturligtvis ej kan behaga örat.

Med sina företräden har runopoësien ännu bibehållit sig i Karelen, Savolaks och norra Österbotten, till en del äfven i Satakunda och Tavastland, så att uppå de förstnämnda ställen väl ej finnes den socken, der icke flere runoförfattare kunde anträffas. Till en stor del äro desse skrifkunnige, men på långt när icke alla, så vanlig skrifkonsten också uppå sednare tider blifvit hos allmogen på de trakten. Ämnen, hvarom runor nu för tiden författas, äro af flere slag. En stor del af runor författas i afsigt att begabba och förlöjliga hvad här och der i landet förekommer af sådan art, att man deröfver väl kan roa sig. Derföre hör man allmogen ofta yttra sig, när något löjligt passerar: "nog förtjente den saken sin runo (kyllä siitä saisi runon tehä)". Det hörer till saken att med all poëtisk öfverdrift framställa det löjliga, och der verkligheten ej räcker till, låter man inbillningen hopdikta. För att visa finska allmogens

egenhet i denna art att dikta, vill jag anföra några exempel af deras begabbelse-runor uti öfversättning, beklagande endast, att åtminstone hälften af deras ursprungliga naivitet går förlorad, när de skola återgifvas på svenska språket. — En författare *) yttrar sig om Ryska språket, att "det är ibland de fullkomligaste af moderna språk, såvida ett språks fullkomlighet bör mätas efter dess förmåga, att på det nogaste smyga sig intill och omkring tanken, och, liksom genom ett lätt draperi, låta alla dess konturer blifva synliga. Med de flesta europeiska språk (fortfar samme författare) är detta numera ej förhållandet i någon högre grad. Abstraktionen har för mycket kringskurit dem, och deras poësi, jag menar *språkets* poësi, är till en god del bortdunstad. Det är med språk, som med vissa frukter: ett lätt doft ligger öfver dem, när de äro i deras friskhet och fullhet. I samma mån ett samhälle går ur sin barndom, och ju mera det utvecklas, eller snarare invecklas, i samma mån går äfven språket från sin första konstfulla enkelhet och från sin poësi. Nya begrepp fordra nya ord, men dessa lånas från abstraktionen. Språket blir ett verktyg, som man bjuder till att mer och mer förenkla, eller det blir snarare som dessa träd, på hvilka trädgårdsmästarens sax putsat den

---

*) (Vår landsman Bladh?) Anteckningar om Ryssland. Förra delen. Stockholm 1838.

alltför frodiga växten, för att tvinga dem att bilda sig i regelrätta, men stela figurer. Kasual-ändelserna försvinna småningom och prepositioner intaga deras rum, konjugeringen sker genom hjelpverber, och när man slutligen, så mycket man kunnat, reducerat språket till dess enklaste expression, återstår deraf något, som liknar en blek och mager stadsdocka, stel och putsad, men utan blod och saft, i stället för en jungfru, den Gud och en välvillig natur gaf friska och fylliga former, och färg på kinden, och helsa och lif i hvarje rörelse." — Så långt författaren, emot hvars antagande om språkens försämring i allmänhet, om kasual-ändelsernes försvinnande m. m., åtskilligt kunde anföras, så mycket än några philologer yrka samma sats. Men jag tror dem hafva förvillats uti sitt omdöme derigenom, att de påstå om språken i allmänhet, hvad som af enskilda orsaker inträffat med vest-europeiska språk, hvilka ingalunda, hvarken i ett eller annat hänseende, äro egnade till grundlag för något allmänt philologiskt antagande. Eller har då t. ex. med Ryskan under ett helt årtusende, sedan Cyrilli och Methodii tider, inträffat något sådant, eller är det att befaras? Tvärtom yttrar sig författaren sjelf med loford om dess ännu varande fullkomlighet, uti hvilket yttrande säkert alla instämma, som vilja döma om språken på philologiska grunder och ej på gamla fördomar. Emedlertid passar författarens yttrande om språkens med tiden ske-

ende försämring förträffligen på Svenska språket, hvars poëtiska element, sådant det träffas i sjelfva språket, t. ex. i Grekiskan, Ryskan, Finskan, helt och hållet bortdunstat, i fall det ens funnits något sådant att bortdunsta i Svenskan. Deraf den stora svårigheten, att kunna på Svenska återgifva den finska poësiens skönheter. De som icke äro mägtiga af finska språket, skola säkert akta vår poësi för ganska ringa efter de, om och bäst lyckade, öfverflyttningar, som deraf på svenska kunna gifvas; ty har en icke sjelf sett en blomstrande lund, så skall man icke genom uppvisande af en kal och naken hed kunna öfvertyga honom om dess upplifvande grönska, om den blomstrens vällukt, som man i hvart andetag insuper, om foglarnes välljudande sång och annat sådant. — Detta var nu i förbigående sagdt om den svårighet, man har att bekämpa, då man vill på svenska återgifva den finska poësiens skönhet, och jag återgår nu till uppfyllande af mitt löfte, att lemna något exempel af vår allmoges begabbelserunor, eller, såsom de ock ehuru oegentligen kallats: *satiriska*. Bland den stora mängden af sådane må jag först välja *runon om den vidunderliga fiskpirogen.*

Då Finland ännu lydde under Sverige, voro vid hvarje stadstull tullbesökare anställda. Dessa åtnöjde sig icke alltid med att endast undersöka böndernas slädor och kärror, utan förstodo att med lock

och poek fara af med böndernas vägkost och annat, som de kunde behöfva. För att hämnas denna tullbesökarnes glupskhet i Uleåborg, fick en bonde i Paldamo socken det infall, att enkom för deras räkning tillreda en stor pirog, dit han lade en katt att med hull och hår instekas. Denna pirog gaf han sedan åt tullbesökaren, som efter vanligheten ville hafva någon skänk af honom. Saken var i allmogens smak så löjlig, att den ej kunde lemnas obesjungen. Runoförfattaren börjar.

Nu min sång jag hafver ordnad,
Orden väl tillsammansbundna,
Om besökarns leda måltid,
Den befängda fiskpirogen,
Dit i Paldamo man inlagt,
Föst med hull och hår en katta,
I det österut belägna
Stora, vidt omtalta Paldamo.

Han låter bönderna på något hemman i Paldamo en helgdagseftermiddag beklaga sig deröfver

Att i Uleåborg det finnes
En så glupsk besökar-skara;
Huru kostnadsfritt de äta,
Lefva utan allehanda möda;
Huru slädarna de plundra,
Fara af med bönders vägkost.

Husbonden uppå hemmanet, der samtalet förel, sade sig äfven nu vara tvungen att fara ned i staden (Uleåborg) och ville veta, om ej några dra funnes, som ville göra honom ressällskap. Dersvarade en af hopen:

Visst är man nu fri och ledig
Från hemarbete för julen,
Hvarför äfven jag tänkt resa,
Ned till Uleåborg bege mig.
Men ett litet hinder har jag,
Som har länge grämt mitt sinne,
Plågat år från år mitt minne:
Våldsamt blef jag sista gången
Plundrad på en präktig kalfstek,
Som besökarn såg i släden.

Den omfamnade han kärligt,
Den så enträget han tiggde,
Bad mig med upprätta händer.
Ej det hjelpte, att jag talte,
Att jag vägrade och sade:
"Icke kan jag, bästa granne!
Afstå vägkosten ifrån mig;
Äta lär man dock behöfva
Äfven om man är i staden."
Det oaktadt tog han steken,
Smög med hast sig in i rummet,
Nöjd att dock så vigt han undkom,
Och att säkra klor han ägde.
Huru listiga och qvicka

Äro ej de dock att röfva
Egenmägtigt bondens vägkost!

Vid hemkomsten hade han sedan till på köpet fått bannor af sin hustru, för att han varit så släpphänd. Hustrun hade kallat honom för en enfaldig tölp, som ej med en liten fiskpirog kunde åtnöja tullbesökarn, utan lät honom fara af med en hel kalfstek. I sin hetta hade hon vidare utfarit, att stekta hundskinkor varit nog goda för en tullbesökare och icke den präktiga kalfsteken. Detta gaf nu mannen anledning till sina funderingar med katten, som han lade i pirogen.

Men nu ville hustrun hindra
Förekomma, att ej mannen
Finge så, med fulla håren,
Baka katten in i brödet.
Hustrun vände sig till honom,
Talte till sin man och sade:
"Eftersom vår katt nu upphört
Med sitt jamande i verlden,
Må jag hellst få skinnet af den;
Deraf kan dock göras något,
Kragens prydnad på min skinnpels."

Detta samtal föreföll vid bordet, der bakningen förrättades. En gubbe, troligen någon tiggargubbe, som satt vid ugnen, blandade sig äfven i spelet och sade:

"Ack

"Ack du goda gårdsvärdinna,
Hur beskedlig du dig visar
Mot den glupska tullbesökarn!
Nu du önskar taga huden,
Envisas att rifva skinnet
Från den snart halfstekta katten;
Mycket lätt det kunde hända,
Att då tullbesökarn trodde,
Det i Paldamo man inlagt,
Gömt en hare i pirogen,
Snart han finge högre anspråk,
Kunde så en annan resa
Rifva hela slädan sönder,
Då han snokar efter vägkost.
Låt du katten få behålla
Hull och hår! då märker tullnärn
Hvad i Paldamo man inlagt,
Samlat inom tunna skorpan,
Knådat vackert in i degen."

Värdinnan litet stött af gubbens ord, var nästan sinnad att låta honom smaka något af ugnskroken, hvilket dock stadnade dervid. Husbonden hade redan hunnit få kattpirogen i ugnen och snart var den färdig att uttagas och läggas i säcken. När han dermed sedan slutligen kom till tullporten vid Uleåborg, gaf han den ej genast fram, utan stack först ett mindre bröd tullbesökarn i näfven, nog vetande, att denne ej skulle åtnöjas dermed. Också emottog tullbe-

sökarn ej den lilla brödkakan, utan röt till bonden snäsigt:

"Tror du nu, din dumma bonde!
Att du är i eget pörte,
Har med tiggare att skaffa;
Eller vill du gäckas med mig?
Du har ju långt bättre saker,
Någon fiskpirog i säcken;
Låt mig få hellst en utaf dem,
Att jag kan för andra tala,
Huru i tillreden väl dem!"

Detta hade just bonden väntat, hvarför han nu gerna gaf åt tullbesökarn den begärda pirogen. Denne högst glad öfver den undfångna gåfvan trakterade bonden med en sup och kaffepunsch, hvarpå de åtskildes. Runoförfattaren säger i slutet af sin runo, att han ingen bättre belöning ville hafva för sin sång, än att han fått vara en åskådare, då tullbesökarn började sin pirog. Emedlertid tyckes han rätt noga känna tillgången dervid, hvilken han beskrifver på följande sätt:

"Afbet först en bit från kanten
Hugger i för andra gången,
Tassen i hans mun nu råkar,
Klorna rispa uti tungan.
Tror det vara gäddans tänder,
Eller hvassa braxenkäkar,

Anar ej till något oråd,
Förrn i tu han skär pirogen.
Men nu öppnades hans ögon,
Ser en hårig katt derinne,
Grep då till en kraftig svordom,
Biten svängde än i munnen,
Då i vredesmod han talar,
Säger dessa ord högst uppbragt:
"Aldrig, arme man, jag trodde,
Att den satans bonden skulle
Så mig gäcka och bedraga.
Att den bofven haft ens hjerta
Att så skämma bort Guds-lånet,
Söla ned på detta sättet!
Aldrig vet en fattig menska,
Hvad hon, syndens träl, får äta
Uppå sina gamla dagar;
Förr, som ung, man aldrig hörde
Om så afskyvärda saker."

Uti den omkring 250 verser långa finska runon, hvaraf vi tagit det ofvanstående, beskrifvas äfven alla biomständigheterna mycket noggrant och åskådligt, hvilka för korthetens skull här blifvit utelemnade. Den numera aflidne författaren var en fattig arbetskarl, som lefde i grannskapet af Uleåborg och hette Henrik Wäänänen. I de sednare åren af sin lefnad hade han utan bestämd boningsort vandrat ifrån by till by och gård till gård, allestädes väl emottagen och gästfritt bemött för sina runor, dem han för tillfället sjöng, ofta alldeles oberedd.

En karl ifrån Kerimäki stal engång uppå marknaden i Nyslott en duk ifrån en handelsbod. Stölden upptäcktes och karlen hade naturligtvis flere olägenheter deraf. Svedan efter stryk, som han fick, lärer dock varit ingenting emot en runo, som man gjorde genast, som åtminstone till *hans* lifstid förlängde minnet af händelsen. Då samma runo har fördelen af att vara kort, så kunna vi meddela den i öfversättning, som lyder:

"Thomas, den snedögde mannen,
Till Nyslott engång begaf sig,
Ville marknaden besöka.
Der han sen, till staden kommen,
Vandrar af och an på gatan,
Stack sig in i hvarje krambod,
Ville skåda silkesdukar,
Sidenshavlarne betrakta.
Obemärkt en duk då engång
Smög sig inuti hans ficka,
Thomas sig beger från boden,
Börjar åter vandra gatan.

Men fast bodherrn icke märkte,
Att en silkesduk försvunnit,
Åtföljt Thomas uppå gatan,
Så var Toivanen som såg det,
Och för bodherrn uppenbarar.

Bodherrn ropar till soldater,
Hvilka just för boden stodo:

"Bringen hit den der med pelsen,
Skynden, tagen fatt på honom!"

Fyra voro de till antal,
Hvilka nu till Thomas sprungo,
Togo hastigt fatt på honom,
Hemtade till boden åter.

Lätt var silkesduken funnen,
Som den var i Thomas's ficka,
Lika lätt den var fråntagen,
Återställd uppå sitt ställe.

Herrn åt Toivanen då skänkte
Silfverslantar till belöning,
För att han den saken yppat;
Men en annan lön fick Thomas:
Först en örfil på sitt öra,
Sen en spark i ryggens ända,
Och med den han gick från boden.

Kommen sedan ned på gatan,
Började en annan lexa:
Två soldater honom höllo
Handfast uti pelsens krage,
Andra tvänne slogo ifrigt
Med bösskolfven uppå ryggen,
En af dem bar ett par stöflor,
Skaften fästade tillsammans,
Med dem strök han Thomas's hufvud,
Så att spår af klacken kändes.

Thomas föll till slut på gatan,
Kom med näsan ned mot marken,
Men så fick han icke blifva.
Upp han lyftes åter, leddes
Sedan framför Rådstu-trappan,
För att lemnas åt Borgmästarn.

Sjelf Borgmästarn var tillstäds ej,
Men der stod en arger vaktkarl
Med geväret uppå armen,
Thomas fick en stöt af kolfven,
Alltför lindrig var ej stöten.

Till soldaterne derefter
Talte samma vakt och sade:
"Bäst är att man bringar honom
I förvar till stadens häkte."

Nu soldaterne begåfvo
Sig åstad och ledde Thomas
För att lemnas uti häktet;
Men då fram till bron de kommit,
Föll dem in en bättre tanke:
Att betrakta mannens fickor,
Hvad för godt der kunde finnas.
Togo så hans hela kassa,
Glömde qvar blott tobakspipan,
Öfvergåfvo sedan Thomas,
Sorgsen, gråtögd uppå stället.

Denna sång jag sjöng på stället,
Efter som med egna ögon

Allt jag såg, som hände Thomas
På den nu beskrifna färden;
Men mitt namn jag ej vill nämna,
Yppa icke sångens fader."

När nu sådana runor, som äfven den nyssanförda, sjungas till och med af små barn uppå de orter, der de hafva någon personlig betydenhet, så kan man lätt uppkasta den frågan, om icke ofta en ordentlig bestraffning för någon illgerning vore att anses lättare, än en lifstidslång begabbelse uti runor. Det är att förmoda så mycket mer, som vår allmoge efter min erfarenhet uti ingen sak är ömtåligare, än när det gäller något visadt förakt, förlöjligande eller misstroende. Just genom en skicklig blandning af förakt och åtlöje blifver runon ett fruktansvärdt gissel för alla illbragder, förseelser och dårskaper.

En torpare i Kerimäki socken, vid namn Kaipas, som hufvudsakligast för sin lättja var ett åtlöje för grannarne, har redan länge varit afsomnad och fått hvila sig i jordens barm, men ännu sjunger man öfver hans minne på orten, ibland annat, äfven följande stropher:

"Vid å-mynningen beställsamt
Kaipas satt och mette fiskar,
Lånade sig båt af Weilo,
Eller satt på strandens stenar.
Fisken samlades att gapa;
Var en glädjesyn för gäddan,

Sällsamt skådespel för abborn,
Se på Kaipas's runda panna,
Och hans ögonbryn betrakta,
Breda anletet beskåda.

Stor i orden var vår Kaipas,
Kunde prata stugor fulla,
Skötte väl sin tobakspipa,
Sörjde ock för tobakspungen;
Men hans svedjor fingo hvila,
Och hans åker vara oplöjd.
Engång på Guds långa sommar
Gick han att sin åker plöja,
Men det träffade så illa,
Att en regnig dag det var då.

Engång vredgades han illa,
Blef förfärligt ond på hustrun,
För att hö då ej fanns hemma;
Derför väsnades han fasligt,
Svor och larmade förfärligt.
Fick då tag uti sin mössa,
Den han sjelf, för några dar sen,
Sytt ihop af fårskinnslappar
Till sitt arma hufvuds prydnad.
Nu han vred den obarmhertigt,
Slängde så med fart i spiseln,
Kastade den midt i elden.
Satte sig då ner på bänken,
Vid bordsändan, stackars mannen,
Utbrast så i denna klagan:

"Aldrig

"Aldrig uti vida verlden
Lär jag, fattig man, bekommit,
Fått mig fullt förstånd af skaparn,
Af vår stora fader unnadt:
Äfven stora män förargas,
Och de visaste bli onda,
Men sin hatt de ej förstöra,
Bränna ej sin egen mössa,
Såsom, arme, jag nu gjorde,
Slängde hatten uti elden,
Brände upp min enda mössa,
Lemnade mitt hufvud blottadt,
Under starka vinterkölden."

Så mycket, som uti öfversättningar går förloradt af det qvicka, sårande i sådana runor, eller af sjelfva *udden*, såsom det heter, lika mycket försvinner också derigenom, att man vanligtvis äfven hos våra egna ståndspersoner ej är tillräckligen bekant med allmogens lefnadssätt, seder och tänkesätt. Det till exempel att *meta fiskar*, hvilket Kaipas i förestående runon säges hafva gjort, anser vår allmoge ej löna sig för andra, än herremän och lättingar, som ej idas med annat arbete. Att han måste begagna sig af *lånad båt*, är en ny förebråelse och påminnelse om hans lättja och dålighet, då han ej ens kunde skaffa sig en egen båt, hvilken äfven de fattigaste i landet bruka hafva. Hans *runda panna*, *stora ögonbryn* och *breda ansigte*, på hvilka äfven fiskarne begärligt

gapade, äro omnämnda, såsom vittnen om hans makliget och lättja, ty en trägen arbetare har ej tid att frodas. Att mycket *prata* och träget syssla med sin *tobakspipa* anses också höra till kännetecken af en dålig arbetare; en flitig ger sig ej särdeles tid till någondera sådan sysselsättning. En förebråelse för hoglöshet är det, att man låter honom, då han ändteligen kom så långt, *plöja sin åker på en regndag*, då jorden lika mycket hoptrampas, som den uppmyllas genom plöjningen. Också kunde detta förklaras af hans lättja, hvarföre han ej tidigare kunde förrätta plöjningen, utan sparade dermed till det sista, då han utan afseende på väderlek måste plöja. I högsta grad löjlig är hans *vrede på hustrun för bristande hö*, då man betänker, att hos vår allmoge, ej qvinnorna, men just karlarne sjelfva pläga sörja för höets anskaffande. Men Kaipas liknade häri många andra kloka karlar, hvilka söka felet hos andra, då de sjelfva försummat något. Det öfriga af runon torde äfven utan förklaring lätteligen förstås. Så tokigt det också förefaller sig, så vanligt är det tillika, att sådant folk, som Kaipas, när de af någon orsak förarga sig, i hettan bringa sig sjelfva någon skada, slå sönder något kärl, förstöra något husgeråd, eller, såsom Kaipas, kasta i elden än mössa, än rock eller annat, hvilket de sedan strax derpå högeligen ångra, jemte det alla skratta åt dem.

Emellanåt författas begabbelserunor också i afsigt att hämnas sina ovänner, hvilka man icke kan eller bryr sig om att genom lagen tilltala, ej heller eljest på något lämpligare sätt näpsa. Här urartar runon till verklig pasqville och bär icke mera något godt i sköldemärke, såsom vid begabbelserunor eljest ofta fallet är. Ty i allmänhet kan man betrakta begabbelserunon såsom ett hämmande medel emot smärre olagligheter och dårskaper af flere slag. Låt ock vara, att den till pasqville urartade runon i någon mån åstadkommer det samma, men den i och för sig sjelf uppväcker en förargelse, som åtminstone till hälften förtager det goda, den förmår uträtta. Jag vet icke om en lång runo, som man gjort om en viss klockareson i Juga kapell, är en sådan pasqville, eller huru mycket verkligt der kan ligga under. Något exempel äfven af det slaget. Det var en hel complott af karlar i Juga, hvilka författade der, och derföre börjar runon:

"Här finns många kloka karlar,
Öfverflöd uppå poëter,
En dock klokast är af alla,
Mest förståndig uti hopen.
Också är hög tid att tänka,
Foga några ord tillsammans,
Om ett utskott här i trakten,
En bedragare i landet,
Öfver hvilken alla klaga,
Alla socknar, alla byar,

Till och med hvart träd i skogen,
Hvarje ängens videbuske.

Här i nordens land nu föddes
En bedröfvelse för folket,
Just i denna Juga kyrkby,
I vår fattiga församling.
Lefde syslolös sin barndom,
Trodde sig en herre vara;
Gaf ej ro åt någon flicka,
Kunde dricka mer än andra,
Började hvartenda slagsmål,
Ägde dertill kroppens styrka;
Narrade af folket pengar,
Gjorde skulder, der han kunde."

Nu följer en vidlyftig beskrifning öfver hans bedrifter i synnerhet i kärleksaffairer. Detta lärer redan i hans första ungdom hafva tilldragit sig, eftersom runon nu först omnämner, huru han

"For till Kuopio omsider,
Intogs der i stadens skola,
Men ej ides han just läsa,
Så en enda klass han sluppit.

Fadren i sin enfald trodde
Få en prest af unga herren,
Lånte dertill mycket pengar
Utaf hvarje man i socken,
Sonen slöste penningarne,
Strödde ut bland Kuopio flickor.

Gick der trenne år i skolan,
Skulle engång då predika
Vid läsmötet på ett hemman,
Men ej lång var den predikan —
Amen hördes snart i början.

Engång stack uti hans hufvud,
Att han kunde göra runor;
Tänkte veckotal på ämnet,
Men då det ej ville framåt,
Lät han Adam göra början,
Louhelainen sluta runon. — — —

Nu till Uleåborg han reste,
Kom i tjenst hos Gouverneuren,
Blef renskrifvare omsider,
Fick ock en vaktmästarsyssla,
Som dock mest på krogen sköttes,
Trodde få sig riktigt pengar,
Men fick riktigt stryk på ryggen,
Blef till slut från staden utledd
Enligt Gouverneurns befallning.

Ty engång han skulle föra
Penningar från Gouverneuren
Till en smed, som smidit något,
Och sin arbetslön behöfde;
Men han tänkte: "Är jag galen
Och ger pengarne åt smeden,
Sjelf jag kan ju dem behöfva."
Genast till en dans han ställde,
Dit han inbjöd stadens flickor.

Smeden, som nu blifvit utan,
Klagade hos Gouverneuren,
Hvaraf följden blef att mannen,
Uppå Gouverneurns befallning,
Blef fördrifven ifrån staden
Ledd utaf en hop soldater
Till tullporten, utan skonsmål,
Fick sig då en spark till skjutshäst,
Och till vägkost gafs en annan."

Derpå följer sedan en lång, hånfull beskrifning om hans färder och öfriga bragder i landet, hvilken vi här ej kunna för utrymmets skull öfversätta. Slutet af runon vilja vi dock bifoga. Den lyder:

"Denna runo har man hopsatt
Nära invid Juga kyrka.
Ej den gjordes af en enda,
Utaf flere män den gjordes,
Hvilka alla honom känna;
Första början sjöngs af Erik,
Wäyrinen tillökte något,
Se'n vidtogo Mattis söner,
Anttis söner sjöngo derpå,
Lauri lade till vid slutet,
Halonen gaf sista orden.
Till belöning för allt detta
Slog han Anttis söner illa,
Piskade ock Mattis söner,
Fällde Halonen i gyttjan,
Fick ett sår i Lauris panna;

Men ej tordes han på Erik,
Wäyrinen fick blifva orörd.

Icke slutas denna runon,
För att allt nu vore anfördt,
Hvad om mannen kunde sjungas;
Hälften utaf hans bedrifter
Har man nödgats lemna orörd,
Kanske också mer än hälften,
Hvarmed man nu icke hinner —
Kort är sommarn, kall är vintern,
Och vårt arbete blir ogjordt."

Likasom författarene till nyss anförda runo, i slutet deraf, omnämna, det de till belöning för sin möda fått stryk af klockaresonen, så klaga äfven många andra författare till begabbelserunor öfver något dylikt — ett i sanning ej så lätt imprimatur. Fruktan deraf qvalde äfven en Juhana Riikonen ifrån Kides socken, då han slutar en af sina runor med dessa ord:

"Denna sång jag sjöng i kölden,
Stående bakpå en släde,
Vid en färd i Puhos-skogen;
Men jag arme man ej känner,
Om mig ofärd sången bringar,
Eller ock min död bereder."

Äfven händer, att den, som uti någon runo blifvit begabbad, gör sjelf eller låter göra en, om möjligt,

ännu argare begabbelseruno öfver författaren. Så uppstår en runopolemik, som vanligtvis stadnar dervid, att hvardera parten fått en runo om sin motpart, men stundom fortsättes äfven längre, då ingendera vill lemna den andre äran af att hafva gjort den sista runon. Sålunda hade bonden Makkonen och mjölnaren Kokki uti Kerimäki socken, till hösten år 1837, då jag besökte orten, författat flere runor emot hvarandra, och striden var då ännu ej afslutad. Kokki lät mig få del af alla sina runor emot Makkonen, och trodde jag, att Makkonen, som jag derpå besökte, äfven skulle lemna mig sina runor emot Kokki, men han vägrade sådant — en nog märkvärdig grannlagenhet hos en bonde. Men åtskilliga andra runor, som han författat, lät han mig gerna få.

Nu har man nämnt om tvenne ledsamheter, hvaruti författarene till begabbelserunor ofta råka, nemligen *stryk* och *polemik;* den tredje censuren — Häradsrätten och böter — har ännu ej blifvit vidrörd. Ty ofta händer äfven, att sådana auctorer stämmas till tinget af den, hvars goda namn de genom sina runor sökt förklena. Der blifva de då vanligtvis fällda till böter. För att afvända böterna, förlöjliga några äfven sig sjelfva i runon, på det lagen ej måtte kunna lägga dem något argt uppsåt till last, ty den fäster sig ofta mera vid uppsåtet, än sjelfva gerningen

gen

gen. Några åter tro det lindra saken, att de nämna sig sjelfva i slutet, ty hemligen eller likasom stjälandes föröfvade gerningar afstraffas i några fall svårare, än de, hvilka ofördoldt föröfvats. Jag vet icke, huru mycket detta sitt namns utsättande för lagen må hjelpa, men det vet jag, att till förebyggande af stryket utom lagen, det säkert vore bättre, att de blefve anonyma. När de då, komna för tingsrätten, tillsägas af domaren att sjelfva sjunga sin runo, för att rätten må kunna pröfva, huru brottsliga de äro, så händer, att en del vägrar, en del åter sjunger något helt annat, dock med personlig syftning på den, af hvilken de blifvit stämda, men mera till hans beröm, än tadel. Några finnas dock, hvilka trotsa plikten och sjunga för hela tingsrätten runon i dess ursprungliga ordalag, hellre tilläggande, än fråntagande något. Gerna anse de sedan sådana runor, för hvilka de blifvit pliktfälda, såsom prisbelönta, så negativ denna prisbelöning än utfaller för dem. Vanligtvis tillkännagifva de ock denna utmärkelse genom något derpå skeende tillägg i slutet af runon, för hvilken de blifvit lagsökta. Pekka Kinnunen ifrån Kiando församlig tillökte en sin begabbelseruno, den han gjort om kapellanen Ekdahl, och för hvilken han pliktfäldes, med följande ord:

"Straxt derefter kommer domarn,
Frågar mig med dessa orden:

"Är det du densamme Pekka,
Hvilken har med dina visor
Smädat presten i vår socken?"

"Pekka bryr sig ej att neka,
Säger så det hörs i tingssaln:
"Visst är jag densamme Pekka,
Som besjungit prestens lefnad;
Må jag plikta hundra daler,
Tusen har jag att betala. —
Dålig man sig låter skrämma
Af ett frostår eller tvänne,
Utaf några kalla somrar."

Men nu har jag redan förstört så mycket papper med endast begabbelserunorne! Min afsigt var visserligen att äfven skrifva något om de öfriga runoarterne, ty på långt när utgöra begabbelserunorna ej det enda slaget, för hvilket våra folkpoëter hade tycke och sinne, ej ens det mest omtyckta slaget af runor, med hvilka de sig befatta. Men för att vara kort och engång kunna sluta, vill jag nu endast omnämna de vanligaste slagen af andra runor. De utgöras af runor öfver hvarjehanda tillfälliga händelser, naturphenomener eller historiska; öfver hvarjehanda allmänna reflexioner; öfver allmänna lefvernet, gängsevarande bruk och seder; biografiska runor, der auctorn beskrifver sin egen eller någon annans lefnad; didaktiska runor; fröjderunor; tacksägelserunor öfver undfångna välgerningar; berömmande ru-

nor; klagorunor öfver någon älskad persons frånfälle, med mera sådant. Jag önskade att här kunna meddela uti öfversättning någon runo af dessa slagen, t. ex. den som finnes tryckt uti October månads häfte af Mehiläinen för år 1837 med öfverskrift *Pohjanmaan surkeudessa* (om Österbottens sorgliga tillstånd), eller *Huoliruno Matthias Remeksestä* (klagoruno öfver Matthias Remes's frånfälle), som i samma skrift förekommer uti Junii månads häfte 1837, eller *koulunkäymättömän valitus* (en mans klagan öfver att han ej varit i tillfälle att gå i skola), som finnes i Mehiläinen för Martii månad 1840, eller någon annan runo, men kan sådant nu icke af redan nämnd orsak, nemligen af fruktan att blifva för mycket uttröttande.

Ännu måste jag dock tillägga några ord om sjelfva sättet att författa runor hos vår allmoge. Man sjunger en runo antingen ex tempore, i synnerhet vid bröllop och andra gästabud, der trakteringen och den allmänna glädjen lösgjort sinnet ifrån husliga bekymmer. Andra behöfva längre tid begrunda sitt ämne, egnande dertill i synnerhet söndagarne och andra ledigare stunder i hemlifvet, hvarjemte de äfven under sitt arbete ofta gå hafvande med runotankar. De, som kunna skrifva, uppteckna då efterhand, hvad de hunnit uttänka och fått i runoform hopfogadt, andra måste förvara det i minnet. När de då hafva

fått hela runon, som vanligtvis består af flere hundrade verser, färdig, låta de någon afskrifva den, ofta i den öfvertygelse, att producten är så fullkomlig, som möjligt. O lyckliga författare! Bonden Benjamin Seppänen i Kiando, hvilken förut lemnat mig tvänne runor af moralisk tendens, arbetade om vintern, då jag sednast träffade honom, på en tredje. Han sjöng deraf åtskilliga ställen, men sade den ännu behöfva någon reparation, så att han ej lät uppteckna den skrifteligen. Det är samma Seppänen, af hvilken den ofvannämnde runon om Österbottens sorgliga tillstånd blifvit författad. Han hör ej till dem, som kunna skrifva.

Stundom samlas flere runoförfattare och hoptänkta gemensamt någon runo. Sådant händer i synnerhet vid begabbelserunor, der man önskar framleta allt det till åtlöje hemfallna, som möjligtvis kan finnas, och hopdikta, hvad derutöfver kan behöfvas. En utaf sådana complottsrunor slutar också derföre med följande ord:

"En hel vecka har man användt
För att göra denna runo;
Grunden lades på en söndag,
Derpå bygdes sen om månda'n,
Öktes något till om tisda'n,
Samlades om onsda'n mera,
Ledig var man ej om thorsda'n,

Freda'n bragte nära slutet,
Sjelfva slutet ficks på lörda'n.

Ej en dålig karl gjort sången,
Den är gjord af flere karlar,
Hvilka voro konstförfarna,
Alla kunniga i sången."

Derpå nämna sig författarene, och så gör äfven undertecknad, då han har äran att förblifva den högt respective läsarens

ödmjukaste tjenare
Elias Lönnrot.

Några vigtigare Tryckfel.

Pag.	Står:	Läses:
23.	i mer än 40	i 40
30.	men erhöll	erhöll
32.	Åbo. Den	Åbo. Åt den
92.	1841.	1840.
128.	tysta	lugna
142.	som det gaf	som den gaf
—	prydnad,	prydnad.
274.	af andra	från andra
291.	Om litterär samvets-grannhet.	Om litterär samvets-grannhet. (о Литературной Совѣстливости).